

I VÄRLDEN OCH VARDAGEN

FÖR LIKA VILLKOR INOM ENTREPRENÖRSKAP OCH REGIONAL UTVECKLING

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Sörmlandsbilder 8

I världen och vardagen

FÖR LIKA VILLKOR
INOM ENTREPRENÖRSKAP
OCH REGIONAL UTVECKLING

— EN ANTOLOGI OM
FYRA ÅRS UTVECKLINGSARBETE

Utgiven av Länsstyrelsen Södermanland

LIKA VILLKOR

PROJEKTTID: oktober 2003 - oktober 2007

PROJEKTFORM: Nationellt pilotprojekt inom ramen för det regionala tillväxtprogrammet RTP i Södermanlands län, området entreprenörskap.

PROJEKTÄGARE: Länsstyrelsen Södermanland

PROJEKTBUDET: 5 553 000 kronor

FINANSIÄRER: Nutek 2 500 000 kr, Länsstyrelsen Södermanland 2 500 000 kr, lokala resurscentra 553 000 kr i form av arbetad tid.

FÖLJEFORSKNING: Mälardalens Högskola inom forskningsområdet Regional utveckling och kvinnors företagande, samt inom projektet Lyftet i samarbete med Luleå Tekniska Universitet.

FÖRKORTNINGAR

RC – resurscentrum

LRC – lokalt resurscentrum

RRC – regionalt resurscentrum

NRC – Riksförbundet Nationellt Resurscentrum för Kvinnor

Mer information om Lika Villkor: www.d.lst.se

I VÄRLDEN OCH VARDAGEN

*för lika villkor inom entreprenörskap
och regional utveckling*

UTGIVEN AV Länsstyrelsen Södermanland ©

ISBN: 978-91-88044-20-4

REDAKTÖRER: Bulle Davidsson och Cecilia Boström
För samtliga intervjuer i slutet av kapitlen står Bulle Davidsson.

FOTO: Birgitta Wahlberg
Maria Eberfors (sid 12)

FORM OCH ORIGINALPRODUKTION: Forma Viva, Linköping

TRYCK: Elanders Sverige AB, Vällingby, okt 2007

INNEHÅLL

LÄSANVISNINGAR

De olika kapitlen i denna antologi är fristående från varandra och kan läsas var för sig i den ordning läsaren behagar.

Flera kapitel följs av avsnitt med schematiska beskrivningar av fakta och metoder utvecklade inom Lika Villkor.

Kvinnor och män som på olika sätt varit med i eller berörts av Lika Villkors verksamhet kommer till tals i intervjuer i slutet av kapitlen.

Förord.....	7
Lika Villkor – nationell pilot och modell på export.....	9
AV BULLE DAVIDSSON, MARIANNE KARLBERG	
Sörmland – en nationell experimentverkstad	24
AV INGER DANILDA	
Frisk tillväxt i hälsobranschen – en branschanalys som gav mer.....	42
AV DANIEL HALLENCREUTZ	
Om vi lyckas, behövs vi inte då? – arbetssätt, metoder och reflektioner	54
AV CECILIA BOSTRÖM	
Lika Villkor – ett expanderande innovationssystem	70
AV MALIN LINDBERG	
Från Trosa till Oman – visioner då och nu	84
AV BULLE DAVIDSSON	
Referenser	90

FÖRORD

För tio år sedan var knappt var femte sörmländsk företagare kvinna, idag nästan var tredje. Av de företag som startades i Sörmland 2006 står kvinnor för 38,5 procent. Det är en ökning med sex procentenheter sedan 2003 och placerar Sörmland två procentenheter över riksgenomsnittet. Detta betyder att länet redan ett år i förväg med råge överträffat målet för 2007 inom området entreprenörskap i det regionala tillväxtprogrammet (RTP).

Framstegen får bland annat tillskrivas Länsstyrelsen Södermanland och dess långsiktiga arbete med resurscentra i länet samt till betydande del de senaste årens satsning på utvecklingen av dessa genom projektet Lika Villkor.

Med denna bok vill Länsstyrelsen Södermanland dokumentera arbetet i projektet och sprida kunskaper om området regional utveckling och tillväxt med genusperspektiv. Lika Villkor har givit upphov till nya arbetsätt och metoder, samlat nya fakta och ny kunskap, bland annat genom följeforskning, påverkat regional planering och givit upphov till nya nätverk. Projektet har också identifierat tillväxtbranscher i länet som tidigare inte varit synliga.

Projektet har, enligt sitt syfte, spridit dessa metoder och kunskaper vidare till företagsfrämjande aktörer och därmed fört in ett genusperspektiv i näringslivs- och tillväxtarbetet lokalt och regionalt.

Arbetet har skett på de tre nivåerna individ, grupp/organisation och struktur. Därmed har hela kedjan från enskild företagare eller blivande företagare till kommunala och regionala beslutsorgan, samt till länsövergripande aktörer som till exempel, Almi Företagspartner och Nyföretagar Centrum kunnat nås. Dessa har därmed fått möjlighet att dra nytta av de kunskaper och metoder som utvecklats genom projektet.

Lika Villkor har varit ett nationellt pilotprojekt, utsett av Nutek, varför projektets resultat är av nationellt intresse. Den modell för det regionala resurscentrasamarbetet som Lika Villkor utvecklat och som nu fått ett tydligt varumärke, är redan efterfrågad i andra delar av landet och även utomlands. Projektet har fangångsrikt samlat resurscentra med olika lokala profiler och organisationsformer till gemensamma satsningar.

Lika Villkor har även ett internationellt perspektiv. Projektet WERAN som Länsstyrelsen Södermanland startade och drev åren före Lika Villkor har resulterat i att det nu finns resurscentra för kvinnor på många håll i västra Ryssland. Ett antal andra internationella kontakter har knutits

under Lika Villkors projekttid, bland annat med Storbritannien, Finland, Estland och Sydafrika.

Förutom Lika Villkors projektledare Cecilia Boström och Marianne Karlberg på Länsstyrelsen Södermanland, medverkar i denna antologi en rad personer med anknytning till projektet. Författarna presenteras i anslutning till sina kapitel och ger var och en med sitt perspektiv synpunkter på projektet, dess resultat och effekter. De svarar själva för innehållet i respektive delar.

De erfarenheter som gjorts under projektperioden och som dokumenteras i denna antologi kommer att vara värdefulla för länsstyrelsens fortsatta arbete med regeringens nya program för kvinnors företagande, i det regionala utvecklingsarbetet och i arbetet med EU:s strukturfonder.

Länsstyrelsen Södermanland vill särskilt tacka Nutek och Anneli Qvarnström för värdefull dialog under projekttiden. Ett varmt tack också till länets alla resurscentra för kvinnor, som gått in i Lika Villkor med kraft och engagemang och delat med sig av kunskaper och erfarenheter. Vi tackar även Riksförbundet Nationellt Resurscentrum för Kvinnor, NRC, för gott samarbete.

Frågor om projektet och synpunkter på antologin kan efter projektets avslutning den 31 oktober 2007 ställas till stabs- och utvecklingschef Agneta Wikblom, planeringsdirektör Peter Eklund eller jämställdhets-sakkunnig Jennie Granat Thorslund.

Nyköping den 8 oktober 2007

Bo Könberg
Landshövding

Lika Villkor – nationell pilot och modell på export

AV BULLE DAVIDSSON OCH MARIANNE KARLBERG

Företagande kvinnors utvecklingskraft

Utvecklingen av resurscentra i Sörmland är resultatet av ett mer än 10-årigt engagemang från länsstyrelsens sida. Länsstyrelserna fick i den regionalpolitiska propositionen 1993/94 regeringens uppdrag att ta initiativ till att bilda resurscentra för kvinnor. Bakgrunden till propositionen var att det hade visat sig att de regionala utvecklingsmedlen nationellt hade fördelats ytterst ojämnt – till kvinnornas nackdel.

I Sörmland valde länsstyrelsen att satsa på kvinnors företagande och en modell med regionalt resurscentrum i form av ett nätverk av de lokala resurscentra. Länsstyrelsen fungerade som drivande kraft i processen och såg resurscentra som en del av den regionala utvecklingen, i motsats till många andra län där man betraktade resurscentra främst som en jämställdhetsinsats. Den sörmländska modellen visade sig fungera mycket bra, lokala resurscentra startade i länets alla kommuner och samarbetet i länet resulterade även i andra projekt som uppmärksammades både nationellt och internationellt.

Redan 2001 startade diskussionerna i länet om ett eventuellt pilotprojekt och två år senare startade projektet Lika Villkor. Sörmland hade då, enligt ITPS analys, gått från ett nyföretagande bland kvinnor på 27,4 procent år 2000 till 32,4

procent år 2003, vilket placerar länet på en tredjeplats i Sverige.

ETT NATIONELLT PILOTPROJEKT. Lika Villkor startade hösten 2003 för att ta tillvara och utveckla resurscentras erfarenheter och metoder i arbetet för kvinnors företagande och att integrera dessa i regionala och lokala tillväxtprogram. Lika Villkor har varit ett av Nutek utsett nationellt pilotprojekt och drivits inom ramen för området entreprenörskap i det regionala tillväxtprogrammet, RTP, i Sörmland.

Finansiärer förutom Nutek har varit Länsstyrelsen Södermanland och lokala resurscentra i länet, och den totala budgeten har uppgått till drygt 5 miljoner kronor.

SÖRMLAND KRAFTSAMLAR.

Samma år som Lika Villkor startade fanns sju lokala resurscentra i Sörmland. De hade alla varit delaktiga i den process som ledde fram till att projektet kunde starta. Ett åttonde lokalt resurscentrum kom till året därpå. Idag finns lokala resurscentra för kvinnor i alla Sörmlands kommuner, vilket gör länet unikt i landet.

Nu skriver vi oktober 2007 och Lika Villkor avslutas. På de fyra år som projektet verkat har Sörmland allt mer framstått som en nationell motor och förebild när det gäller att främja kvinnors

LIKA VILLKORS VISION

ATT KVINNORS kompetens och resurser som företagare tas tillvara i utvecklingen lokalt, regionalt och nationellt, på samma sätt som mäns företagande.

»Alla lokala resurscentra var med från början.«

företagande. Det gäller inte bara arbetet med resurscentra och deras nätverk, utan också hur man gått till väga för att påverka andra företagsfrämjande aktörer och organisationer som arbetar med näringslivsfrågor, till exempel kommunernas näringslivsavdelningar, regionförbundet, Almi och Nyföretagarcentrum. Mycket har skett i samarbete med dessa och med andra organisationer som till exempel Företagarna. Lika Villkor har utgjort en veritabel experimentverkstad, vilket Inger Danilda beskriver i nästa kapitel, där hon också går närmare in på resurscentras historia i länet före Lika Villkor.

MÅL OCH METODER. Vi går tillbaka till startpunkten för det nationella pilotprojektet Lika Villkor, i projektplanen rubricerat som ett nationellt pilotprojekt för tillväxt i kvinnors företagande, genom utveckling av metoder för resurscentra för kvinnor och andra företagsfrämjare. Projektet har haft följande syften:

- att integrera resurscentras erfarenheter, metoder och arbetssätt med avseende på kvinnors företagande i regionala och lokala tillväxtprogram
- att därmed bidra till att integrera genusperspektiv i tillväxt- och näringslivsutvecklingsarbetet på lokal nivå och regional nivå
- att öka effektiviteten och tillväxtpotentialen i arbetet med kvinnors företagande
- att synliggöra och lyfta fram kvinnors företagande i det lokala och regionala näringslivsutvecklingsarbetet
- att utveckla nya metoder och vidareutveckla befintliga metoder för att uppnå ovan angivna syften

Av de lokala resurscentra i Sörmland är Eskilstuna och Vingåker äldst, de startade redan 1996. Det åttonde och yngsta, som tillkom 2004, är

Nätverket för entreprenörer från etniska minoriteter, NEEM, som täcker Katrineholm, Flen och Vingåker. De lokala resurscentra är organiserade som allt från en integrerad kommunal verksamhet till ideella föreningar. De har också sina olika lokala profiler, men jobbar alla med frågor som rör kvinnors företagande och hade när Lika Villkor startade stora förväntningar på projektet. De hade redan då i olika utsträckning medverkat i regionalt samarbete, trots att det kan vara en komplicerad och tidskrävande insats att prioritera när resurserna är begränsade. En satsning på gemensamma projekt kan befaras gå ut över den lokala verksamheten, den som ger förankring och legitimitet i lokalsamhället. Å andra sidan kan ett arbete begränsat endast till hemkommunen betyda att man går miste om projekt som kunde stärka den regionala profilen och det enskilda resurscentrats plats på länskartan. Detta skulle ändå på längre sikt kunna stärka verksamheten i stort och företagande kvinnors position hos andra aktörer både lokalt och regionalt.

Alla lokala resurscentra var med i Lika Villkors konkreta arbete redan från början. Under hösten 2003 besökte Lika Villkors projektledare Cecilia Boström samtliga. Hon intervjuade dem om deras historia, orienterade sig om det aktuella läget och om vilka visioner de bar på. Besöken och intervjuerna bildade underlag till den startkonferens som hölls tillsammans med länsstyrelsen. På startkonferensen förankrades Lika Villkors grundläggande arbetssätt, nämligen att verka parallellt på de tre nivåerna

- individ
- organisation / grupp
- struktur

Detta har visat sig vara framgångsrikt. De tre nivåerna är alla lika nödvändiga för att man ska kunna få genomslag för förändring. Mötet med

»Idag finns resurscentra för kvinnor över hela landet.«

individerna ger underlag för kunskaper om trender, behov av insatser för olika grupper och som kan leda till krav på strukturförändringar. Om detta berättar Lika Villkors ena projektledare Cecilia Boström utförligt i kapitlet »Om vi lyckas, behövs vi inte då?«.

Den sörmländska modellen, som den manifesteras i Lika Villkors arbete, utgår från två perspektiv:

- demokratiutveckling – att alla ska höras och kunna påverka och bidra till en allsidig utveckling
- näringslivsutveckling – att ta vara på potentialen hos hela befolkningen, både kvinnor och män

I Sverige och i världen är i snitt 20-25 procent av företagarna kvinnor. Speglar man det mot punkterna ovan är det inte svårt att inse att något behöver göras.

TEMAOMRÅDEN. Redan på startkonferensen definierade Lika Villkor fyra tematiska utvecklingsområden, som så småningom formulerades så här:

- Branschanalyser – att ta fram metoder för att analysera branscher där många kvinnor driver företag. Första branschen blev alternativ hälsa.
- Jämställdhetsintegrering – att ta fram metoder för att analysera satsningar på företagande ur ett genusperspektiv.
- Affärsplan för RRC – att ta fram ett tydligt varumärke /en affärsplan för det regionala resurscentrasamarbetet.

- Kompetensutveckling – att öka kunskaperna om företagande ur ett genusperspektiv och kompetensutveckling för RC.

För Lika Villkor har detta konkret handlat om att skaffa metoder och verktyg, att bygga upp strukturer för rådgivning och nätverk och att därigenom stärka kvinnor som företagare.

Vidare har projektet arbetat för att påverka strukturerna vad gäller information och utbildning. En annan viktig uppgift har varit att förbättra och kvalitetssäkra affärsrådgivningen så att den inte missgynnar kvinnor utan ges med kunskap om kvinnors företagande och de villkor som gäller för kvinnor som är eller vill bli företagare. Dessutom har man tagit fram grundläggande basfakta om kvinnors företagande i regionen.

Det Lika Villkor gjort stämmer väl överens med de planer som vid starten drogs upp av

projektets arbetsgrupp, det vill säga de lokala resurscentra och länsstyrelsen.

Resurscentra nationellt

RESURSCENTRAS HISTORIA. Idag finns resurscentra för kvinnor över hela landet. 20 år har gått sedan utvecklingen tog avstamp i ett nordiskt seminarium i Sunne 1987. Då var många kvinnor engagerade i »Hela Sverige ska leva« och ämnet var kvinnor i lokal utveckling.¹

De närmaste åren efter Sunne ordnades en

MARIANNE KARLBERG har varit en av projektledarna för Lika Villkor.

¹ En mer utförlig historieskrivning av Ing-Marie Persson finns att läsa på www.nrckvinnor.org

»Arbetet och opinionsbildningen fortsatte.«

mängd Kvinnokraftskonferenser landet runt. Bakom dem stod en grupp kvinnor som gått samman efter det nordiska seminariet och kommit att knytas till Glesbygdsdelegationen på Arbetsmarknadsdepartementet. De ville skapa opinion och påverka politiken, och 1989 lade de fram handlingsprogrammet »Kvinnor på landsbygden – i regional utveckling«.

Det var i detta dokument tanken på regionala resurscentra fördes fram första gången. Det kallades inte så, men det forskaren Tora Friberg förde fram var en idé om att inrätta »regionala utvecklingscentra för kvinnor«. Dessa kunde se olika ut, menade hon, beroende på vilken inriktning kvinnorna själva valde.

Arbetet och opinionsbildningen fortsatte. Kvinnor samlades över hela landet för att diskutera hur arbetet för större inflytande över regionalpolitiken skulle genomföras. Det blev en stor framgång när den regionalpolitiska kommittén 1989 föreslog att kompetenscentra för kvinnor skulle inrättas. Det hade framgått av remisserna att alla län ville ha sådana regionala centra. När regeringens regionalpolitiska proposition kom innehöll den inte någonting över huvud taget om detta. Ända startade Jämtlands och Gävleborgs län resurscentra för kvinnor.

1991 fick Sverige en borgerlig regering och en ny regionalpolitisk proposition förbereddes. Nu gällde det återigen att försöka få politikerna att få upp ögonen för kvinnors regionala utvecklingskraft. En regionalpolitisk arbetsgrupp tog tillsam-

mans med forskaren Tora Friberg fram ett programförslag för regionalpolitiken, skriften »Den andra sidan av myntet – om regionalpolitikens enögdhet«, där stor vikt lades vid att resurscentra borde inrättas över hela landet. Den togs med som officiellt underlag till propositionen, vilket innebar ett stort steg framåt.

BULLE DAVIDSSON är frilansjournalist och har under Lika Villkors senare projekt tid arbetat bland annat med nyhetsbrevet Tillväxtbladet och www.likavillkor.se.

Kvinnogruppen som startade hade nu ändrat namn till Kvinnokraft och hamnat under Glesbygdsverkets – grundat 1991 – paraply. Med en liten summa pengar gick Kvinnokraft in för att sätta avtryck både bland kvinnor och bland beslutsfattare på olika nivåer. De inrättade ett nationellt kansli, ordnade konferenser, studieresor, seminarier och möten och skrev rapporter. Strategin var att arbeta endast med ett av de krav som listats i handlingsprogrammet, nämligen att regionala resurscentra skulle inrättas.

Det fanns också två andra arbetsgrupper inom Kvinnokraft. Strukturomvandlingsgruppen skulle utreda konsekvenserna för landsbygdens kvinnor av den offentliga sektorns omvandling, och internationella gruppen inledde och utvecklade ett nordiskt-baltiskt samarbete.

Mängder av politiker nåddes, direkt eller indirekt, av Kvinnokrafts regionalpolitiska budskap, och 1994 kom att bli ett viktigt år i resurscentras historia. Då togs den regionalpolitiska propositionen »Bygder och regioner i utveckling« och där fick länsstyrelserna i uppdrag att bilda regionala resurscentra. Några nya medel fick de dock inte utan de skulle omfördela sina regionala ut-

»Tre personer anställdes på Nutek för projektet.«

vecklingspengar. Samtidigt skulle Nutek och Glesbygdverket tillsammans starta ett nationellt resurscentrum för kvinnor, placerat på Nutek och drivet som ett projekt.

NATIONELLT RESURSCENTRUM BILDAS. Nationellt resurscentrum för kvinnor, NRC, var nu alltså en statlig angelägenhet. En viss turbulens uppstod i skärningspunkten mellan en självständig organisation som Kvinnokraft och förväntningarna från olika nationella, regionala och lokala organ och aktörer. I styrgruppen för Nationellt resurscentrum ingick Nutek och Glesbygdverket, samt representanter för Kvinnokraft, vilka i sin tur kom från Folkrorelserådet, LRF, Arbetsmarknadsverket och Statens jordbruksverk, liksom Almi, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, länsstyrelserna i Stockholm och Jämtland, Sametinget, Kvinnor och företag i Kronoberg och Kraftnät Norrland.

Tre personer anställdes på Nutek för projektet, som först begränsades till utgången av 1995, men som sedan kom att förlängas i flera omgångar till och med 1999.

Genom den socialdemokratiska regeringens regionalpolitiska proposition 1997/98 formulerades NRC:s syfte så här:

Regionala resurscentra och nationellt resurscentrum arbetar i samverkan för att

- kvinnor ska kunna ta i anspråk sin del av samhällets resurser
- kvinnors kompetens ska tas tillvara i samhället
- kvinnors och mäns insatser ska värderas lika oavsett kön
- lands- och glesbygdskvinnornas situation ska speciellt beaktas.

Detta skulle uppnås bland annat genom att

sprida kunskap om genusperspektivets funktions-sätt i det svenska samhället, att implementera genusperspektivet, långsiktig kunskapsutveckling och genom att NRC:s personal skulle vara orienterade mot målgrupperna.

NRC skulle främst stå för stöd och samordning i förhållande till landets resurscentra. Så blev det också. Genom till exempel utbildningar, konferenser och forskning växte kunskapen och kompetensen om regional utveckling och kvinnors resurser och villkor. Också kurser i förhandlings-teknik, argumentation och mycket mera stärkte NRC-kvinnorna i sitt arbete nationellt, regionalt och lokalt.

Efter att ha haft en budget på 3 miljoner kronor per år, fick resurscentra år 1998 möjlighet att söka sammanlagt 16 miljoner kronor. Förutsättningen var ett krav på 50 procents medfinansiering från kommunalt eller regionalt håll. Trots positiv inställning från anslagsgivaren Nutek, var det många projekt som aldrig blev av på grund av att kommuner och länsstyrelser inte valde att prioritera dem.

CIRKELN SLUTS. I december 1999 avslutades projektet NRC och samtidigt bildades den ideella organisationen Svenska Riksförbundet Nationellt Resurs Centrum för kvinnor, förkortat NRC. Dess uppgift, syfte och mål är i stort sett de samma, nämligen att genom samordning och stöd till kvinnors regionala och lokala resurscentra och nätverk verka för

- att kvinnor tar sin del av samhällets resurser i anspråk
- att kvinnors kompetens tas tillvara i samhället
- att kvinnors och mäns insatser värderas lika

»NRC bedriver opinion och sprider kunskap om kvinnors livssituation. NRC ska genom påverkan och samarbete med organisationer och myndigheter

»Den svenska resurscentramodellen är efterfrågad utomlands.«

nationellt och internationellt verka för ett samhälle där kvinnors möjligheter, rättigheter och skyldigheter tas tillvara. NRC verkar för att kvinnor och män ges lika förutsättningar i fråga om arbete, arbetsvillkor, utvecklingsmöjligheter och företagande samt verkar för en jämn könsfördelning av makt och inflytande.²«

Under den period NRC drevs som projekt på Nutek producerades en lång rad forskningsrapporter, dokumentationer från konferenser och seminarier, utvärderingar och förslag. Dessa finns hos Nutek och kan beställas därifrån.

SAMARBETE NUTEK-NRC. Svenska Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor och Nutek har i en gemensam deklaration 2005³ avgivit sina avsiktsförklaringar för samverkan på nationell nivå kring jämställdhet inom regional utveckling. Där skriver de i det gemensamma förordet: *»Denna deklaration ska ses som en del av samverkan på nationell nivå kring jämställdhet inom regional utveckling. På detta sätt vill vi markera vår gemensamma inriktning och bjuda in till samverkan på alla nivåer.«*

I Nuteks avsiktsförklaring står det bland annat att man ska verka för att kvinnor i större utsträckning ska få del av statliga medel för regionalt och lokalt utvecklingsarbete, och att man ska medverka till ökad samverkan mellan olika politikområden för hållbar regional utveckling. Det står också att Nutek har en ambition att arbeta för en ökad basfinansiering för att säkerställa lokala och regionala resurscentras långsiktiga arbete. Ett viktigt steg för att åstadkomma detta är att tydliggöra resurscentras roll i det regionala utvecklingsarbetet.

NRC skriver bland annat att man avser att i samarbete med Nutek utveckla kvalitetsindikatorerna ytterligare vad gäller de temaområden, som resurscentra verkar inom.

SÖRMALAND MED FRÅN BÖRJAN. Resurscentra i Sörmland var från början representerade i Nuteks styrgrupp där Anita Pettersson från Eskilstuna ingick. Även i Riksförbundet NRC:s styrelse har Sörmland haft representanter och det nära samarbetet med den nationella nivån har varit en viktig del i arbetet att sprida information och påverka arbetet lokalt, regionalt och nationellt.

NRC medverkar i Winnet Europe, det europeiska nätverket för resurscentra för kvinnor, som nu 2007 har medlemsorganisationer i 21 av de 27 EU-staterna. Winnet arbetar på europeisk nivå med samma mål som NRC har nationellt.

NRC och Winnet Europe har haft stor betydelse för det internationella arbetet för Sörmlands resurscentra och Lika Villkor. Eftersom den svenska resurscentramodellen är efterfrågad utomlands och Sörmland under flera år varit framgångsrikt i arbetet med resurscentra, har NRC ofta tagit med utländska gäster till Sörmland för studiebesök. Detta har givit värdefulla kontakter som utvecklats och lett vidare såväl lokalt som regionalt, vilket vi återkommer till längre fram i detta kapitel.

1993 ÅRS VISIONER – HUR HAR DET GÅTT? 1993 kom forskaren Tora Friberg med förslaget om resurscentra i skriften »Den andra sidan av myntet – om regionalpolitikens enögdhet«. 2005 skrev Nutek och NRC:s sina avsiktsförklaringar. Idag 2007 är resurscentra viktiga aktörer såväl lokalt och regionalt som nationellt. Blev det som Tora Friberg hoppades?

2 Hämtat från www.nrckvinnor.org

3 www.nutek.se, gå vidare till Regional utveckling, Resurscentrum, publikationer

»Det här är stora komplexa frågeställningar.«

– Jag hade nog trott att det skulle gå snabbare för resurscentra att komma med i den regionala planeringsprocessen. Det är glädjande att höra att resurscentra i Sörmland nu är med i RTP-arbetet. Jag tycker det är enormt viktigt att kvinnor är med och diskuterar och påverkar här, inte minst nu när vi kanske står inför en regionförstoring. Där hoppas jag att kvinnorna är med, inte bara med avseende på företagande, utan också när det gäller hur vi formar ett mänskligt samhälle, säger hon.

Tora Friberg är idag professor vid institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur vid Linköpings universitet och forskar för närvarande just kring regionförstoring. Frågor hon arbetar med är till exempel pendling – hur långt och hur mycket tål familjerna av resor till och från arbetet? Hur är kommunikationerna utformade? Vad betyder det för kvinnors och mäns arbete och fritid? För kvinnors och mäns företagande? Hur blir det för barnen? Så länge det är så att kvinnor fortfarande till större delen bär ansvaret för hem och barn är regionförstoringen en fråga som i allra högsta grad angår kvinnor, eftersom den kanske påverkar deras vardagsliv mer än männens, menar Tora Friberg.

Hur regionerna kommer att se ut i framtiden var en fråga som diskuterades vid ett seminarium under Lika Villkors nationella konferens i maj 2007, under rubriken »Sveriges karta ritas om – hur tas resurscentras erfarenheter tillvara?«. Där väcktes några av de frågor som Tora Friberg tar upp:

»Vad händer med arbetsmarknaden, studerandemarknaden, boendemarknaden när regionerna blir större och större? Vad betyder det om människor måste pendla mer, är det positivt? Är det de rikare männen som pendlar

och kvinnorna som stannar kvar? Det är faktorer som har betydelse för hur resurscentra ska utvecklas.«⁴

– Det här är stora komplexa frågeställningar. Jag menar inte att resurscentra ska ta på sig hela ansvaret för att driva dem, men det är viktigt att resurscentras upparbetade nätverk och kontakter på olika nivåer kan fungera som kanaler inte bara för konkreta lokala eller regionala önskemål om medel, utan också för påverkan i stora framtidsfrågor som den om regionförstoringen, säger Tora Friberg.

Lika Villkor internationellt

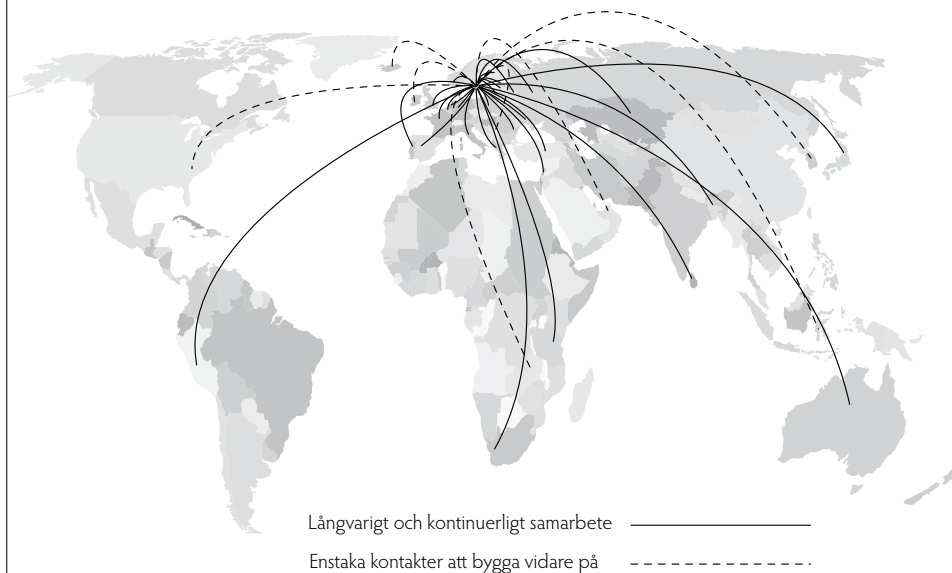
De lokala resurscentra i Sörmland var tidigt ute med internationellt samarbete. Redan 1999 var Marianne Karlberg och Anita Pettersson från resurscentrum i Eskilstuna på tre veckors studieresa i USA, med besök hos företagare, organisationer och departement, för att se hur man där arbetade med kvinnors företagande. De kunskaper de fick med sig hem delade de med sig av i sina nätverk och det ledde också till att nya projekt initierades.

MÅNGA LÄNDER. Idag har länets resurscentra väl utvecklade kontakter på flera håll i världen. Senast skapades samarbete med kvinnor i Bangladesh som arbetar med mikrokrediter. Redan 2001 inleddes ett projekt i Ryssland, som följts av fler i en verksamhet som växer mer och mer. Upprinnelsen till projektet var att Sörmland via länsstyrelsen sedan många år haft kontakt med Leningrad Oblast, Leningrads⁵ län. De båda lä-

4 Inlägg av Christina Andersson, Eskilstuna, 29 maj 2007

5 Länets har behållit namnet Leningrad trots att staden som hade samma namn återtagit sitt gamla, S:t Petersburg.

Lika Villkors internationella samarbete

Lika Villkors europeiska samarbete

Belgien
 Estland
 Finland
 Frankrike
 Grekland
 Italien
 Lettland
 Litauen
 Nederländerna
 Norge
 Polen
 Portugal
 Rumänien
 Ryssland
 Spanien
 Storbritannien
 Tyskland

»De ryska resurscentra är i full verksamhet.«

nen har haft olika slag av utbyte och 2001 startade så WERAN-projektet.

WERAN står för Women 's Entrepreneurship, Relationship And Network. Länsstyrelsen Södermanland ägde projektet som finansierades med pengar från bland annat Östersjömiljarden II, ESF-rådet och Sida. Efter sörmländsk modell byggdes tre lokala resurscentra upp i Schlisselburg, Vyborg och Luga, städer i Leningrads län. Avsikten var också att skapa affärskontakter mellan sörmländska och ryska kvinnor. Detta första projekt ledde till många affärskontakter och konkreta samarbeten. De ryska resurscentra är i full verksamhet och nu har Leningrads län blivit ett centrum för att sprida modellen till andra områden i landet. Resurscentra har etablerats i S:t Petersburg, i regionerna Novgorod, Pskov och Vologda, förutom ytterligare två i Leningrads län. Nuvarande projekt heter WERAN Baltic Sea. WERAN och de ryska resurscentra har varit aktiva på nationell nivå och påverkat delar av den ryska småföretagspolitiken.

Det regionala ansvaret för projektet ligger idag hos Regionförbundet Sörmland där arbetet fokuserats på demokratiutveckling och erfarenhetsutbyte mellan politiker.

Marianne Karlberg säger att WERAN visat att det går att åstadkomma konkreta resultat i internationellt samarbete.

– Vi byggde upp kompetens bland företagande kvinnor här för att göra affärer med Ryssland. Vi ordnade dessutom träffar med tullen och andra aktörer. Även här, alltså i det internationella arbetet, jobbar vi på individ-, organisation- och strukturnivå.

Lika Villkor har också samarbetat med Storbritannien och organisationen Prowess. Det är en lobbyorganisation, ett nätverk som arbetar för

kvinnors företagande. Det är genom kontakterna med Prowess som resurscentra i Sörmland fått tillgång till Gender Focus – en metod för kvalitets-säkring av genusperspektiv i affärsrådgivning, som man testat för Nuteks räkning och som beskrivs närmare i metodrutan i Cecilia Boströms kapitel.

– Prowess var här med en delegation år 2005, berättar Marianne Karlberg. De besökte länsstyrelsen, resurscentra i Katrineholm, Vingåker, Flen och Eskilstuna samt Nutek och vi diskuterade gemensamma affärsutvecklingsmodeller. Ur dessa samtal föddes tanken på att ta hem Gender Focus till Sverige.

Italien är ett annat land som Lika Villkor haft utbyte med. Representer från Sörmland har varit där och talat om mentorskap. Winnet Europe, den europeiska organisationen för resurscentra för kvinnor, är en viktig kontaktyta och även här har Sörmlands resurscentra fått representera vid konferenser. Winnet Europe står i början av ett omfattande Europasamarbete. När det kommer igång ordentligt kan det leda till flera gemensamma projekt för LRC i Sörmland, tror Marianne Karlberg.

Ett viktigt tillfälle att sprida den svenska och sörmländska resurscentramodellen var när Lika Villkor utsågs att vara med och representera Sverige vid OECD:s ministermöte i Istanbul om kvinnors företagande. Där föreläste Lika Villkors projektledare Cecilia Boström om hur Sörmland arbetar med resurscentra och Marianne Karlberg, då anställd på Nutek, var head of delegation för WES, det europeiska nätverket på nationell nivå som i nära samarbete med EU-kommissionen verkar för kvinnors företagande⁶.

6 <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/wes.htm>

»Vi kunde skratta tillsammans åt situationer vi kände igen.«

Hösten 2006 besökte Lika Villkors projektledare Estland med ett seminarium om länets resurscentramodell i samband med en konferens i NRC:s FEM-projekt⁷.

Finländska kvinnor har studerat resurscentra på plats i Sörmland. Raden av internationella kontakter är lång. Varför är då andra länder så intresserade av Sörmland?

MODELLEN INTRESSANT UTOMLANDS. Marianne Karlberg säger att det finns många bra projekt utomlands, men att det speciella med Sverige och Sörmland är kopplingen mellan de lokala, regionala och nationella nivåerna.

– Vi menar att det är nödvändigt för att få till stånd en långsiktig förändring. Det är själva modellen som är unik. Resurscentra i Sörmland hade redan före Lika Villkor börjat jobba så här. Genom pilotprojektet fick vi möjlighet att fördjupa arbetet och förfina metoderna. Det kan vi dela med oss av till andra.

Så skedde också i maj 2006, då den sydafrikanska vice näringsministern Elizabeth Thabete kom med en delegation till Sörmland. Det var i samband med att NRC koordinerade ett statsbesök från Sydafrika som man förlade ett studiebesök i länet. Gruppen tillbringade en hel dag i Sörmland med resurscentra. Värddar för besöket var Lika Villkor och Länsstyrelsen.

Sydafrikanskorna ville veta allt om resurscentra. De talade om kvinnors företagande i termer som är annorlunda än i Sverige. I Sydafrika kan det handla om att skaffa ett mikrolån så att man kan sälja grönsaker ur en korg i gathörnet.

– Vi blev tagna av att Elizabeth Thabete som

minister var så insatt och engagerad i enskilda kvinnors situation. Hon var så besjälad och ville veta allt om hur vi jobbar, berättar Marianne Karlberg. Vid mötet på Länsstyrelsen var alla länets resurscentra med och presenterade sina olika sätt att arbeta. Här mötte vi kvinnor från andra sidan klotet, som är så olika oss när det gäller historia och som kommer från en ung demokrati. Så upptäcker vi att vi kan mötas i ett gemensamt intresse för att stärka företagande kvinnors ställning. Jag måste säga att jag faktiskt är imponerad över att vi också kunde mötas i frågor om strukturpåverkan! Jag tror att vi alla blev berörda av deras entusiasm och intresse och av viljan att skaffa sig kunskap om vår modell, även i detaljer.

– Trots stora olikheter mellan våra samhällen känner vi igen frågorna, säger Marianne Karlberg. För mig var det väldigt starkt att upptäcka att vi hade så mycket gemensamt och kunde skratta tillsammans åt situationer vi kände igen.

Hon berättar också att Lika Villkor i september 2006 inbjöds till sydafrikanska ambassaden i Stockholm i samband med 50-årsdagen av South African Women's Day.

– Vi fick se en film om manifestationerna i Sydafrika denna dag. Det var en stark upplevelse att få se intervjuer med dessa kvinnor som med risk för liv och hälsa marscherat i demonstrations-tåg för att motverka passlagar och apartheid.

De kontakter som skapades på nationell nivå ledde till att Sverige och Sydafrika började arbeta med ett samarbetsavtal, ett MoU – Memorandum of Understanding – på departementsnivå.

LOKALA INSATSER GER RESULTAT. Vingåkers RC arbetar med internationalisering genom projektet Hjälmaren runt, där tre län och fem kommuner samarbetar om en gemensam turismportal

⁷ *Female Entrepreneurs' Meetings in the Baltic Sea Region, inom Interreg III B. www.feminfo.net*

»Det har krävts tålamod att vänta in resultaten.«

för bokningar av boende, aktiviteter med mera. Genom detta projekt har Vingåkers RC samarbete med regioner i Italien och Tyskland.

– Med så begränsade resurser som resurscentra har, är det imponerande att se vad de åstadkommer, säger Marianne Karlberg. Ännu ett exempel på detta är det arbete som bedrivs av NEEM, nätverket för entreprenörer från etniska minoriteter, i Katrineholm, Flen och Vingåker. I flera år har NEEM jobbat och lobbait för att banker och andra finansinstitut i Sverige ska börja med mikrolån för att fler kvinnor ska kunna starta företag. Arbetet har skett på olika sätt, bland annat inom projektet PITEM II, och fick under 2007 ett genombrott. Sörmland blir först i Sverige med Microfinance genom samarbete med European Microfinance Network, EMN, som ställer upp med utbildning och rådgivning.

NEEM har studerat mikrokrediter på olika håll i världen. Våren 2007 hade NEEM och Lika Villkor besök av Rokeya Begum från Bangladesh, som arbetar i organisationen Sambalamby Unnayan Samity, SUS. Detta besök var första steget i ett fortsatt utbyte mellan NEEM och SUS.

Rokeya Begum har samarbetat med Muhammad Yunus som fick Nobels fredspris 2006. Hon medverkade också i ett seminarium vid Lika Villkors nationella konferens i maj 2007, liksom Philippe Guichandut, EMN.

– Kvinnor med ursprung i andra länder har verkligen förstärkt den internationella kompetensen och resurscentras möjligheter till internationellt samarbete med sina kontakter och kunskaper om språk och kultur, säger Marianne Karlberg.

Mycket har hänt under tiden resurscentra i Sörmland har arbetat i internationella sammanhang. Det har dock krävts – och krävs – tålamod att vänta in resultaten. Internationellt samarbete är ett område med stor komplexitet och ofta tar processerna längre tid än man kanske först föreställer sig. Förr eller senare uppstår kulturkrockar som måste redas ut. Det tar tid och kraft att lära sig förstå varandras angreppssätt i den gemensamma problematiken och varandras sätt att kommunicera. De strukturella olikheterna mellan länderna är också delar av den utmaning som internationellt samarbete innebär.

FAKTA: RESURSCENTRA I SÖRMLAND

LIKA VILLKOR har varit ett nationellt pilotprojekt hösten 2003–hösten 2007 inom ramen för det regionala tillväxtprogrammet RTP.

CECILIA BOSTRÖM startade som projektledare för Lika Villkor 2003. Under hennes föräldraledighet våren 2005–våren 2006 ledde Marianne Karlberg projektet. Därefter har de båda lett projektet tillsammans.

PROJEKTASSISTENT HAR varit Birgitta Biderman.

PROJEKTET HAR utvecklat metoder för att synliggöra och tillvarata företagande kvinnors idéer och utvecklingskraft i lokalt och regionalt tillväxtarbete. Lika Villkor har omfattat samtliga lokala resurscentra för kvinnor i länet och letts från Länsstyrelsen Södermanland.

FÖRETAGSAM SÖRMLAND tar vid efter Lika Villkor. Detta regionala paraply har bildats och drivs av de lokala resurscentra gemensamt. Lokalt resurscentrum för kvinnor finns i alla Sörmlands kommuner. De kompetenser som finns lokalt är genom det regionala nätverket tillgängliga för kvinnor i hela länet. Målgruppen är kvinnor som är på väg in i företagande eller redan äger och driver företag.

LOKALA RESURSCENTRA FÖR KVINNOR I SÖRMLAND:

FÖRETAGSAMMA KVINNOR, ESKILSTUNA

– bildades 1996, ingår i kommunens ordinarie arbete med näringslivsutveckling
www.eskilstuna.se/foretagsamma.kvinnor

STRÄNGNÄS Q – Strängnäs lokala resurscentrum för kvinnokraft. En ideell förening som bildades 2003.
www.qvinnor.nu

FÖRETAGSAM FLEN – ett projekt vid utvecklingskontoret, Flens kommun, med en ideellt arbetande styrelse.
www.flen.se, vidare »Företagare«, »Näringslivskontoret« och »FöretagSam Flen«.

FÖRETAGSAM TROSA GNESTA – ägs av Trosa och Gnesta kommuner och drivs på deras uppdrag av Global Relations AB. www.foretagsamtrosagnesta.se

NORA – Nyköping Oxelösund Resurscentrum Allians. Ideell förening. www.noraresurs.net

NYA QUL – Qvinnor Utveckling Livsglädje. En ideell förening. www.nyaqul.se

KVINNORS FÖRETAGANDE I VINGÅKER – ett kommunalt projekt i nära samarbete med kommunens näringslivskontor. www.vingaker.se

NEEM – nätverk för entreprenörer från etniska minoriteter i Katrineholm, Flen och Vingåker. Ideell förening www.neem.se

ORGANISATIONER FÖR RESURSCENTRA:

FÖRETAGSAM SÖRMLAND – ideell regional förening bildad 2007. www.foretagsamsormland.se

NRC – Svenska Riksförbundet Nationellt resurscentrum för kvinnor. Ideell förening bildad 1999. Paraplyorganisation för lokala och regionala resurscentra och kvinnliga nätverk. www.nrckvinnor.org

WINNET EUROPE – det europeiska nätverket för resurscentra för kvinnor. www.winnet.eu

NATIONELLT PROGRAM FÖR RESURSCENTRA:

NUTEK ansvarar för det nationella programmet för utveckling av resurscentra för kvinnor. www.nutek.se
Aktuell information om kriterier för resurscentra, se Nuteks hemsida.

METODRUTA

Att göra en affärsplan för resurscentra/regional samverkan

Gör först klart:

Vad är ert mål, på kort och lång sikt?

Vilka målgrupper vill ni nå?

Var finns nuvarande och blivande målgrupper?

Vad efterfrågar målgruppen/erna i form av kunskap eller service som ni kan erbjuda? Bredd och djup i erbjudandet kan åstadkommas gemensamt.

Vilka är era samarbetspartners/konkurrenter på detta område?

Vilken policypåverkan/strukturpåverkan vill ni och målgrupperna åstadkomma?

Om ni ska samverka:

Inventera vars och ens kapacitet speglad mot de behov ni kartlagt.

Vad är er minsta **gemensamma nämnare**? Begränsa samverkan till detta. Det blir ert erbjudande.

Vilket mål/syfte har ni för ert gemensamma erbjudande?

Vilka strategier ska ni använda för att nå målen internt och externt?

Skriv ett samarbetsavtal där ni utgår från en gemensam värdegrund och spelregler som alla ställer upp på.

För att nå ut:

Vilka är era styrkor avseende ert erbjudande om service/kunskap? Använd dem i marknadsföringen.

Gör en kommunikationsplan för kort- och långsiktigt arbete.

Använd genusmedvetna konsulter – i marknadsföring, utbildning och utfrågningar – om kompetensen inte redan finns i gruppen.

INTERVJU

Natalya Smirnova, Leningrad

Natalya Smirnova är ordförande i kommittén för utveckling av små och medelstora företag samt konsumentmarknaden vid länsstyrelsen i Leningrad Oblast, det vill säga Leningrads län. Hon är starkt engagerad i lokala resurscentra för kvinnor, vilka tillkommit och utvecklas vidare genom WERAN-projektet.

Hösten 2007 finns inte mindre än fem resurscentra bara i hennes eget län, vilka fungerar ungefär som de sörmländska. Det betyder att de är inriktade på kvinnors företagande och erbjuder affärsrådgivning och coachning, hjälper till att skaffa finansiering och ger kunskap om lagar och regler i samband med företagsstart. De bygger nätverk och skapar kontakter med myndigheter på lokal och regional nivå för att få gehör för sina förslag och synpunkter.

– Vi planerar att starta ytterligare tre resurscentra i vårt län under de kommande tre åren, berättar Natalya Smirnova. Samtidigt arbetar vi med att stärka och utvidga vårt nätverk.

Natalya Smirnova säger att hon lärt sig mycket genom kontakterna i WERAN-projektet:

– Samarbetet med sörmländska resurscentra har givit en modell för hur man skaffar kunskap om sin egen omvärld.

»Samarbetet med sörmländska resurscentra har givit oss en modell.«

– Jag hittade metoder att ta reda på vilka olika slag av kvinnligt entreprenörskap vi har och vad kvinnor som är entreprenörer efterfrågar till exempel i form av stöd, rådgivning och nätverk.

– Det har varit väldigt värdefullt att diskutera hur man kan arbeta gentemot organisationer, myndigheter och politiker på lokala och regionala nivåer och skapa kontakter mellan dem och motsvarande aktörer i Sverige.

– Samarbetet har också hjälpt oss att skapa resurscentra med kvalificerad personal. Leningrads län har lyckats bygga ett system som finansierar kostnadsfria tjänster, dels till grupper som saknar social trygghet och dels till kvinnor som vill starta eget.

Förutom allt som hänt i Ryssland vill Natalya Smirnova också berätta om det affärsutbyte som skett tack vare WERAN-samarbetet.

– Det har skrivits kontrakt inom konfektionsbranschen mellan svenska och ryska tillverkare och säljföretag. Ryska företag syr upp kläder efter svenska mönster och handstickade ullgarnsprodukter har blivit mycket populära i Sverige. Vi har också ställt ut svensk hemslöjd här och slöjdprodukter härifrån har varit med på mässor i Sverige.

Sörmland – en nationell experimentverkstad

AV INGER DANILDA

En väv av projekt kan påverka strukturer
örmland är ett av de svenska län som utmärkt sig
för innovativa insatser för att främja kvinnors fö-
retagande. Dessa län har fått karaktären av natio-
nella experimentverkstäder kring insatser på
detta område. Under 1990-talet hade jag förmå-
nen att följa initiativ i Östergötland och 2001
kom jag till Sörmland för att koordinera ett entre-
prenörskapsprojekt med fokus på jämställdhet
och mångfald. Sedan dess har servicen till företa-
gare och blivande företagare utveck-

Slats snabbt i länet
och kunskapen om
villkoren för före-
tagsamhet succes-
sivt ökat. Lika Villkor har på
olika sätt drivit på dessa proces-
ser och Malin Lindberg beskriver
i sitt kapitel verksamheten som
ett innovationssystem.

BRETT SPEKTRUM. Resurscentra
i Sörmland har via innovativ pro-
jektverksamhet och ett nära samarbete med andra
regionala aktörer och företagsfrämjare skapat
möjligheter för enskilda kvinnor att förverkliga
sina affärsidéer och andra idéer, men också lyckats
påverka policy, praktik och företagsfrämjande
strukturer. Samtliga lokala resurscentra, LRC, i
länet har varit engagerade i projekt som syftar till
att främja företagsamhet. De har erbjudit ett brett
spektrum av insatser för att öka andelen kvinnor
som startar företag, att utveckla kvinnoleda fö-
retag och att uppmärksamma branscher där

många kvinnor är verksamma. Ett exempel på det
sistnämnda är Lika Villkors initiativ kring den
alternativa hälsobranschen, som Daniel Hallen-
creutz berättar om i nästa kapitel.

De nyskapande projekten är en av flera förkla-
ringar till att resurscentra i Sörmland fått en stark
ställning i förhållande till situationen i många
andra svenska län. En annan är att de lokala re-
surscentra i hög grad fokuserat just på kvinnors
företagande, vilket legat i linje med politiska prio-
riteringar och uppdrag under de senaste åren.

Internationellt samarbete och
Lika Villkors koppling till forsk-
ning har också bidragit till att
stärka resurscentras position
både i det egna länet och natio-
nellt. Erfarenheter från Hallands
län har tidigare visat att interna-
tionellt samarbete och samver-
kan mellan forskare och prakti-
ker kan utveckla infrastrukturen
för kvinnors företagande¹, en
organisatorisk infrastruktur i

termer av information, rådgivning, nätverk, kun-
skap och utbildning.

Förutom ovanstående förklaringar kommer jag
i det här avsnittet att lyfta fram ytterligare några
skäl till varför Sörmland blivit och är en experi-
mentverkstad kring insatser för kvinnors företa-
gande. Detta sker dels genom en tillbakablick på
hur Lika Villkor växte fram, dels genom att reflek-
tera kring resurscentras strategier och vägval.

SJÄLVKLAR DELTAGARE

– **VISST** ger jobbet resultat!

Numera är resurscentra för kvinnor,
med när det diskuteras företagande
i Sörmland. Resurscentra bjuds in till
dialog och träffar av olika slag, som
en självklar deltagare (Marianne
Karlberg, projektledare i Lika
Villkor).

1 *Först Hörde & Hansson, 2005.*

»Två länsövergripande satsningar fick stor uppmärksamhet.«

Därutöver får du som läsare en inblick i det regionala genuskontraktet via fakta om jämställdhet och företagande i Sörmland.

ESKILSTUNA FÖRST. Etableringen av resurscentra i Sörmland var en direkt följd av det uppdrag som länsstyrelserna fick i mitten på 1990-talet, som Bulle Davidsson skriver om i första kapitlet. Agneta Wikblom på Länsstyrelsen Södermanland berättar i en intervju på Lika Villkors webbplats om det första steget för att komma igång med verksamheten på följande sätt:

»Med erbjudande om lite startpengar reste vi runt i kommunerna och försökte sälja idén. En del var pigga på idén, andra mer trögstartade.«

Länets första lokala resurscentrum etablerades på hösten 1996 i Eskilstuna och under 1996/97 startade ytterligare fem LRC i Flen, Katrineholm, Strängnäs, Trosa och Vingåker. Några har haft aktiviteter ända sedan dess medan andra verksamheter lagts ned under vissa perioder, men återuppställt. Från 2003 finns LRC i samtliga kommuner i Sörmland och en närmare beskrivning av respektive centra återfinns i första kapitlet.

På det lokala planet har intresset för resurscentra varierat mellan kommunerna – några har fortsatt att »vara pigga på idén«. I Eskilstuna integrerades verksamheten i kommunens näringslivskontor 1999 och blev då det första permanenta lokala resurscentrat för kvinnor i Sverige. På andra håll i länet har det varit svårare att få till stånd en stabil verksamhet, som fungerat utan störningar vid projektledarbyten och osäkra finanser. De centra som inte fokuserat på kvinnors företagande som en kärnverksamhet, har haft svårt att få resurser. Något som överensstämmer med erfarenheter från nationella uppföljningar av resurscentra för kvinnor:

»Det uppfattas dock överlag vara lättare att bli accepterad och komma in i etablerade strukturer om inte rådande föreställningar utmanas i för stor utsträckning, utan att de (resurscentra, min anm.) i stället arbetar med något som alla kan tycka är viktigt, som exempelvis att underlätta för kvinnor att starta företag.«²

SAMVERKANSPROJEKT. Redan efter några år med lokala verksamheter runt om i Sörmland initierades samverkansprojekt via det regionala resurscentrat, RRC, med stöd från bland annat länsstyrelsen, kommunerna, Nutek och den Europeiska Socialfonden, ESF. Två länsövergripande satsningar fick stor uppmärksamhet. Det ena var det internationella projektet WERAN, som beskrivs i första kapitlet, och det andra var det regionala projektet EleQtroniska affärer, EQA, som kom igång under hösten 2001. EQA syftade till att kvinnoledda företag skulle nå nya marknader via IT och drygt 50 företagare verksamma i Sörmland deltog i satsningen. Projektet inspirerade till liknande satsningar inom länet samt i andra delar av Sverige och uppmärksammades i media. I en artikel i Eskilstuna-Kuriren från den 11 mars 2002 beskriver en av deltagarna EQA som följer:

»Visserligen har jag arbetat med data tidigare men inte på det här sättet. Som företagare är det viktigt att kunna nå ut till kunderna. Allt fler människor använder sig av Internet och då är det bra att på ett enkelt sätt presentera företaget. Det är inte bara tekniken det handlar om, dessutom får vi som är med här kontakt med varandra, det ger idéer och kan också ge upphov till samarbete.«

De gemensamma projekten utvecklade RRC och visade på resurscentra som modell samt verk-

2 sid. 23, Ramböll Management, 2007.

»De gemensamma projekten utvecklade RRC.«

samhetens roll i det regionala utvecklingsarbetet. Intresset för WERAN och EQA bidrog till att synliggöra resurscentras kunskaper om och erfarenheter av företagsfrämjande. Projekten stärkte samspelet mellan olika LRC och RRC fick karaktären av en projektplattform. Idéer som togs fram lokalt kunde vidareutvecklas via plattformen och flera resurscentra engageras i ett och samma initiativ. Tidigare hade det regionala resurscentret främst fungerat som ett informations- och erfarenhetsnätverk mellan LRC samt mellan resurscentra och länsstyrelsen.

GEMENSAMT FOKUS. De länsövergripande initiativen och samspelet mellan lokala resurscentra ledde till ett gemensamt fokus på kvinnors företagande. Däremot skedde ingen likriktning av verksamheten vid LRC, utan varje resurscentrum strävade efter att behålla sin specifika identitet. Vid det lokala resurscentret QUL i Katrineholm uppmärksammades exempelvis behovet av insatser tillsammans med kvinnor från etniska minoriteter och 2001 startade QUL projektet VILJA, som syftade till att främja företagsamhet i målgruppen. VILJA var ett av flera projekt som gav inspiration till Mångfald i företagsamhet, MiF, i Katrineholm-Flen-Vingåker, som jag själv var engagerad i under en period. Resurscentret NEEM, Nätverk för Entreprenörer från Etniska Minoriteter, som kom igång 2003 är i sin tur ett konkret resultat av MiF.

I Nyköping-Oxelösund har Nora resurscentrum

drivit projekt med inriktning på bland annat styrelsearbete samt design ur ett jämställdhetsperspektiv. FöretagSam Trosa Gnesta har satsat på att utveckla mentorprogram för företagare och för kvinnor med intresse för chefsbefattningar.

INGER DANILDA är konsult med mångårig erfarenhet av experimentell projektverksamhet i Sverige och Europa, bland annat rörande resurscentra för kvinnor. Driver Encounter AB

Strängnäs Q har kartlagt kvinnors företagande i kommunen och FöretagSam Flen har erbjudit kvinnor som driver företag olika former av kompetensutveckling. Resurscentra i Vingåker och Eskilstuna har i samverkan med andra aktörer i länet synliggjort företagande inom kultursektorn – en sektor där många kvinnor är verksamma. Det har bland annat resulterat i projektet SKA - Support, Koordination, Attityd – som vänder sig till kulturföretagare i Sörmland.

DIALOG MED LÄNSLEDNINGEN. Lika Villkor uppstod som en följd av erfarenheterna från såväl lokala som länsövergripande satsningar i Sörmland. Idéerna kring ett projekt växte

fram i slutet av 1990-talet inom de lokala resurscentra och utvecklades vidare via en dialog med företrädare för länsstyrelsen och den dåvarande landshövdingen Bo Holmberg. Landshövdingen ville ha in förslag på hur kunskaper och erfarenheter från resurscentra skulle kunna leva vidare efter projektperioden, 1995-1999.

En utgångspunkt när projektiden diskuterades var en forskningsrapport från Mälardalens högskola³ som följde upp de första årens verksamhet

3 Axelsson & Ungmark, 2000

»Lika Villkor har lett till en rad avknoppningar.«

vid resurscentra i Sörmland och Västmanland. Resultaten från intervjuer med projektledare vid LRC och ansvariga för näringslivsfrågor i kommunerna visade på behovet av att utveckla resurscentras roll och säkerställa den långsiktiga finansieringen.

»En annan gemensam nämnare är svårigheten att få legitimitet för resurscentraverksamheten. En förklaring är projektformen, och då särskilt kvinnoprojekt (särskilda insatser). Projektformen har både för- och nackdelar. Den främsta fördelen är möjligheten till okonventionella insatser och arbetssätt. Nackdelarna är bland annat att inte vara synlig och medräknad, utebliven information samt att resurscentra inte är med och fattar beslut i näringslivsfrågor.«⁴

Samtidigt som idéerna om ett projekt började ta form diskuterades internt på Nutek en satsning på ett nationellt pilotprojekt inom ramen för myndighetens uppdrag avseende resurscentra, se första kapitlet. Genom Nutek fick länsstyrelsen och resurscentra i länet vetskap om att det var aktuellt med ett pilotprojekt. Förutom kontakter med ansvariga för det nationella programmet för utveckling av resurscentra fanns etablerade kontakter mellan LRC i Sörmland och dem som arbetade med Nuteks program som var inriktat på affärsrådgivning för kvinnor. Resurscentra i Trosa-Gnesta respektive Eskilstuna hade följt och deltagit i olika aktiviteter inom ramen för Nuteks affärsrådgivarprojekt.

AKTÖR OCH INKUBATOR. Under 2001 togs de första kontakterna med Nutek, som ställde sig positiva till att medfinansiera ett pilotprojekt i Sörmland. Det tog dock några år innan Lika Villkor kunde starta som planerat, till följd av

bland annat förhandlingar om hur finansieringen skulle fördelas mellan den nationella och den regionala nivån. När pilotprojektet väl kom igång utvecklades resurscentras roll snabbt; dels som en aktör i det lokala och regionala näringslivsarbetet, dels som en inkubator för nya idéer.

Lika Villkor har lett till en rad avknoppningar i form av nya projekt och samarbeten. Några exempel är import av metoden Gender Focus, genusmedveten affärsrådgivning, från Storbritannien, vilket närmare beskrivs i Cecilia Boströms kapitel, och nätverket HälsoSam för hälsoföretagare, se nästa kapitel. I projektet Jämställd tillväxt och strukturlösning har beslutsfattare i regionen också fått kunskaper om utvecklingen i den alternativa hälsobranschen.

Plattformen Genväg Sörmland är ett initiativ som har sin utgångspunkt i Lika Villkor. Under perioden 2005-2007 har Genväg Sörmland, med stöd från Europeiska Socialfonden, stimulerat projekt för att bryta den horisontella och vertikala könssegregeringen i arbetslivet och inom utbildningsväsendet. Lika Villkor har varit den del av plattformen som fokuserat på entreprenörskap och företagande. Satsningen på Genväg Sörmland inspirerades av Sthlm Jämt, som varit en liknande ESF-stödd plattform i Stockholms län. Sthlm Jämt hade i sin tur kunskap om Lika Villkors uppbyggnad innan deras arbete kom igång.

2006 fick RRC återigen finansiering från Nutek för ett pilotprojekt av nationellt intresse, nämligen Strukturanalys av Sörmland – nya näringar ur ett genusperspektiv. Inom ramen för projektet analyseras det regionala näringslivets utveckling ur ett genusperspektiv. Den kvantitativa delen av studien handlar om att analysera näringslivsstrukturs omvandling medan den kvalitativa delen handlar om att intervjua kvinnor och män som driver företag i spännande bran-

⁴ sid. 72, Axelsson & Ungmark, 2000.

scher, där det finns utvecklingspotential. Analysen skall ligga till grund för framtidsscenarier, regionalt utvecklingsarbete och en metodik för strukturanalys med ett genusperspektiv.

EN KOMPLEX PROJEKTVÄV. Inom och runt resurscentra i Sörmland har skapats en komplex projektväv, se bild, med initiativ som antingen tagits av LRC och RRC eller som på olika sätt engagerat resurscentra. Exempel på detta är forskningsprojekt om entreprenörskap och regional utveckling, kvinnors företagande och genusperspektiv på innovationssystem. Verksamheten har karakteriserats av ett ständigt flöde av information och uppmärksamhet till och från den nationella nivån i kontakter med bland annat Nutek

och den nationella resurscentraorganisationen NRC. Samspelet med NRC har bland annat lett till att projektledarna i Lika Villkor deltagit i arbetet med att ta fram förslag till nya nationella kriterier för verksamheten vid resurscentra.

De internationella kontakterna har vidareutvecklats sedan Lika Villkor kom igång och en ny aktör har trätt in på den europeiska arenan – WINNET Europe. Denna europeiska resurscentraorganisation lyfter fram Lika Villkor som ett gott exempel inom EU, och jag frågar mig om Sörmland i likhet med Katalonien i Spanien är på väg att bli en »europeisk experimentverktad« för innovation inom fältet kvinnors företagande.

Sammanfattningsvis kan sägas att istället för att »uppfinna hjulet på nytt« har projekten i

»Jag gratulerar Sörmland och är stolt över att få vara med.«

Sörmland byggt vidare på tidigare erfarenheter, vävts samman och skapat en kritisk massa av aktiviteter. Något som är nödvändigt för att förändra sedan länge etablerade företagsfrämjande strukturer och föreställningar om företagsamhet.

Bakom den sörmländska projektväven och Lika Villkor har det funnits – och finns – ett nätverk av kontakter mellan personer med formella uppdrag inom falten entreprenörskap och jämställdhet samt lokala eldsjälar. Att landshövdingen, handläggare på länsstyrelsen och länets jämställdhetsexpert på olika sätt uppmuntrat LRC har haft stor betydelse för utvecklingen i Sörmland.

»Vid intervjuer med representanter för resurscentra framkommer att samarbetet i regionen ofta är upphängt på vem eller vilka personer som sitter på ledande positioner... Resurscentra som ligger inom länsstyrelsen är beroende av i vilken mån landshövdingen eller länsrådet anser att verksamheten är viktig och i vilken mån han eller hon engagerar sig i arbetet. En ytterligare faktor som påverkar legitimiteten är i vilken mån det finns en eldsjäl inom resurscentrat. Aktörer som varit verksamma under en lång tid och därmed byggt upp ett stort kontaktnät har större möjligheter att lyckas med att bli bra mottagna av andra aktörer i regionen.«⁵

INSPIRERAR ANDRA. I Sörmland finns ett antal samhällsentreprenörer som är intresserade av och har goda kunskaper om kvinnors företagande. De är pigga på nya idéer, oavsett om dessa idéer kommer från den »regionala inkubatorn« eller utifrån. Den regionala inkubatorn kan beskrivas som ett nätverk av kontakter mellan samhällsen-

treprenörerna och ett spindelnät som fångar upp och inspirerar andra att delta i samt spinna vidare på nätet, jämför bilden ovan som illustrerar projektväven. Sedan 2001 har jag själv varit i utkanten av resurscentras spindelnät och kunnat följa hur det fortsatt att växa. Via nätverket har jag fått nya perspektiv på vad en jämställd affärsrådgivning kan innebära och en inblick i nya tillväxtområden. Det är lätt att hålla med Anneli Qvarnström från Nutek, som i en intervju i ett nummer av Lika Villkors nyhetsbrev Tillväxtbladet säger följande:

– Jag gratulerar Sörmland och känner mej stolt över att få vara med. Jag är också väldigt nyfiken på vad som ska hända sen! Det har ju såts så många frön, inte bara i Sörmland, utan i hela Sverige och även utomlands.

Omvärldsbevakning har varit en central aspekt av Lika Villkor och i syfte att inhämta och sprida nya kunskaper har samverkan etablerats med aktörer i flera andra svenska regioner. Tillsammans med resurscentra och länsstyrelsen i Västmanland har Lika Villkor varit engagerade i forskning om kvinnors företagande och regional utveckling vid Mälardalens högskola, Mdh. LRC har också deltagit i Lyftet som är ett forskningssamarbete mellan Mälardalens högskola och Luleå tekniska universitet kring genusperspektiv på innovationssystem. Kunskaper och praktiska erfarenheter från resurscentra i Sörmland är en del av empirin för forskningen. I samarbete med det regionala resurscentret Saga och Tillväxtsekretariatet i Gävleborgs län har studiebesök samt seminarier på temat genus och företagande genomförts. Aktörerna i de bägge länen har också diskuterat vilka metoder för en jämställd regional utveckling som går att överföra från en region till en annan. Erfarenhetsutbyte har även skett med aktörerna i den andra »svenska experimentverkstaden« för kvinnors företagande, Östergötland.

5 sid. 36, Nutek, 2004

»Grängångare försöker balansera mellan olika perspektiv.«

GRÄNSGÅNGARE. De kvinnor och män som varit engagerade i Lika Villkor kan betraktas som grängångare både i bildlig och i bokstavlig mening. Personer med förmåga att röra sig mellan olika aktörers sfärer; statliga myndigheter, kommuner, forskning, näringsliv och resurscentra. Grängångare som försöker balansera mellan ett ovanifrån och ett underifrånperspektiv, mellan att vara delaktiga och att stå utanför. De har haft förmåga att initiera och driva på en förändringsprocess samtidigt som de har inväntat andra som berörts av projektet så att de skall hinna med att utveckla sina egna förändringsstrategier.⁶ Peter Eklund, Länsstyrelsen Södermanland, som varit involverad i projektet beskriver grängångare som följer:

» – Enskilda personer som stimulerar korsbefruktnings mellan kompetenser är en viktig förutsättning för att strategisk och innovativ utveckling ska kunna ske. Dessa personer har förmågan att samla en kritisk massa av resurser som underlättar samspelet mellan näringsliv, akademi och samhälle. De agerar grängångare mellan aktörer, partsintressen och sektorer och genom detta skapar de möten och synergier mellan människor, företag och akademier, som annars inte åstadkoms. «

Projektledarna i Lika Villkor hade erfarenheter från olika sfärer, vilket underlättat både samarbetet med externa aktörer och samspelet mellan olika lokala resurscentra. Kapitlet, »Om vi lyckas behövs vi inte då?«, ger en inblick i hur en av projektledarna, Cecilia Boström, uppfattat den komplexa projektprocessen. En process som påverkats av att villkoren för LRC skiljt sig åt i olika kommuner, att

varje resurscentrum strävat efter att behålla en egen identitet och att verksamheterna haft skilda organisationsformer. De representanter för resurscentra som varit anställda i kommuner har kunnat delta i projektet på betald arbetstid, vilket varit svårt för dem som representerat en ideell förening. Dessa skillnader har varit källor till frustration, men också skapat dynamik i projektet och samarbetet med andra organisationer.

FÖRANKRING. Resurscentras strategi har varit att försöka »få med andra aktörer exempelvis kommunerna genom att haka på deras mål«, som det formulerades av en deltagare på Lika Villkors startkonferens, strax före julen 2003. Genom att bilda samt delta i olika partnerskap har resurscentra flyttat fram sina positioner. Regionala företagsfrämjare har bjudits in till seminarier och föreläsningar inom ramen för Lika Villkor och de lokala resurscentra har förankrat projektet genom att informera politiker och tjänstemän i kommunerna. I flera sörmålandska kommuner har ansvariga för bland annat näringslivsfrågor successivt fått en alltmer positiv inställning till resurscentra-verksamheten och blivit »pigga på idén«.

I den rapport från Mälardalens högskola om resurscentra, som nämnts tidigare, återfinns ett exempel på den betydelse som det lokala förankringsarbetet och nätverkandet haft för utvecklingen av LRC. Citatet är hämtat från en intervju med näringslivsdirektören i Eskilstuna i samband med att resurscentra integrerades i den kommunala verksamheten 1999.

»....det som har fått det här att bli en inplacering i kommunal verksamhet, det är helt och hållet då att de politiska partiernas kvinnor har funnit varandra och talar i tungor om hur vik-

6 Michaeli, 2000

»Eldsjälar, jämställdhetsarbetare och byråkrater tillsammans.«

tigt det här är... Det är bra, men det har också gjorts att det har blivit politiskt omöjligt att säga någonting annat än ja till det här.»⁷

Även i Katrineholm har företrädare för resurscentra betonat att stödet från kvinnor i lokalpolitiken varit en framgångsfaktor för dem under de första åren.

Citatet ovan ger även implicit en inblick i det motstånd som funnits och finns mot det som uppfattas som kvinnoprojekt. Aktiva vid LRC både i Sörmland och i andra delar av landet har många gånger tvingats förklara för skeptiker varför det behövs satsningar just på kvinnors företagande. Skeptiker som ansett att företagsfrämjande insatser är könsneutrala, att kvinnor kan ta del av befintliga tjänster som erbjuds företagare och blivande företagare och att det är orättvist med speciella satsningar på kvinnor. I mina kontakter med jämställdhetsarbetarna i Sörmland har de vittnat om sin frustration över att varken resurscentra eller frågor kring kvinnors företagande tagits på allvar. Erfarenheterna från Lika Villkor stämmer väl överens med andra jämställdhetsarbetsupplevelser av att det pratas om jämställdhet och genusperspektiv på företagande, men att pratet inte alltid är sammanlänkat med handling. Det har av forskare tolkats som en ny form av motstånd mot förändringsarbetet, som ofta kommer till uttryck i beskrivningar av att det redan är jämställt i den egna organisationen⁸.

ÖVERBLICK EN STRATEGI. Resurscentra har valt att försöka hantera motståndet genom att inte konkurrera med andra rådgivarorganisatio-

ner och företagsfrämjare i Sörmland. LRC och RRC har istället försökt att erbjuda kompletterande service, fungera som spindlarna i nätet och hänvisa till andra aktörer. Strategin har varit att »försöka ha en överblick, ett flygfoto, över de resurser som finns tillgängliga«, som det formulerades av en deltagare på Lika Villkors startkonferens. Tack vare sin lokala närvaro har LRC ofta haft större möjligheter än andra främjare att erbjuda rådgivning till företagare och blivande företagare ute i kommunerna. I samspelet med andra aktörer har RRC identifierat de resurser som saknats för att skapa en väl fungerande infrastruktur för kvinnors företagande och företagandet som helhet.

Sammanfattningsvis kan sägas att gränsgångarna i Sörmland har varit en förutsättning för att skapa intresse för frågor om resurscentra och kvinnors företagande, men utan institutionellt stöd hade deras idéer kanske inte växt sig så starka. Lokala eldsjälar, jämställdhetsarbetare och byråkrater har tillsammans skapat en utvecklingsarena.

Experiment skall bygga på fakta

FORSKNING GER FAKTABAS. I syfte att utveckla infrastrukturen för kvinnors företagande engagerade Lika Villkor forskare som följt projektet. Dessa och andra forskare inom fältet kvinnors företagande har också anlitats som föreläsare vid olika seminarier och konferenser. Till skillnad från tidigare finns idag en del svensk forskning om entreprenörskap och företagande med ett genusperspektiv. Inom ramen för Forskningsprogrammet FEM – Female Entrepreneurship & Management – som genomförts med stöd från bland annat Nutek, har flera artiklar, avhandlingar och böcker producerats under de senaste tio åren. Sist i boken finns referenser till publikationer från bland annat FEM programmet och

⁷ sid 12, Christina Axelsson & Inger Ungmark. 2000

⁸ Hård, 2005

»Det finns brister i den konsuppdelade statistiken.«

två av dess mest kända forskare, Elisabeth Sundin och Carin Holmquist.

Även om det fortsatt finns stort behov av forskning har FEM och andra forskningsprojekt givit oss som praktiker en kunskapsbas att utgå från. Resultaten från forskningen visar bland annat att det är större skillnader mellan företagande i olika branscher än mellan kvinnors och mäns företagande. Den visar att det finns en stor variation i kvinnors företagande och att denna variation påverkas av faktorer som företagarens bakgrund och utbildning samt var och i vilken bransch som företaget återfinns.⁹

Det stora intresset för forskningsbaserad kunskap, analyser och statistik är något som fascinerat mig i mötet med resurscentra i Sörmland och mer specifikt projektet Lika Villkor. I projektvärlden är det alltför vanligt med initiativ som bygger på föreställningar om vad som behövs snarare än på fakta och tidigare erfarenheter. Att experimenten i länet byggt på en bred kunskapsbas är ytterligare en förklaring till varför de sörmländska projekten fått genomslag. Forskning och statistik är viktiga verktyg för att avliva myter om kvinnors företagande, exempelvis att det skulle se helt annorlunda ut än mäns företagande. Konsuppdelad statistik om företagande i olika län finns bland annat hos Institutet för tillväxtpolitiska studier ITPS, Statistiska centralbyrån SCB, Nutek och Svenskt Näringsliv.

- ITPS publicerar konsuppdelad statistik om nyföretagande uppdelad per län.
www.itps.se
- SCB publicerar arbetskraftsundersökningar AKU och ett speciellt jämställdhetsindex –

JämIndex – där statistik om företagande ingår. www.scb.se

- NUTEK sammanställer konsuppdelad företagsstatistik och publicerar Entreprenörskapsbarometern, som mäter unga kvinnors och mäns inställning till företagande.
www.nutek.se
- Svenskt Näringsliv sammanställer konsuppdelad statistik och jämför olika kommuner.
www.svensktnaringsliv.se

I det här sammanhanget bör poängteras att det finns brister i den konsuppdelade statistiken. Det är svårt att få fram statistik för företag som ägs och leds av flera personer, olika statistiska källor ger olika resultat etcetera. Trots en del brister ger dock statistiken ett värdefullt bidrag till vår förståelse för olika branscher och för jämställdhet och företagande i olika regioner. Lika Villkors analys av den alternativa hälsobranschen, se nästa kapitel, är ett exempel på hur statistik använts för synliggöra ett område där många kvinnor är verk-samma.

VASSARE ARGUMENT. Kunskaper från såväl forskning som praktik har givit resurscentra i Sörmland vassare argument för att satsa på kvinnors företagande i diskussionerna med andra aktörer i regionen. Den gemensamma kunskapsplattformen som byggts upp ger också bättre möjligheter att erbjuda kvalificerad rådgivning och att bedöma nya affärsidéer. Lika Villkor har direkt eller indirekt via avknoppningar i nya projekt bidragit med kunskaper och beslutsunderlag för utformning av företagsfrämjande insatser i Sörmland. Regionala analyser med ett genusperspektiv bidrar till effektivare tillväxtprogram och minskar risken för att de åtgärder som föreslås får begränsade eller rentav negativa effekter.

Kommunerna i Södermanlands län.

© LANTMÄTERIET 2007.

»Exempelvis kan en analys av ett innovationssystem som är könsblind, och inte analyserar kön eller jämställdhet, förbigå viktiga förklaringar till varför det är framgångsrikt...«¹⁰.

GENUSKONTRAKTET. Genom att presentera och lyfta fram fakta har de sörmländska jämställdhetsarbetarna synliggjort det regionala genuskontraktet, det vill säga de lokalt utformade relationerna mellan kvinnor och män. De regionala genuskontrakten, som inte är statiska utan kan »omförhandlas« och förändras, brukar delas upp i traditionella, otraditionella och modernistiska. Traditionella kontrakt återfinns ofta i industri- och brukssamhällen med hög grad av könssegregering på arbetsmarknaden medan de otraditionella kon-

trakten återfinns i jordbruks- och skogsbygder. Modernistiska kontrakt återfinns ofta i storstäderna där arbetsmarknaden är mindre segregerad och tjänstesektorn större. Skillnaderna mellan villkoren för kvinnor och män är större i regioner med traditionella genuskontrakt än i regioner med mer jämställda kontrakt.¹¹

I Sörmland karakteriseras de östra delarna i länet av ett modernistiskt genuskontrakt eller det som kallats ett tjänstebaserat storstadskontrakt. I en studie som genomförts på uppdrag av resurscentra i Uppsala län framkommer att Uppsala, Knivsta och Håbo karakteriseras av det tjänstebaserade storstadskontraktet¹². En beskrivning som relativt väl stämmer överens med det kontrakt

10 sidan 8, Vinnova, 2003

11 Nutek 2004, Nutek 2006

12 IM-Gruppen 2007

»Den könsuppdelade arbetsmarknaden ett hot mot tillväxten.«

som exempelvis präglar Trosa kommun. De västra delarna av Sörmland karakteriserats av mer traditionella genuskontrakt och föreställningar om företagsamhet.¹³

Flera av kommunerna i de västra delarna, som varit dominerade av tillverkningsindustri, är lägre rankade i SCB:s JämIndex än de kommuner i östra delen, som är integrerade i Stockholmsregionens arbetsmarknad och domineras av tjänstesektorn¹⁴. I JämIndex regionala statistik om kvinnor och män vägs ett antal variabler samman, exempelvis förvärvsarbete, eget företagande, utbildning, föräldraledighet, ohälsotal, inkomster, arbetslöshet och politisk representation. Trosa i östra delen av länet återfanns på 14:e plats bland Sveriges 290 kommuner i JämIndex från 2006. Vingåker i västra delen hamnade på plats 267 i ordningen. Övriga kommuner rankades som följer: Strängnäs plats 34, Nyköping 62, Flen 68, Gnesta 104, Eskilstuna 128, Katrineholm 153 och Oxelösund 175. I indexet från 2006 hamnade Sörmland som helhet på åttonde plats av landets 21 län.¹⁵

JämIndex ger förstås inte en heltäckande bild av det regionala genuskontraktet i Sörmland utan snarast en inblick i de skillnader som finns mellan olika kommuner. Exempelvis är gapet mellan kvinnors och mäns utbildningsnivå större i de delar av länet, som dominerats av industri med ett mer traditionellt genuskontrakt. I likhet med riket i övrigt är andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning i Sörmland högre än bland män. Däremot är utbildningsnivån i länet lägre än riksgenomsnittet för både kvinnor och män.

Statistiken visar också att kvinnorna i länet har en lägre förvärvsfrekvens än riksgenomsnittet, medan det omvända gäller för männen. Arbetsmarknaden är mer könsuppdelad än riket i övrigt och en högre andel kvinnor är verksamma inom vård och omsorg än i många andra län¹⁶.

HOT MOT TILLVÄXTEN. I handlingsprogrammet för det regionala tillväxtprogrammet RTP i Sörmland för perioden 2006-2007 beskrivs den könsuppdelade arbetsmarknaden som ett hot mot tillväxten och välfärden:

» I vissa kommuner i Sörmland har den könsuppdelade arbetsmarknaden lett till stora skillnader i arbetslöshet mellan kvinnor och män. På längre sikt är det faktum att människor inte vågar välja yrke utifrån intresse och talang utan istället väljer utifrån tradition i regionen det största problemet. »¹⁷

Könssegregeringen på arbetsmarknaden återspeglar sig även i företagandet. Föreställningar om vad kvinnor respektive män passar för återskapas i ord och handling samt skapar villkoren för företagandet i stort och i olika branscher. Kvinnor och män väljer i viss utsträckning att starta företag i olika branscher. I Sörmland är de kvinnor som driver företag främst verksamma inom områden som personliga och kulturella tjänster, handel och kommunikation samt finansiell verksamhet och företagstjänster. Även många män som driver företag är verksamma inom handel och kommunikation, men också inom byggverksamhet. Det senare är en av de branscher där få kvinnoledda företag återfinns¹⁸. Trots skillnader i val av bransch

13 Axelsson & Ungmark 2000, Berglund 2007

14 Länsstyrelsen Södermanlands län 2004a

15 SCB 2007

16 Länsstyrelsen Södermanlands län 2004a

17 sid. 8, Regionförbundet Sörmland, 2006

18 Länsstyrelsen Södermanlands län 2004a

»Lika Villkor har satt kvinnors önskemål i fokus.«

väljer både kvinnor och män oftast att starta företag inom tjänstesektorn och ca 80 procent av alla nya företag i Sörmland 2006 etablerades inom tjänstenäringsar¹⁹.

Kvinnors andel av nyföretagandet har ökat under det senaste decenniet och av 1516 nya företag i Sörmland under 2006 var 584 kvinnoledda²⁰. Det innebär att drygt 38 procent av företagen etablerades av en kvinna, vilket är en högre andel än storstadsregioner som Stockholm och Västra Götaland där samma siffra var ca 36 procent. Se vidare faktarutan senare i kapitlet.

Etableringsfrekvensen, det vill säga antalet nya företag per 1000 kvinnor/män i åldern 16-64 år var under 2006 lägre i Sörmland än riket i övrigt. Den var 4,9 företag per 1000 invånare för kvinnor medan motsvarande siffra för riket var 5,4. Även om Sörmland har en låg andel företagare tycks skillnaderna mellan kvinnors och mäns företagande inte vara lika stora som på många andra håll. I länet finns det, enligt statistik från Svenskt Näringsliv 2007, ca 2,7 företag som drivs av män för varje företag som drivs av en kvinna. I exempelvis Jönköpings län är skillnaden större och motsvarande siffra är 3,4 som drivs av män för varje företag som drivs av en kvinna. I Oxelösund är samma siffra bland de lägsta i hela landet, 2,1.

Sammanfattningsvis kan sägas att trots att Sörmland idag inte är bland de mest jämställda regionerna om vi ser till statistiken har RRC i samspel med andra aktörer lyckats få igång omfattande satsningar på jämställdhet. En gedigen kunskapsbas har givit resurscentra både argument och kapital för att kunna förändra.

Inbjudna till huvudfåran

KONFLIKTER OCH MÖJLIGHETER. Det är förstås svårt att avgöra vilka direkta effekter jämställdhetssatsningarna haft för att minska gapet mellan kvinnors och mäns företagande. Däremot är jag säker på att resurscentra spelat en roll i omförhandlingen av traditionella genuskontrakt och föreställningar om företagsamhet samt för att skapa ett gynnsammare företagsklimat för både kvinnor och män. Delvis får jag stöd för dessa teser i en doktorsavhandling från Mälardalens högskola 2007 där Karin Berglund studerat föreställningar om entreprenörskap i de tre sörmländska kommunerna Katrineholm, Flen och Vingåker²¹. I avhandlingen beskriver hon hur projekt som strävat efter jämlikhet ställts mot traditionella föreställningar om företagande i regionen. Hon skriver bland annat följande i avhandlingens sammanfattning:

»I företagsdiskursen utgör företagen traktens tillverkande industrier, och entreprenörerna blir de fåtal personer – ofta män – som styr och ställt i dessa företag. I jämlikhetsdiskursen tas alla människor med i beräkningen, och inte endast några få. När de två diskurserna möts har förvirring, konflikter och kollisioner uppstått, men också möjligheter«.

Resurscentras strävanden efter jämställdhet och jämlikhet i de företagsfrämjande strukturerna har stött på motstånd, men också bidragit till en bredare syn på entreprenörskap och till att fler kan identifiera sig med rollen som entreprenör. Genom att erbjuda utbildningsaktiviteter för affärsrådgivare från andra organisationer och för beslutsfattare har Lika Villkor försökt att ta sig an den del av de kollisioner som uppstår till följd av

19 ITPS 2007

20 ITPS 2007

21 Berglund 2007

»Varför talar vi om kvinnors företagande men sällan om mäns?«

bristande kunskaper om jämställdhet samt hur rådande normer återskapas i vardagsarbetet.

Lika Villkor och resurscentra har satt kvinnors önskemål i fokus och därmed aktualiserat behovet av att omförhandla normerna i de företagsfrämjande strukturerna. Dels för att kvinnor och män ofta, men inte alltid, befinner sig i skilda branscher, och dels för att kvinnor fortfarande i högre grad än män tar hänsyn till familjen i sitt företagande. Dessutom associeras begrepp som företag, företagsamhet och företagare i högre grad till män än kvinnor. Varför talar vi exempelvis om kvinnors företagande, men mer sällan om mäns företagande? I forskning om entreprenörskap framkommer att de ord som används för att beskriva en entreprenörs egenskaper är manligt könsmärkta.²² Inte sällan utgår företagsfrämjande insatser från föreställningar om att det finns »brister« hos företagare och blivande företagare som inte tillhör normen, *de Andra*. En av dessa föreställningar är exempelvis att kvinnor i lägre utsträckning än män är intresserade av tillväxt i sina företag. I själva verket visar Nuteks studie Företagens villkor och verklighet, 2002 respektive 2005, att det är mycket små skillnader i intresse för tillväxt mellan företag som leds av kvinnor och företag som leds av män.

I takt med att våra kunskaper ökar om effekterna av olika entreprenörskapsprogram har det blivit tydligt att den sörmländska strategin är på rätt spår. Det handlar om att förändra de insatser som erbjuds entreprenörer för att möta behov i olika målgrupper istället för att fokusera på brister hos *de Andra* som inte lever upp till idealbilden av en entreprenör. Det finns få, om ens några, som kan leva upp till de egenskaper som tillskrivs idealbilden. En bild som leder till att kvinnor som

grupp fortsatt möter fler hinder i sitt företagande än vad män som grupp gör.

SKEPSIS TROTS POTENTIAL. I det regionala tillväxtprogrammet för Sörmland framkommer att »udda« affärsidéer från kvinnor möts med skepsis trots att idéerna i sig kan ha en stor potential²³. I Nuteks förslag till nationellt program för kvinnors företagande under perioden 2007-2009 uppmärksammas också behovet av att utveckla den service som erbjuds av rådgivarorganisationer:

»Trots insatser konstaterades det år 2005 att man bara nått en bit på vägen med att integrera affärsrådgivning för kvinnor i den ordinarie verksamheten inom rådgivarorganisationerna och i arbetet med de regionala tillväxtprogrammen (RTP).«

Satsningar på kvinnors företagande är en nödvändig förutsättning för att åstadkomma jämställdhetsintegrering i de företagsfrämjande strukturerna. Jämställdhetsintegrering, som tillämpats i Lika Villkor, handlar om att arbeta parallellt med riktade satsningar och integrering av ett köns/genusperspektiv i det som brukar kallas »huvudfaran«. I Sverige, till skillnad från många andra EU länder, har ett problem varit att riktade insatser ibland lagts ned med förevändningen att de inte längre behövs när vi skall tillämpa jämställdhetsintegrering. Ett argumentet som bland annat använts som motiv för att inte satsa på resurscentra för kvinnor.²⁴

Det finns förstås alltid en risk med att tala om kvinnors företagande eftersom det per definition blir något som skiljer sig från normen, men det är väsentligt att som i Sörmland få möjligheter att utveckla modeller och metoder som anpassats till

22 Berglund 2007

23 Länsstyrelsen Södermanlands län 2004b

24 Ramböll Management, 2007

»Fler kvinnor än tidigare har deltagit i Företagsköparskolan.«

behov som uttryckts av kvinnor. Det har inte bara lett till att fler kvinnor kan ta del av rådgivarorganisationernas service utan också att de framgångsrika modeller som tagits fram kan erbjudas både kvinnor och män. Ett exempel är EQA som i sin tur ledde till projektet Vinna med fokus på elektroniska affärer och där deltagarna var både kvinnor och män som drev företag i Sörmland. Ett annat är SKA, som vänder sig till kulturföretagare i länet oavsett kön. I bland annat Trosa och Gnesta söker sig såväl kvinnor som män till den affärsrådgivning som erbjuds via LRC. Till NEEM i Katrineholm kommer även män med utländsk bakgrund.

FÖRDJUPAT SAMARBETE. Tack vare det strategiska arbetet i Lika Villkor har även samarbetet mellan resurscentra och andra regionala företagsfrämjare fördjupats. Tillsammans med andra rådgivningsorganisationer i Sörmland arbetar LRC med att få fram könsuppdelade indikatorer för att mäta rådgivnings- och informationsinsatser i länet. Ett annat konkret resultat av projektet är samarbetet mellan LRC och Almi Företagspartner i satsningen Företagsköparresursen. Syftet med satsningen var att fler kvinnor skulle bli intresserade av att delta i Almis Företagsköparskola, som syftar till att sprida kunskap om möjligheten att överta ett befintligt företag som ett alternativ till att starta nytt eller utveckla sitt redan befintliga företag. Resurscentra och Almi genomförde tillsammans förseminarier som förberedelse till Företagsköparskolan, riktade till kvinnor som är intresserade av att köpa eller sälja företag. Tack vare satsningen har fler kvinnor än tidigare deltagit i Företagsköparskolan.

Successivt har resurscentra fått alltmer infly-

tande över policyutvecklingen i Sörmland genom att kombinera två olika angreppssätt:

»Det ena angreppssättet är en ambition att förändra RTP och RUP (Regionala utvecklingsprogram, min anm) genom direkt kontakt med partnerskapet. Det andra angreppssättet innebär en ambition att förändra RTP och RUP indirekt via aktiviteter för exempelvis kvinnliga företagare.«²⁵

Jämställdhetsarbetarna har försökt att påverka de företagsfrämjande strukturerna och dess huvudfåra genom att delta i samt försöka påverka utformningen av olika regionala program. Representanter för resurscentra deltog i en referensgrupp för det regionala tillväxtavtalet i Sörmland för perioden 2000-2003. När tillväxtprogrammet för perioden 2004-2007 skulle tas fram var samtliga resurscentra engagerade, framförallt i de delar som avsåg entreprenörskap och arbetskraftsförsörjning. Lika Villkor är i sigen satsning inom ramen för RTP och i programdokumentet konstateras bland annat att det behövs *»resurser för att nå ut till fler (blivande) företagare och entreprenörer via exempelvis Resurscentra för kvinnor...«²⁶*

RESURSCENTRA KAN PÅVERKA. Genom att på olika sätt delta i Aktörsnätverk Sörmland, ett nätverk för offentligt finansierade rådgivarorganisationer i länet och det så kallade funktionella partnerskapet för entreprenörskapsfrågor inom RTP, samt i den grupp som ansvarar för utvärderingen av programmet, har resurscentra fått möjligheter att direkt och indirekt påverka etablerade strukturer samt föreställningar. När ansvaret för att

²⁵ sid. 3 Ramböll Management, 2007

²⁶ sid. 45, Länsstyrelsen Södermanlands län 2004b.

»Resurscentra har visat på vägar för att gå från ord till handling.«

hantera RTP övergick från länsstyrelsen till Regionförbundet i Sörmland etablerade resurscentras gränsgångare genast goda relationer med handläggarna och anmälde intresse för att delta i olika aktiviteter.

Projektledarna i Lika Villkor har även deltagit vid utformningen av det program för Östra Mellansverige som får medel från de europeiska strukturfonderna under perioden 2007-2013. Av programdokumentet framgår att strukturfondsprogrammet skall göra »en bredare satsning på aktiviteter för att utveckla och stärka entreprenörskapet i näringslivet och regionen. Insatserna avser stödja såväl nystartade företag som befintliga företag och innehåller möjligheter till aktiviteter för ökad jämställdhet och etnisk mångfald«. ²⁷

Förhoppningvis tas kunskaperna från Lika Villkor och erfarenheterna av drygt tio års utvecklingsarbete i Sörmland tillvara i nya initiativ inte bara i Östra Mellansverige utan också runt om i landet via de europeiska strukturfonderna. De nationella experimentverkstäderna i Sörmland

och Östergötland har också mycket att tillföra den nationella satsningen på kvinnors företagande under perioden 2007-2009. Vi får hoppas att andra svenska regioner i likhet med samhällsentreprenörerna i Sörmland kan säga »not invented here but excellent« istället för bara »not invented here!«

Sammanfattningsvis kan sägas att Lika Villkors resultat måste tillskrivas såväl strategiskt tänkande och beredskap för att hantera motstånd, som ut hållighet hos dem som varit engagerade före projektets tillkomst och i dess genomförande. Resurscentra i Sörmland har visat på vägar för att gå från prat om jämställdhet till handling och det känns lämpligt att avsluta det här avsnittet med nedanstående citat av Cecilia Boström, en av projektledarna för Lika Villkor i december 2004:

»Erfarenheten visar att det gärna uppstår osäkerhet när teorier om jämställdhet skall om-sättas i praktiken. Torsdagens konferens skall förhoppningsvis bidra till en ökad säkerhet hos deltagarna. I första hand har vi bjudit in dem som arbetat med länets regionala tillväxtprogram.«

²⁷ sid. 53, Länsstyrelsen Örebro län, 2006

FAKTA

STATISTIK ÖVER KVINNORS FÖRETAGANDE i länet och nationellt enligt ITPS 2007.

NYSTARTADE FÖRETAG

Hela landet					Sörmland			
	Kvinnor	Män	Totalt	Andel kvinnor	Kvinnor	Män	Totalt	Andel kvinnor
2000	10 856	24 803	35 659	30,4%	211	558	769	27,4%
2003	11 397	24 250	36 413	31,3%	270	554	833	32,4%
2004	13 418	27 218	41 608	32,2%	284	592	899	31,6%
2005	24 592	44 939	69 532	35,4%	590	1 037	1 627	36,3%
2006	25 318	43 945	69 263	36,6%	584	932	1 516	38,5%

METODRUTA

Företagsköparresursen

Lika Villkor och Almi Företagspartner Sörmland samarrangerade under 2006 två förseminarier för kvinnor inför Företagsköparskolan. Det skedde mot bakgrunden att endast 15-20 procent av deltagarna i tidigare omgångar av Företagsköparskolan varit kvinnor. Efter förseminarierna steg andelen deltagande kvinnor i nya omgångar av Företagsköparskolan till 25-30 procent, enligt Almi Företagspartner Sörmland.

Första förseminariet:

Personlig utveckling med inriktning på företagande, Eva Karlsson BAM Consult AB

Företagandet ur ett genusperspektiv, LRC

Andra förseminariet:

Kommunikation och strategier för mål och resultat, Eva Karlsson BAM Consult AB

Nätverkande och individuell rådgivning som strategier för att nå resultat, LRC.

INTERVJUER

Anneli Qvarnström och Kerstin Wennberg, Nutek

Anneli Qvarnström, resurscentrahandläggare på Nutek, har genom myndighetens engagemang i Lika Villkor som ett nationellt pilotprojekt, noga följt lokala och regionala processer i Sörmland.

Resurscentra beskylls ibland för att ha en spretig organisation, men *Anneli Qvarnström* tycker att det ligger i sakens natur. Trots olika profil och förutsättningar har alla LRC i Sörmland valt att arbeta med inriktning mot kvinnors företagande.

Hon pekar också på att projektet arbetat för att påverka strukturer, och att resurscentra i Sörmland faktiskt lyckats påverka skrivningar i de regionala och lokala tillväxtprogrammen och utvecklingsplanerna. Här är Sörmland en förebild.

– Att vi på nära håll vill följa resurscentra i Sörmland beror på att det långsiktiga arbetet där syftar till att integrera resurscentras kunskap och metoder i ordinarie verksamhet, i linje med den nationella satsningen på Resurscentraprogrammet. Därför är det av nationellt intresse att sprida metoder och modeller från Lika Villkor.

Anneli Qvarnström har haft en successiv dialog med projektledningen i Lika Villkor. Hon har också träffat kvinnor som deltar i resurscentras verksamhet. Det viktigaste är att de är nöjda med projektet, och det verkar de vara, säger hon.

– När man driver ett pilotprojekt är det viktigt att i god tid ställa sig frågan: Vad händer sen? Det har resurscentra i Sörmland gjort, och det är bra.

Lika Villkors efterträdare FöretagSam Sörmland är redan bildat och grunden är lagd för fortsatt arbete. Nu gäller det att samla sig till gemensam brainstorm på ett jordnära men ändå utsvävande och nyfikat sätt!

Anneliskollegapå Nutek *Kerstin Wennberg* har drivit program för kvinnors företagande sedan 1993:

– Lika Villkors sätt att samarbeta med andra aktörer i länet gav Nutek en möjlighet att testa den brittiska modellen Gender Focus för att utbilda affärsrådgivare. Det ger också en kvalitetssäkring. Vi visste att det skulle bli seriöst genomfört och Lika Villkor har gjort ett jättejobb med detta. Och genom att de tog hand om hela den här processen

så kunde testen av Gender Focus som metod komma igång snabbt utan en stor arbetsinsats från Nutek.

Det hela startade med att Nutek bjöd in ett antal affärsrådgivare från olika delar av Sverige till en konferens med Prowess, som äger konceptet Gender Focus. Enligt Kerstin Wennberg var det en nyckelfråga att Lika Villkor tagit egna initiativ och hållit en nära kontakt med Prowess.

Hon säger också att Lika Villkors arbete med Gender Focus har växt fram på ett organiskt sätt:

– De har genomfört ett antal utbildningar och hela tiden jobbat med att översätta, revidera och utveckla materialet. Som så ofta när Lika Villkor gör något kommer det många till del.

»Därför är det av nationellt intresse att sprida metoder och modeller från Lika Villkor.«

Frisk tillväxt i hälsobranschen

av DANIEL HALLENCREUTZ

Kvinnor som är företagare osynliggörs många gånger i regionala utvecklingsåtgärder. Osynliggörandet tar sig bland annat uttryck i brist på statistik över företagande uppdelad på kvinnor och män. Osynliggörandet kan också betyda att kvinnor som har företag i mansdominerade branscher inte uppmärksammas utan att man tror att alla kvinnoföretagare är frisörer. Alternativt att frisörer inte anses bedriva företag i en »riktig« bransch, det vill säga en bransch som är betydelsefull för den regionala tillväxten och ekonomiska utvecklingen.

Ett breddat perspektiv på branschanalyser måste därför utgå från ett genusperspektiv. Det innebär i sin tur ett mer inkluderande perspektiv på det ekonomiska landskapet, där olika kunskaper och aktörer – kvinnor och män – olika former av transaktioner, sätt att organisera, utföra och ersätta arbete fokuseras. Det innebär att alla de verksamheter och aktiviteter som bidrar till en regions samlade ekonomiska utveckling i någon mån måste inkluderas i en analys – till exempel utformningar av och processer kring arbetet med regionala utvecklingsplaner, regionala tillväxtprogram och klustersatsningar. I en branschanalys måste således många olika sorters företag inkluderas – inte bara stora eller medelstora biotekniska, industri- eller verkstadsföretag, utan också små företag, så kallade sociala företag och deltidföretag exempelvis.

KVINNORS BRANSCHER. Lika Villkor initierade 2004 ett arbete för att försöka identifiera branscher i Sörmland där en hög andel av företagen är kvinnor. Den ena utgångspunkten för den branschanalys som Lika Villkor genomförde i Sörmland var att de lokala resurscentra i sitt löpande dagliga arbete mött ett stort antal människor som hade affärsidéer inom den alternativa hälsobranschen. Vidare var en stor andel av de presumtiva företagen kvinnor.

Den andra utgångspunkten var att få aktörer som bedömdes ha kunskap om branschens regionala struktur och utvecklingspotential att dela med sig av sin kunskap. Det fanns med andra ord ett uttalat behov av bättre kunskaper om den alternativa hälsobranschen hos såväl presumtiva företagare som affärsrådgivare. Genom att be-

skriva och analysera branschen kunde så fördjupade kunskaper om struktur, marknad och utvecklingstendenser presenteras.

Ett annat skäl – minst lika viktigt! – var att ta fram och pröva ett arbetssätt för hur man kan lägga upp och genomföra en regional branschanalys med genusperspektiv.

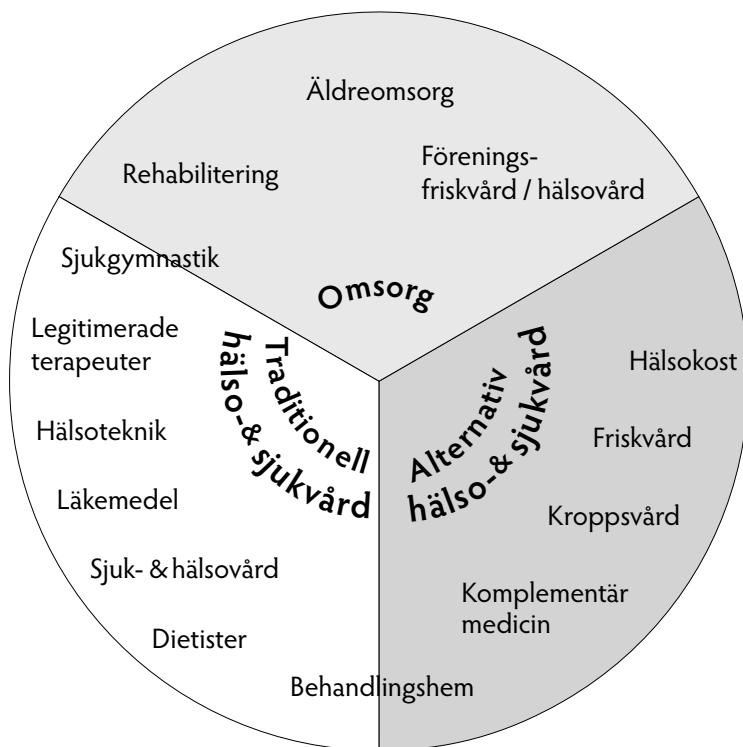
Den traditionella hälso- och sjukvården har under de senaste åren i allt högre grad kompletterats med andra typer av hälso- och friskvårdsföretag. Det handlar om en växande mångfald av

SPECIELL KUNSKAP

»RESURSCENTRUM har en speciell kunskap och erfarenhet för att kunna bemöta dessa driftiga kvinnor på rätt sätt, och därmed ge en bättre anpassad rådgivning«

»En rik flora av friskvård erbjuds av små privata företag.«

Figur 1 Kompetensblomma, hälsobranschen..

små företag som erbjuder olika behandlingsformer, terapier och hälso- och sjukvård. Intresset för friskvård och hälsovård ökar i samhället. Detta kan illustreras av att försäljningsvärdet av hälso- och sjukvård mellan åren 1990 och 2000 ökat med över 100 procent, till dryga 2,7 miljarder kronor.

RIK FLORA. Huvuddelen av hälso- och sjukvården i landet drivs av landstingen och kommunerna. Men vid sidan av dem finns en rik flora av hälso- och friskvårdsverksamhet som främst er-

bjuds av små privata företag. Det var dem som Lika Villkors branschanalys fokuserade på. Med andra ord exkluderades företag – eller egentligen yrkesgrupper – som faller under socialtjänstlagen och där företagen har garanterade intäkter via försäkringskassan genom att patienten/besökaren betalar samma summa som för övrig offentlig vård. Det handlar till exempel om många sjukgymnaster, legitimerade psykologer och psykoterapeuter med flera.

»Det gäller att börja brett för att sedan avgränsa sig.«

Den alternativa hälsobranschen kan självfallet definieras och avgränsas på olika sätt. I detta projekt valdes en fokusering på hälsokost, frisk- och kroppsvård samt komplementär medicin (det nedre högra fältet i figuren nedan). Komplementär medicin omfattar främst kiropraktorer, naprapater, akupunktörer, homeopater. Friskvård handlar här om företag som driver gym, hälsoteknik, friskvårdspedagoger och personliga tränare. Hälsokost avser handelsföretag som erbjuder olika typer av hälsokostprodukter. I gruppen kroppsvård återfinns företag som främjar fysiskt välbefinnande till exempel massörer, fotvård, hudvård, kroppsvård. Figuren på sidan 42, som är ett resultat av Lika Villkors branschanalys, är ett försök att visualisera hälsobranschen i form av en »kompetensblomma«.

Det finns inga självklara eller vedertagna modeller och verktyg som talar om hur man ska gå tillväga för att genomföra en branschanalys som syftar till att försöka identifiera nya potentiella kluster, innovationssystem och kompetensområden. När det gäller länkar mellan verksamheter och aktörer handlar det framförallt om att ha förmåga att identifiera branscher som kan korsbefrukta varandra. Observera att det här inte handlar om att skapa diverse »konstruerade nätverk«, utan snarare att försöka identifiera olika potentiella synergieffekter.

Arbetet med att identifiera ett kompetensområde kan ske med stöd av olika metoder och verk-

tyg. Ett sätt är att utnyttja befintlig industristatistik och olika affärsdatabaser. Ett annat sätt är att analysera företag och andra aktörer via intervjuer och enkäter. Ett tredje sätt är att arbeta med olika typer av skrivbordsundersökningar, t.ex. genom

att studera tidningar och hemsidor. Det är dock viktigt att man kompletterar de statistiska analyserna med företagsintervjuer, eftersom en bredare ansats ofta ger en bättre analytisk plattform.

IDENTIFIERA KOMPETENS-OMRÅDET. När det gäller att identifiera själva kompetensområdet handlar det i mångt och mycket om att vara öppen och kreativ. Det gäller att börja brett för att sedan avgränsa sig. Det är självfallet inte bara betydelsefullt att avgränsa »rätt« utan också att faktiskt ha tillväxt och konkurrenskraft i fokus. Att tidigt inleda en dialog med olika företrädare för ett kompetensområde – de må vara ledande

företag eller branschorganisationer – är därför viktigt.

Om vi utgår från den tidigare figuren så kan vi konstatera att det gäller att försöka identifiera både ett kompetensområde, som till exempel alternativ hälsa, och olika delområden som friskvård, kroppsvård etcetera. Dessa två analyser bör vara mer »kreativa« och inte låta sig begränsas av för givet tagna avgränsningar. En annan viktig del av analysarbetet handlar om att identifiera både generella och specifika påverkansfaktorer.

DANIEL HALLENCREUTZ är fil dr och VD i Intersecta AB, vars kärnområde är kunskaper om regional utveckling och tillväxt. Medverkande i Lika Villkors analys av den alternativa hälsobranschen.

»Vill man vara världs bäst måste man faktiskt vara det.«

Att visualisera, avgränsa och identifiera aktörerna

För att visualisera, avgränsa och identifiera aktörerna i systemet kan man utnyttja både bolagsordningar och branschstatistik. Men det är viktigt att man då både använder olika typer av sekundära källor, till exempel branschorgan, medlemsmatrliklar, hemsidor med mera och identifierar och nyttjar den kompetens som olika nyckelpersoner besitter. Vi vill också peka på tidningar och tidskrifter som en källa som med fördel kan användas för att fånga viktiga aktörer på marknaden. Genom att inventera annonsörerna kan man till exempel få fram olika typer av aktörer, från kärnföretag till »Internet communities« och andra relaterade verksamheter. Den här typen av källor är speciellt lämpade för kompetensområden vars slutmarknad i huvudsak är en konsumentmarknad.

OMVÄRLDSANALYS. I arbetet med att avgränsa och identifiera aktörerna är det centralt att försöka belysa såväl vad som skapar kraft och näring åt kompetensområdet, »kompetensblomman«, som vad som behöver tillföras av en eller flera »trädgårdsmästare«. Man måste även våga rikta blicken utanför det snäva kompetensområdet eller den snäva regionen. Vill man exempelvis vara världs bäst så måste man faktiskt vara just det – bäst i världen. En analys måste våga vara omvärldsanalyserande. Slutligen är det viktigt att arbeta nära potentiella aktörer – »genomförare«. Det kan därför vara lämpligt att involvera branschorganisationer och nyckelaktörer, dels för att få kunskap, och dels för att förankra och skapa trovärdighet gentemot det område som studeras.

Den branschanalys som Lika Villkors genomförde och som presenteras i detta kapitel består av

flera delar. Den första delen av arbetet i en branschanalys handlar om att identifiera vilka företag som är etablerade i regionen. Här kan man använda olika typer av källor såsom registerdata, bolagsbeskrivningar och databaser.

Nästa steg i analysen handlar om att försöka beskriva och analysera branschen utifrån de identifierade företagen. Det här arbetet har genomförts via intervjuer, cirka 40 stycken, och via uppgifter från Skatteverket och andra källor som kan hjälpa till att stödja olika ekonomiska data och sysselsättningsdata.

Den tredje och sista delen i Lika Villkors branschanalys har inneburit att försöka förstå vad det är som händer inom området, det som man ibland också brukar kalla en omvärldsanalys. Här har bland annat en trendanalytiker intervjuats. Självfallet har också material kring detta inhämtats via företagsintervjuerna samt via olika artiklar i fackpress och massmedia.

NÄTVERK FÖR AFFÄRSNYTTA. Lika Villkors branschanalys »Frisk tillväxt i hälsobranschen« togs fram under 2004 och lanserades i februari 2005. Två resurscentra – NORA och Trosa Gnesta – utgjorde arbetsgruppen och arbetade tillsammans med länsstyrelsepersonal och externa konsulter med att ta fram analysen. Även övriga resurscentra bidrog med lokal bakgrundkunskap kring branschen och företagen. I arbetet ingick sammanställning av befintligt material och befintlig kunskap om branschanalys, statistikinsamling, enkätundersökning, inhämtande av kunskap i metodik för omvärldsbevakning – bland annat om nya trender – och för identifiering av kluster och beskrivningar av »lyckade case«, marknadsanalys för branschen, lokala och regionala analyser av branschen, sammanställan-

»En plattform för samverkan – HälsoSam Sverige.«

de av skriftlig rapport, samt information och spridning/lansering av resultatet/rapporten. Några generella lärdomar som framkom i studien var att:

- Alternativ- eller komplementärmedicin är det område som av olika skäl kommer att öka mest.
- Hälsokost är det delområde som hitintills haft den bästa lönsamheten.
- Kroppsmedvetandet och viljan till fysiskt välmående är en stark drivkraft till att marknaden växer. Men det psykiska välmåendet verkar inte omfattas i lika hög grad som det fysiska. Färre företag vars affärsidé innebär att erbjuda sådana mer terapeutiska tjänster existerar således.
- Skillnaden mellan att verka som legitimerad terapeut jämfört med diplomerad eller certifierad tycks vara stor när det gäller lönsamhet.
- Lönsamhet sitter inte alltid i högsätet hos företagarna i branschen. I företagsintervjuerna framgår dock att kvalitet ofta går före kvantitet vilket kan komma att löna sig i längden.

Lanseringen av rapporten skedde på tre orter i länet – Nyköping, Eskilstuna och Flen – den 9 och 10 februari 2005. LRC i Flen och i Eskilstuna arrangerade lunchmöten där rapportens resultat presenterades. Detta kombinerades med att man i Flen diskuterade idéer om nya branscher att analysera. I Eskilstuna fick en lokal företagare inom branschen chansen att berätta om sin verksamhet. I Nyköping arrangerade Lika Villkor ett halvdagsseminarium med 51 deltagare där rapportens resultat presenterades. Ett annat inslag var att lokala och nationella förebilder/kvinnor med företag inom branschen berättade om och/eller visade upp sin verksamhet. I planeringen av lanseringen

deltog även andra lokala resurscentra än de som ingick i arbetsgruppen för branschanalysen.

IDÉSEMINARIER. Som fortsättning på branschanalysen bjöd lokala resurscentra in företagare i branschen, samt företagsfrämjande aktörer att delta i ett regionalt arbete som syftade till att etablera ett regionalt och eventuellt flera lokala nätverk för branschen. Deltagarna blev ett tjugotal företagare, samt Nyföretagarcentrum i Eskilstuna, som fick tillfälle att träffas fyra gånger tillsammans med extern konsult, Annika Persson, KREO, med syfte att »arbeta ihop« gruppen och enas om en målsättning med samarbetet. Arbetet med detta hölls ihop av Eskilstuna respektive Flens lokala resurscentra. Målet med idéseminarierna var att skapa en plattform för samverkan för affärsnytta och kundnytta som leder till ökad tillväxt i hälsobranschen i Sörmland. Teman för träffarna var:

- Går det att vara konkurrenter och samarbetspartners samtidigt?
- Vad vill jag och vad kan vi göra tillsammans?
- Vill vi ha ett nätverk för affärsnytta?
- Hur går vi vidare?

Deltagarna identifierade både hinder och möjligheter och kom fram till en handlingsplan.

Företagarna bestämde sig för att gå vidare och bygga upp en plattform för samverkan, nämligen nätverket HälsoSam Sverige.

PLATTFORM FÖR PROCESS. Den branschanalys som genomfördes av Lika Villkor och som beskrivs i detta kapitel är inte en statisk produkt vilket redan antytts. Den ledde till att företagare inom branschen beslöt starta nätverket HälsoSam Sverige. Detta nätverk var ett resultat av att Lika

»Ett nytt livskraftigt nätverk har vuxit fram.«

Villkor kunde använda branschanalysen som plattform för att initiera en process. En annan viktig aspekt var att de aktörer som var intresserade erbjöds en ledstång – KREO-metoden – för att utveckla hälsoklustret och ge det en positiv och genomtänkt start.

De fyra idéseminarier, som nämndes i föregående avsnitt, avhandlade en rad områden, frågeställningar och problemkomplex. Under det första idéseminariet presenterades bakgrunden och utgångspunkten, Lika Villkors studie. Under detta seminarium försökte deltagarna också komma fram till en gemensam affärsidékarta utifrån vilka olika kompetenser och styrkor som de olika företagen hade. Man försökte också beskriva vilka hinder och problem det finns för företagare inom den alternativa hälsobranschen.

Det andra idéseminariet hade kunden i fokus. Deltagarna hjälptes åt att försöka definiera hur företagens kunder ser ut och hur man skulle kunna samverka för att tillsammans erbjuda ett antal nya tjänster eller göra de tjänster man redan erbjuder ännu mer attraktiva. Under detta andra seminarium diskuterades också hur en sådan plattform skulle kunna se ut samt – inte minst viktigt – vilken visionen skulle vara för en sådan plattform, ett sådant nätverk.

Det tredje idéseminariet hade som syfte att sätta HälsoSam Sverige i ett lite större perspektiv och utifrån detta försöka att avgränsa och förtydliga vilka områden som var viktiga att arbeta vidare med. Man försökte också ta fram en utvecklingsplan för respektive sådant område.

Det sista idéseminariet, slutligen, var dels av sammanfattande karaktär. Vad hade nätverket kommit fram till. Under detta seminarium arbetade man också fram ett underlag för fortsatt ar-

bete med att göra tydligare för kunden vad som erbjuds från företagen i HälsoSam Sverige. I detta sammanhang diskuterades också organisationsform, ansvarsfördelning och – inte minst – hur satsningen skulle gå vidare och lanseras.

LANSERING. När processen med att formera ett branschkluster av företagsom erbjöd olika former av tjänster inom det alternativa hälsoområdet startat, genomfördes ett antal aktiviteter i syfte att lansera satsningen. Ett seminarium med syfte att lansera HälsoSam Sverige, inklusive en föreläsning av Christina Doctare, samt ett separat seminarium för beslutsfattare om branschanalysen, anordnades exempelvis av Lika Villkor i mars 2006 i Malmköping. Över 100 personer deltog. Också denna aktivitet hjälpte till att stärka den framväxande klusterformationen.

Under de två år som gått sedan lanseringen har branschanalysen, både metoden och resultaten presenterats vid ett flertal tillfällen, både av projektledarna för Lika Villkor och av de två representanterna för lokala resurscentra som var med och arbetade fram analysen. Presentationerna har hållits både inom och utom länet, bland annat för landstinget Sörmlands strategiska utskott i juni 2006.

Ett nytt livskraftigt nätverk har alltså vuxit fram på initiativ av Lika Villkor. Det som började med en analys av hälsobranschen kallad »Frisk tillväxt i hälsobranschen« har resulterat i att ett antal företagare nu träffas för att fortsätta att gemensamt utveckla nätverket HälsoSam Sverige. Lika Villkor har som nämnts bjudit in politiker, tjänstemän och andra beslutsfattare i Sörmland. Detta för att få deras bidrag i form av synpunkter, idéer och tankar kring hur HälsoSam Sverige kan

»En entreprenöriell process med många avknoppningar.«

utvecklas till en positiv tillväxtmotor som bidrar lokalt, regionalt och nationellt med högre livskvalitet och tillväxt.

MÅNGA AVKNOPPNINGAR. Detta projekt har varit en entreprenöriell process med många avknoppningar. En direkt följd av Lika Villkors branschanalys är projektet Jämställd tillväxt och strukturpåverkan, som ägdes och drevs av Länsstyrelsen Södermanland. Genom detta projekt spreds kunskap om resultatet av branschanalysen och om nätverket HälsoSam Sverige, i syfte att påverka de strukturer som omger branschen lokalt, regionalt och nationellt. Spridningen skedde genom seminarier, en hearing, artiklar i press och inslag i radio och TV. Detta har bland annat lett till att Mälardalens Högskola startat kurserna Kvalitetskontroll av naturprodukter, Konstnärligt arbete för hälsa och Innovationer för hälsa. Ansvarig för projektet Jämställd tillväxt och strukturpåverkan var Maria Lönnerek.

Ett annat exempel på avknoppning från Lika Villkors branschanalys är SKA-projektet, som har beröringar också med HälsoSam Sverige. SKA, som är ett regionalt resurscentraprojekt, är en förkortning för Support-Koordination-Attityd. Målet för projektet är att utveckla kulturföreta-

gandet. Projektledare är Theresia Holmstedt Jensen.

I SKA-projektet, som först hörde hemma på länsstyrelsen och senare överläts till Idea plant¹, arbetar man med olika verktyg och insatser för att uppnå sina mål. Detta kan exempelvis vara att erbjuda rådgivning, mentorer och utbildning så att individer verksamma inom kultur får en större möjlighet och kompetens för att lyckas som företagare. SKA arrangerar också föreläsningar och konferenser där branschfolk, offentlig sektor och övrigt näringsliv kan mötas och få en gemensam bild av och kunskap om kulturföretagande, samt olika möjligheter och utmaningar för branschen. Ett sådant seminarium var exempelvis »Kultur för hälsa« som anordnades i november 2006. Detta seminarium belyste från olika infallsvinklar vilken nytta kultur i olika former bevisats ha på människors välbefinnande, tillfrisknande och hälsa.

¹ *Idea plant är ett kluster/nätverk för företagare aktiva inom design och kommunikation med kontor i Munk-tell Science Park i Eskilstuna. www.ideaplant.com. För information om SKA, gå vidare till projekt och SKA.*

Fakta: Kvinnors och mäns företagande

BLAND FÖRETAGARNA i Sverige utgörs en fjärdedel av kvinnor och de utgör en tredjedel bland nyföretagarna. Den generella bilden i Sverige innebär också att 60 procent av kvinnorna respektive 40 procent av männen som är företagare driver enskilda firmor enligt Nutek. Samtidigt driver 30 procent bland kvinnorna som är företagare aktiebolag. Motsvarande andel bland män med företag är 50 procent.

KVINNORS OCH mäns företagande är format av samhällsliga genusstrukturer och föreställningar om vad en kvinna och man bör eller inte bör göra, samt vad som anses vara kvinnligt eller manligt. Såväl statistik som forskning visar att arbetsmarknaden är uppdelad mellan män och kvinnor. Det betyder att kvinnor och män i stor utsträckning arbetar inom olika branscher, exempelvis domineras barn- och äldreomsorg av kvinnor och byggsektorn av män¹. Det innebär också att kvinnor arbetar i lika hög utsträckning i offentlig som privat sektor, medan män främst arbetar inom den privata sektorn. Den horisontella uppdelningen av arbetsmarknaden avspeglas också i företagandet vilket tabellen nedan visar.

1 SCB, 2004

SAMTIDIGT SOM företagandet präglas av den genusuppdelade arbetsmarknaden och det därmed sammanhängande ansvaret för hem och barn finns det anledning att inte överbetona skillnader mellan mäns och kvinnors företagande. Det förekommer också ofta en överdrift av skillnaderna mellan mäns och kvinnors företagande i traditionella studier av entreprenörer. Skälen för att starta företag skiljer sig inte nämnvärt mellan kvinnor och män, utan det främsta motivet för både kvinnor och män är att de vill realisera sina idéer. Därefter kommer skälet att arbeta för sig själv och vara sin egen. Det är dock endast kvinnor som anger som anledning till att starta företag möjligheter att kombinera arbete och familj. Män anger i något högre utsträckning än kvinnor att huvudargumentet till att de startar företag är att de vill tjäna pengar; det handlar om 17 procent bland männen och 10 procent bland kvinnorna. När det gäller ålder är kvinnor aningen äldre än män när de startar företag.²

2 *SOU 2005:66 Makt att forma samhället och sitt eget liv - jämställdhetspolitiken mot nya mål, kap 6. sidan 228.*

Den horisontella uppdelningen mellan män och kvinnor

som är företagare i sex delbranscher, enligt Nutek (2003)

Män	Andel	Kvinnor	Andel
Handel, hotell, restaurang	28 %	Utbildning, hälso- och sjukvård samt andra tjänster	33 %
Finans- och företagstjänster	26 %	Handel, hotell, restaurang	30 %
Byggbranschen	17 %	Finans- och företagstjänster	25 %
Tillverkning	11 %	Tillverkning	8 %
Utbildning, hälso- och sjukvård samt andra tjänster	10 %	Byggbranschen	2 %
Transport och kommunikation	9 %	Transport och kommunikation	2 %
Summa	101 %		100 %

METODRUTA

Branschanalys

I grund och botten kan man säga att en branschanalys liknande den som Lika Villkor genomförde och som beskrivs i detta kapitel består av nio steg, eller om man så vill innehåller nio beståndsdelar. I denna metodruta ska dessa kortfattat beskrivas.

Steg 1 - utnyttja den egna verksamheten, det vill säga utnyttja olika kunskaper som framkommit i exempelvis rådgivningssituationer. Det kan också röra sig om att arbeta mer aktivt med omvärldsspaning i form av att ta del av olika rapporter, utredningar, eventuell befintlig statistik, trendanalyser etcetera. En annan typ av omvärldsspaning är att delta i och inhämta kunskap från andra lokala och regionala tillväxtaktörer.

Steg 2 - avgränsa branschen. I detta sammanhang gäller det att arbeta utifrån ett trattperspektiv, det vill säga att börja brett för att sedan smalna av. En viktig aspekt är att försöka visualisera branschen utifrån olika aktörer i likhet med bilden »Kompetensblomman« i början av detta kapitel.

Steg 3 - identifiera företagen. Den dominerande metoden för att identifiera och avgränsa företagspopulationer vid branschstudier är att utgå från den branschindelning som Standard för svensk näringsgrensindelning, SNI, tillhandahåller. Detta gäller också för kartläggningar och analyser liknande denna. SNI är en statistisk standard för klassificering av produk-

tionsenheter, det vill säga företag och arbetsställen, till branscher. Den nu föreliggande standarden, SNI 2002, är uppdelad på totalt 776 så kallade SNI-koder på den mest detaljerade branschnivån, oftast benämnd 5-siffrnivå. Det finns både för- och nackdelar med att utgå från SNI-koder vid analys av branschöverskridande kompetensområden.

Lättillgänglighet, reproducerbarhet och jämförbarhet hör till några av de främsta fördelarna. En nackdel är att det finns en strukturell problematik, vilket i högsta grad aktualiseras i en studie med genusperspektiv. Som nämnts ovan är det produktion av varor som traditionellt varit normerande för SNI-kodningen, det vill säga i första hand verksamheter som domineras av män. SNI-koderna är följaktligen bättre anpassade för tillverkningsindustri, men detta märks även inom olika areella näringar. Exempelvis finns 3 SNI-koder för trålfiske på femsiffrnivå. Inom vissa delar av tjänstesektorn, som sysselsätter många kvinnor, finns ännu inte samma förfining och detaljeringsgrad som inom tillverkningsindustrin.

Steg 4 - beskriva branschen i siffror, så långt möjligt med konsuppdelad statistik. Viktiga parametrar att inkludera i detta sammanhang är:

- Antal företag
- Företagsformer
- Sysselsättning
- Omsättning

(forts nästa sida)

METODRUTA

Branschanalys (forts)

Steg 5 - beskriva hur branschen är organiserad. I detta steg är det viktigt att försöka fånga såväl branschorganisationer som myndigheter med koppling till branschen. Det är också viktigt att försöka segmentera branschen. I detta steg ingår att försöka beskriva marknaden för företagen och hur till exempel marknadsföring, reklam och pr fungerar.

Steg 6 - identifiera utbildningar och system för kvalitetssäkring i branschen. I detta steg får man använda ett brett urval av källor från facktidskrifter till intervjuer med nyckelaktörer etcetera.

Steg 7 - försök beskriva framtiden, trender, utvecklingsmöjligheter, hot och risker. Också i detta steg gäller det att använda ett brett spektrum av källor från

trendanalytiker till eventuella rapporter om branschen. Självfallet är också intervjuer med nyckelaktörer såväl inom privat som offentlig sektor en viktig källa.

Steg 8 - genomföra kvalitativa studier av företag i branschen. Detta är viktigt av två skäl, dels för att säkerställa att den branschanalys som genomförts är rätt, dels för att fånga företagens konkreta kortsiktiga och långsiktiga behov. Det sistnämnda är i synnerhet viktigt eftersom detta är en viktig utgångspunkt för det fortsatta klusterutvecklingsarbetet.

Steg 9 - analysera materialet och sök svar på frågor om hur det ser ut i det aktuella geografiska området, vad det betyder och vilka konsekvenser det har för hela regionen.

INTERVJU

Margareta Rane, Helhetssyn, ordförande HälsoSam Sverige

Nätverket och den ideella föreningen HälsoSam Sverige kom till som en direkt följd av den analys av den alternativa hälso-branschen som Lika Villkor genomförde. En av de företagare i den alternativa hälso-branschen som var med och startade HälsoSam Sverige är Margareta Rane, som driver Helhetssyn i Eskilstuna.

Margareta arbetar med kost och livsstil, hälsa och miljö. Hon hade redan före branschanalysen, som beskrivs tidigare i detta kapitel, deltagit i resurscentras aktiviteter och fått nyttiga kontakter bland annat genom det lokala resurscentret Företagsamma kvinnor i Eskilstuna.

– Vi i vår bransch har samhällets strukturer emot oss, säger Margareta Rane. Vi arbetar inte på lika villkor som andra hälsoföretag. Fortfarande är det inte vanligt att sjukvård och försäkringskassa använder sig av oss, trots att vi skulle kunna vara med och hjälpa människor att till exempel påverka livsstilsförändringar med hjälp av kost.

Tack vare branschanalysen upptäckte Marga-

reta Rane många fler företagare i branschen än hon tidigare känt till, som hade liknande utgångspunkter och ville samma sak, nämligen stärka både sitt eget företag och hela branschen. Genom HälsoSam Sverige arbetar de nu tillsammans.

– Vi har möten och kurser, bland annat i offentlig upphandling. Vi lär oss också hur man gör hälsobokslut för företag och sätter oss in i företagarens världens språk. Meningen är att vi hälsoföretagare i samverkan sedan ska gå ut till företag i andra branscher och erbjuda våra tjänster.

– Allt det här hade aldrig hänt utan branschanalysen och Lika Villkors kraftfulla initiativ, säger Margareta Rane.

Hösten 2007 har HälsoSam Sverige 60 medlemsföretag. Man kan också välja att vara stödmedlem på individuell nivå om man funderar på eller planerar att starta företag i den alternativa hälso-branschen. Eftersom denna bransch är ett område där främst kvinnor verkar, drivs den övervägande delen av medlemsföretagen av kvinnor. HälsoSam Sverige är öppet för företagare av båda könen.

»Allt det
här hade aldrig
hänt utan
branschanalysen.«

Om vi lyckas, behövs vi inte då?

av CECILIA BOSTRÖM

MÅNDAG: Enskild affärsrådgivning till kvinna med företag.

TISDAG: Kvällsseminarium om marknadsföring tillsammans med NyföretagarCentrum, målgrupp kvinnor med företagsidéer.

ONSDAG: Regionförbundets stor-möte om nytt regionalt tillväxtprogram.

TORSDAG: Telefonmöte – diskussion om idéer till nytt regionalt resurscentralt projekt.

FREDAG: Internt planeringsmöte med ledningen för vårt lokala resurscentrum.

Så kan en vecka se ut vid ett lokalt resurscentrum (LRC) i Sörmland. Veckoschemat visar det breda fält av aktiviteter som ett LRC i Sörmland spänner över. Gemensamt för samtliga lokala resurscentra i Sörmland är att de arbetar med frågor som rör kvinnors företagande.

Aktiviteterna vid LRC riktar sig till såväl enskilda individer, som grupper av kvinnor eller grupper av kvinnor och män. Kvinnor, men även en hel del män, söker sig till LRC för att få sam-tala om en idé som kan leda till att ett nytt företag

startas eller ett befintligt företag växer och ut-vecklas. Genom de enskilda samtalen får resurs-centra kunskap om vilka behov och frågeställ-ningar som (blivande) företagare har. När många kvinnor efterfrågar samma information eller brottas med samma problem, kan resurscentra samla dem i ett seminarium, ett projekt eller en nätverksträff.

TEORI INTE NOG

»ERFARENHETEN VISAR att det gärna uppstår osäkerhet när teorier om jämställdhet ska omsättas i praktiken«

En annan viktig uppgift för resurscentra är att arbeta med strukturläggning. I Sörmlands fall arbetar resurscentra med att överföra kunskap om kvin-nors företagande till politiker, beslutsfattare och tjänstemän

inom de ordinarie företagsfrämjande organisatio-nerna på lokal och regional nivå. Exempel på dessa organisationer är länsstyrelse, regionförbund, kommunernas näringslivsavdelningar, Almi, Ny-företagarCentrum med flera.

SAMMANFLÄTAT OCH STRATEGISKT. Aktivi-teterna som genomförs på de tre nivåerna – indi-vid, grupp/organisation och struktur – är tätt sammanflätade och strategiskt planerade eller valda. De enskilda mötena med (blivande) före-tagarkvinnor bildar tillsammans en kunskapsbas för LRC, exempelvis när det gäller hur kvinnors företagande ser ut inom den egna regionen och inom vilka branscher kvinnor är intresserade av att starta företag. LRC får genom den enskilda rådgivningen incitament till att starta aktiviteter för grupper/organisationer – föreläsningar, semi-

»Forskningen kan sätta ord på skeenden som rör projektet.«

narier, nätverksbyggande och projekt – för att tillgodose efterfrågan på kunskap inom ett specifikt område hos flera personer/organisationer samtidigt. Kunskapen från aktiviteterna på individ och grupp-/organisationsnivå tar resurscentra sedan med sig i de diskussioner om tillväxt och företagsfrämjande som sker i det lokala och regionala utvecklingsarbetet.

Resurscentras arbete med individ, grupp/organisation och struktur har varit ett genomgående tema och en modell för utvecklingsarbetet inom Lika Villkor. Ja, det har blivit något av »ett mantra« för oss i våra diskussioner inom projektet. Med anledning av att Lika Villkor varit ett regionalt utvecklingsprojekt av nationellt intresse, har däremot de utåtriktade aktiviteterna i första hand riktats till grupp/organisations- och strukturnivån. Arbetet med enskilda individer är de lokala resurscentras uppdrag.

Den medvetna diskussionen och den därav följande strategiska planeringen av aktiviteter utifrån modellen individ, grupp/organisation och struktur, är en av de saker som följeforskningen som bedrivits runt Lika Villkor har uppmärksammat som specifikt för resurscentra Sörmland.

Utifrån praktiker- och projektledarperspektiv kan konstateras att man genom att knyta följeforskning till stora utvecklingsprojekt av Lika Villkors slag, för det första får chansen att fördjupa de teoretiska kunskaperna inom ämnesom-

rådet. Det gör att de aktiviteter man planerar och genomför har större chans att nå målen med projektet. För det andra kan forskningen vara behjälplig med att sätta ord på skeenden och företeelser inom projektet och i projektets omvärld som

gör att man bättre förstår vad som händer och varför det gör det. För det tredje ger kopplingen till högskola/universitet större teoribas och tyngd åt projektet och därmed, i det här fallet, resurscentras verksamhet. Det sistnämnda är inte minst viktigt om man skall lyckas i det strukturalterande arbetet.

CECILIA BOSTRÖM har varit en av projektledarna för Lika Villkor.

Lika Villkors verktygslåda

Lika Villkors arbete har grundat sig på två, sinsemellan motsägelsefulla, målsättningar. Det ena målet har varit strukturalterkan, det vill säga att integrera resurscentra Sörmlands kunskaper och metoder med avseende på kvinnors företagande i tillväxt- och näringslivsutvecklingsarbetet på främst regional, men även lokal

och nationell nivå. Det andra målet har varit att stärka resurscentra Sörmlands ställning som en självständig regional tillväxtaktör.

UTVECKLING INTERNT OCH EXTERNT. Å ena sidan skulle resurscentra dela med sig av sina kunskaper till andra organisationer. Å andra sidan skulle projektet arbeta för att resurscentra Sörmland skulle ha en egen, unik, kunskap som efterfrågas av andra – inget lätt uppdrag!

Ett annat sätt att uttrycka det är att säga att

»Affärsplanen som verktyg spelar en central roll.«

Lika Villkor parallellt arbetat med internt och externt utvecklingsarbete. I utvecklingsarbetet har vi använt en rad olika verktyg och metoder. Vissa av dessa är inriktade på det interna utvecklingsarbetet, andra har använts både internt och externt.

I det interna utvecklingsarbetet har affärsplanen som verktyg stått i centrum. I resurscentras ordinarie arbete med enskilda rådgivningssamtal för (blivande) företagarkvinnor spelar affärsplanen en central roll. Rådgivningssamtalens stomme är samma frågeområden som en affärsplan omfattar – exempelvis vision, affärsidé, målsättningar, strategier, målgrupper och marknadsanalys.

Vi beslutade tidigt att använda affärsplanen som verktyg för vårt interna utvecklingsarbete i projektet – ett arbete som varit en utmaning! Syftet var att arbeta fram en regional plattform med ett gemensamt grundutbud av tjänster och ett tydligt varumärke för det regionala resurscentrasamarbetet i länet.

UTGÅ FRÅN BEHOVEN. Mycket tid och kraft ägnades åt att skapa en gemensam affärsplan för verksamheten. De åtta LRC i länet har alla en egen profil, tillhandahåller olika tjänster, bedriver sin verksamhet på olika sätt och med olika förutsättningar, se vidare i första kapitlet där de lokala resurscentra presenteras. Eftersom hela resurscentraidén bygger på att verksamheten skall bedrivas utifrån behovet hos kvinnorna i det geografiska område där man verkar, är det inte konstigt att LRC i exempelvis Eskilstuna, Trosa och Vingåker har delvis olika inriktning. Den gemensamma nämnaren har i Sörmlands fall varit kvinnors företagande, vilket samtliga åtta LRC jobbar med.

Olikheterna mellan LRC är också en styrka. Genom samarbetet inom Lika Villkor har ett starkt

regionalt nätverk byggts upp mellan centren. Via kontakter med ett LRC kan kvinnor i Sörmland nu få del av specialistkompetens från ett LRC i en annan del av länet. Det kan exempelvis handla om att något eller några LRC har mer erfarenhet och kunskap om att arbeta med mentorprogram, en särskild bransch som turism eller kulturarbetare eller kvinnor från etniska minoriteter.

Minst lika viktigt är att de verksamhetsansvariga vid respektive LRC i länet nu också har kollegor som de känner väl och som de kan ta hjälp av i sitt vardagsarbete. Man kan säga att vi under Lika Villkors projekttid har gått från att LRC i vissa fall såg på varandra som konkurrenter, till att man idag företrädesvis betraktar varandra som kollegor.

Förändringen beror givetvis också på att man från tänkbara projektfinansiärers håll under samma tidsperiod mer och mer har övergått till att premiera större regionala utvecklingsprojekt på bekostnad av mindre, enbart lokalt förankrade projekt. Det ger incitament till att gå samman, eftersom ett litet LRC ofta har svårt att axla huvudmannaskapet för en större projektbudget där finansieringen baseras på att man rekviderar medel i efterhand.

FRÅN KONKURRENT TILL KOLLEGA. Också arbetet med affärsplanen har spelat stor roll i förändringen av synen på varandra, så att man nu mer ser varandra som kolleger än som konkurrenter. Viljan att enas om en gemensam regional plattform som kan leda till en stabilare verksamhet för alla, har vägt tyngre än de kompromisser var och en tvingats till i diskussionerna om affärsplanens innehåll. Varje avsnitt har diskuterats och varje ord har vägts på guldväg. Resultatet har blivit något som alla LRC i länet har accepterat.

»Intresset för fakta har varit utmärkande för Lika Villkor.«

Två insatser som haft betydelse för att vi lyckades fastställa en gemensam affärsplan bör också nämnas. I början av Lika Villkor enades vi – projektgruppen, det vill säga LRC och projektledningen – om en gemensam värdegrund. Där fastställde vi vilket förhållningssätt vi skulle ha gentemot varandra i projektet, men också vilket som var vårt gemensamma förhållningssätt till LRC:s primära kunder – (blivande) företagarkvinnor.

Det interna förhållningssättet skulle kännetecknas av att arbetsklimatet skulle vara tryggt och tillåtande, vi skulle arbeta mot gemensamma mål där var och en hade ansvar för uppdraget och inte minst, arbetet skulle genomsyras av glädje, tillfredsställelse och stolthet. Gentemot vår primära målgrupp skulle vårt förhållningssätt präglas av kompetens i sakfrågorna, respektfullt och empatiskt bemötande, tydlighet om vad vi gör, hur vi gör och varför, samt tydlighet i kontaktinformation och återkoppling. Dessa värderingar återspeglas i den gemensamma affärsplanen.

Det andra var att vi gjorde en extra insats när diskussionerna körde fast. För trots att alla, i sitt ordinarie arbete vid LRC, arbetar med affärsplaner blev det svårt att hantera när diskussionerna gällde den egna verksamheten. En extern konsult, utan bindning till något av LRC i länet, arbetade tillsammans med projektledningen. Projektledningen lotsade affärsplanen i hamn, så att den kunde fastställas i början av 2006. Affärsplanen utgör en bra och genomarbetad grund för fortsatt samarbete. Som komplement har även en kommunikationsplan arbetats fram, samt en början till grafisk profil för FöretagSam Sörmland – den gemensamma regionala organisation som resurscentra i Sörmland bildat som en fortsättning på Lika Villkor.

KVALITETSSÄKRING. Det interna utvecklingsarbetet har sedan byggt vidare på affärsplanens innehåll, där tjänsteutbudets grundsten är rådgivningssamtalen. I Lika Villkors regi genomfördes ett kvalitetssäkringsarbete i studiecirkelform för rådgivningen vid resurscentra. Där vidareutvecklade LRC sina gemensamma verktyg för rådgivningen i form av affärsplaner, budgetmallar och övrigt underlag för mötet med företagaren. Detta material är också avsett att användas vid överlämnande till nya rådgivare vid resurscentra. På det sättet kvalitetssäkras den gemensamma rådgivningstjänsten för resurscentra i länet.

Kompetensutveckling inom andra områden har också varit en viktig insats i det interna utvecklingsarbetet. Förutom fördjupade kunskaper om kvinnors företagande har Lika Villkor erbjudit LRC utbildning inom bland annat retorik, massmediahantering, genusteori, innovationssystem och kluster.

Som Inger Danilda påpekar i andra kapitlet, har intresset för statistik och fakta varit ett utmärkande drag för Lika Villkor. I det interna utvecklingsarbetet har det lett till att vi skapat mallar för planering och uppföljning av verksamheten vid LRC.

MALL FÖR STRUKTURPÅVERKAN. En indikatormall med bakgrundsvariabler och möjlighet att notera information om innehållet i rådgivningssamtalet har tagits fram och testats. Tanken är att mallen skall fyllas i av rådgivaren under eller efter samtalet. Syftet är att mallarna från samtliga rådgivningar under en viss tidsperiod skall utgöra underlag för statistik om vilka kvinnor (och män) LRC når med sin rådgivning. Tillsammans utgör mallarna även en grund för att LRC skall identi-

»Hur når vi de andra?«

fiera behov av en ny branschanalys liknande den som Lika Villkor gjort inom den alternativa hälsobranschen, se vidare föregående kapitel.

Sedan 2005 gör Lika Villkor också årliga regionala sammanställningar av antalet deltagare och aktiviteter som genomförs av respektive LRC för de basfinansieringsmedel de beviljats av Nutek¹. De aktiviteter som rapporteras är bland annat föreläsningar, nätverksträffar, deltagande i mäsor och enskild rådgivning. Under 2005 genomfördes cirka 400 aktiviteter som drygt 4.000 personer deltog i. Året därpå var motsvarande siffror cirka 300 aktiviteter som nådde 5.800 personer. Mycket imponerande med tanke på att basfinansieringen var 75.000 kr respektive 125.000 kr per LRC dessa år.

Sammanställningarna och uppföljningen av rådgivningen enligt indikatormallen har fått stort genomslag i länet. Regionförbundet Sörmland har i sitt arbete med att mäta och analysera innovationsrådgivningen i länet uppmärksammat och testat uppföljningsmodellen även på andra rådgivningsaktörer än resurscentra. Syftet med arbetet är att få kunskap om hur väl de insatser som görs för att stärka Sörmlands Innovationsmotor fungerar.

Det ovannämnda är alltså ett exempel på hur det interna utvecklingsarbetet har påverkat och blivit en del av det externa utvecklingsarbetet i Lika Villkor. Verktyn som utvecklats för att användas internt fick genomslag i arbetet med att påverka och förmedla kunskap till andra regionala tillväxtaktörer – strukturpåverkan.

DUBBELRIKTAT VERKTYG. Projektets hemsida har varit ett annat »dubbelriktat« verktyg. Hemsidan användes givetvis för att sprida information om Lika Villkor till projektets externa målgrupp. Men den byggdes redan från början upp med syfte att kunna användas som ett verktyg i det interna regionala samarbetet mellan LRC. Hemsidan har haft en intranät-del som kunde användas för att lagra gemensamma dokument och sprida information mellan LRC i länet. Den gick att administrera via webben. Tanken var att den skulle kunna användas som ett virtuellt kontor för det framtida resurscentrasamarbetet i länet.

Utöver hemsidan har Lika Villkors nyhetsbrev, Tillväxtbladet, använts för att sprida information om projektets arbete och resurscentras verksamhet. Det tvåsidiga Tillväxtbladet utkom under projektiden med 17 nummer och spreds främst elektroniskt till målgruppen för projektet. Nyhetsbrevet användes också i tryckt form som marknadsföringsmaterial, både av projektledningen för Lika Villkor och LRC.

»GENUS« LOCKAR FÅ. För att nå det andra delmålet med projektet – att medverka till att integrera ett genusperspektiv i det regionala tillväxtarbetet – har Lika Villkor bjudit in till seminarier, utbildningar, konferenser och samarbeten med andra företagsfrämjare och tillväxtaktörer. Under projektets fyra år har ett 30-tal sådana aktiviteter genomförts med totalt 1.000 deltagare. Den stora utmaningen i den här typen av kunskapsspridning är att få »rätt« deltagare att komma. Med rätt deltagare menar vi de som är i behov av den kunskap som vi avsett att sprida – fakta om kvinnors (och mäns) företagande och genusmedvetet tillväxt- och utvecklingsarbete.

¹ Se beskrivning av finansiering längre fram i kapitlet.

»Projektledningens placering på länsstyrelsen har varit en fördel.«

Nämns orden kvinnor, genus eller jämställdhet i inbjudan bör man vara medveten om att sannolikheten är stor att de som redan är intresserade och har kunskap inom området lockas att delta. Men hur når vi de andra? De som behöver kunskapen, men inte inser det själva eller till och med känner ett motstånd mot frågan?

Det finns inga lätta eller rätta svar på den frågan. Som nämndes ovan har vi i Lika Villkor ändå lyckats nå väldigt många även i den målgruppen. Vi har inom projektet åtskilliga gånger diskuterat om vi i en inbjudan skall »mörka« att det handlar om kvinnor och/eller genusperspektiv. Samtidigt vill man ju göra en korrekt »varudeklaration«. Ett knep är förstås att använda talare som intresserar och når fram till den mer svårflörtade delen av målgruppen. Att till exempel få män att tala till män och för del delen även kvinnor, om dessa frågor. Män som andra män, och kvinnor, respekterar för deras kunskaper inom dessa ämnesområden.

En annan fördel i dessa sammanhang har varit projektledningens placering på länsstyrelsen. En statlig myndighet som avsändare av information och inbjudningar, uppfattas av många som en sorts kvalitetsstämpel. Den organisatoriska hemvisten på länsstyrelsen har också öppnat dörrar och givit Lika Villkor och projektledningen tillgång till rätt arenor. Lika Villkors projektledare har deltagit aktivt i olika länsövergripande arbetsgrupper, möten och samarbeten inom området regional utveckling och tillväxt. Bland annat kan nämnas arbetsgruppen för entreprenörskapsfrågor inom det regionala tillväxtprogrammet och regelbundna planeringsmöten mellan länsstyrelsen och regionförbundet.

En historia som spelar roll för framtiden

Sedan mitten av 1990-talet när uppbyggnaden av resurscentra började, har det regionala resurscentrat i Sörmland (RRC) drivits i form av ett nätverk mellan LRC och med länsstyrelsen som sammanhållande part. Arbetet med flera länsgemensamma projekt fick till följd att RRC redan före Lika Villkor antog karaktären av en projektplattform med gemensamt fokus på kvinnors företagande. Organisatoriskt har dock RRC fortsatt att vara ett nätverk.

REGIONAL TILLVÄXTAKTÖR. Lika Villkors ena huvuduppgift, att stärka resurscentra i länet som en självständig regional tillväxtaktör, har varit ett starkt incitament för de lokala resurscentra att delta i projektet. Trots att resurscentra i Sörmland i jämförelse med andra län haft en stark ställning och många av länets LRC varit verksamma oavbrutet sedan starten i mitten av 1990-talet, behövde den långsiktiga finansieringen och legitimiteten förstärkas. Det är bara Eskilstunas LRC som har haft en säker långsiktig finansiering. Övriga resurscentra i länet har, liksom i övriga delar av landet, levt mer från år till år, beroende av tillfälliga projektmedel och årligt beviljade basfinansieringsanslag från Nutek och/eller kommunen.

Precis som för ett LRC är det möjligt att organisera ett regionalt resurscentrum, RRC, på flera olika sätt. Man kan välja att samarbeta i nätverksform så som det hittills sett ut i Sörmland. Man kan driva RRC i form av ideell förening, se exempelvis Företagsamma kvinnor i Västmanland, en ekonomisk förening, som Saga RRC i Gävleborg, eller integrerat i en annan organisation, se till exempel RRC Skåne som är integrerat i Region Skåne.

För samtliga organisationsformer gäller att de

»Hur utmanande och provokativ kan man vara?«

har sina fördelar och nackdelar. Det som ses som en fördel i något län kan dessutom anses vara en nackdel i en annan del av Sverige, och vice versa. Vilken organisationsform som är den mest lämpliga beror på sammanhanget. Kvinnor väljer att organisera sitt resurscentrum utifrån vilka möjligheter och resurser som står till buds i det geografiska område där de verkar. Valet av organisationsform sker, liksom valet av verksamhetsinriktning, utifrån ett underifrånperspektiv.

LÄNSSTYRELSEN ÖPPNAR ARENOR. Som nämnts ovan ser vi i projektledningen för Lika Villkor att det många gånger varit en fördel för projektet att vi organisatoriskt har tillhört länsstyrelsen. Det har givit oss en bättre möjlighet att ta oss in på viktiga arenor där tillväxt och regional utveckling diskuteras. Projektet har också åtnjutit fördelen av att ha en god likviditet, eftersom en organisation har lättare att »agera bank« åt ett projekt som rekvirerar en stor del av kostnaden i efterskott.

Till nackdelarna med att tillhöra en offentlig organisation, oavsett om det är en länsstyrelse, en kommun eller ett regionförbund, kan räknas en begränsning av den egna beslutanderätten i projektet. Fördelen att i vissa sammanhang ta på sig den stora organisationens »hatt« för att få legitimitet, kan samtidigt ibland inskränka möjligheterna att agera utmanande och provokativt i syfte att nå projektets målsättningar.

Det sistnämnda argumentet framförs ofta av dem som förespråkar den ideella föreningen som den optimala organisationsformen för resurscentra. Å andra sidan, hur utmanande och provokativ kan man vara utanför strukturen när man är beroende av den för sin verksamhets »försörjning« i form av exempelvis projektmedel och driftsbidrag?

I valet av organisationsform bör man också fundera på hur mycket insyn man vill ha i sin verksamhet. En verksamhet som integreras i en offentlig myndighet får vara beredd på att alla handlingar är/ blir offentliga, något som vi inom Lika Villkor diskuterat främst när det gäller vår affärsplan. I en fristående förening kan ett sådant dokument lättare betraktas som ett internt styrdokument och därmed kan insyn från konkurrerande organisationer undvikas.

Beslutanderätten om framtida organisationsform för det regionala resurscentrasamarbetet i Sörmland ligger hos LRC i länet. Inom Lika Villkor har vi formulerat en affärsplan som fastställer vad det regionala samarbetet skall innehålla. Frågan om hur det regionala samarbetet mellan resurscentra skall formuleras äger dock LRC ensam. Det är inte länsstyrelsens uppgift att styra över det.

Förändrade roller

I och med att vi i Sörmland sedan den 1 januari 2004 har ett kommunalt samverkansorgan –

»Länsstyrelsen och LRC i Sörmland har en historia ihop.«

Regionförbundet Sörmland – har länsstyrelsens roll på den regionala arenan förändrats. Hälften av de regionala utvecklingsmedlen, det vill säga projektmedel för regionala utvecklingsprojekt, har i dagsläget överförts från länsstyrelsen till regionförbundet. Likaså fördelas ansvaret för uppgifter som tidigare uteslutande var länsstyrelsens numera mellan regionförbundet och länsstyrelsen. Länsstyrelsens roll som statens förlängda arm och sektorsamordnare i länet förstärks. Fokus i det regionala utvecklingsarbetet ligger för länsstyrelsens del på analyser och uppföljningar. Frågor som tidigare drivits av länsstyrelsen, såsom exempelvis stödet till och det aktiva samarbetet med resurscentra, förs över till regionförbundet.

ÖVERFÖRA KUNSKAP. Lika Villkors projektledning har i och med ovanstående aktivt och strategiskt arbetat för att överföra kunskap från projektet till regionförbundet. Vi har bland annat, som tidigare nämnts, ingått i olika arbetsgrupper och deltagit i samarbeten i det regionala tillväxtarbetet. Det finns dock en risk att integreringen av kunskaper från projektet försvåras av det faktum att mottagarorganisationen inte är densamma som den organisation som drev projektet. Överföring av kunskaper från ett tidsbegränsat projekt till ordinarie verksamhet är tillräckligt svårt redan när den organisation som driver projektet och den som skall ta emot kunskapen är densamma!

Överförandet av ansvar för resurscentrafrågorna i länet handlar för regionförbundet heller inte enbart om att ta till sig kunskap och erfarenheter från ett om än stort, men ändå avgränsat, projekt. Länsstyrelsen och LRC i Sörmland har en historia ihop – mellanmännsliga relationer och erfarenhetskunskap som byggts upp under lång

tid. Detta förs inte över med automatik bara för att man beslutar om en ny ansvarsfördelning.

Förändrade nationella prioriteringar

Även andra faktorer i omvärlden som har betydelse för finansieringsmöjligheterna för resurscentras verksamhet, har förändrats under Lika Villkors projektperiod. Under 2007 inleds nya programperioder för ett flertal finansieringskällor, bland annat EU:s regionala strukturfonder. Ett treårigt nationellt program för att främja kvinnors företagande startas under hösten 2007.

I programmen fastställs mål och visioner, vilka målgrupper insatserna skall riktas till och förstås, även vilka organisationer som har möjlighet att komma i åtnjutande av projektmedel. När programmen formuleras är det alltså viktigt att se till att resurscentra och dess målgrupper skrivs in i texterna, eftersom det sedan styr användningen av medlen. Lika Villkors projektledning deltog aktivt i arbetsgrupper som arbetade med att ta fram det nya Mål 2 programmet för EU:s regionala strukturfond för Östra Mellansverige. Dialog fördes också med Nutek angående det nya programmet för att främja kvinnors företagande.

Nuteks nationella program för resurscentra har funnits under hela Lika Villkors projektperiod. Storleken på projektmedelspotten, som årligen beslutas av riksdag och regering, har varierat över åren. Inriktning och strategisk prioritering bland ansökningarna har förändrats, inte minst i projektmedelsinbjudan för 2007. Tidigare år har Nutek enbart krävt att projekten skulle ha koppling till regionala tillväxt- och utvecklingsprogram (RTP och RUP) i det geografiska område projektet verkar. Inget har sagts om prioriteringen mellan delområdena inom RTP – arbetskraftsförsörjning,

»Damned if you do – damned if you don't.«

entreprenörskap, innovationer och kluster. Från och med 2007 fanns dock följande passus i projektinbjudan från Nutek:

»Under tidigare år har de flesta ansökningarna haft en inriktning mot entreprenörskap. För att förbättra kvinnors villkor och förutsättningar inom regional utveckling (programmets uppdrag, min anmärkning) ser Nutek det som önskvärt att resurscentra driver projekt inom fler inriktningar.«².

Vad betyder det för resurscentra i ett län som Sörmland, där vi fokuserat verksamheten kring frågor som rör entreprenörskap och kvinnors företagande?

ETT VIDARE UPPDRAG. Givetvis är det nationella resurscentraprogrammets uppdrag vidare än att enbart stimulera och främja kvinnors företagande. Kvinnors villkor och förutsättningar måste förbättras inom alla områden kopplade till regional utveckling – exempelvis arbetskraftsförsörjning, regionförstoring, innovationer och kluster – för att nå målet om en hållbar tillväxt. Men Nuteks agerande påminner enligt min tolkning om den av Berit Åhs formulerade härskartekniken dubbelbestraffning: »damned if you do – damned if you don't«³.

Kvinnorna på resurscentra runt om i Sverige har tagit sig in i arbetet med RTP och RUP och lyckats koppla sina projekt till dessa program, precis som Nutek krävt. Det område inom det regionala tillväxtarbetet som varit lättast att få tillträde

till och gehör inom, har varit entreprenörskapsområdet. Att öka kvinnors företagande upplevs nämligen inte fullt så hotfullt som att börja diskutera genuskontrakt inom regionförstoringsområdet eller konsekvenserna av den konsupplade arbetsmarknaden. Således har antalet projektansökningar inom entreprenörskapsområdet dominerat. Nu, när kvinnorna är inne på den regionala utvecklingsarenan – om än främst inom ett av delområdena – är det inte heller tillräckligt. Projektansökningarna bör främst gälla projekt inom andra delar av det regionala utvecklingsområdet än entreprenörskap. »Damned if you do – damned if you don't.«

Förutsättningar kan alltså förändras även inom de program och finansieringskällor som tidigare ansetts relativt trygga. Därför gäller det att inte stirra sig blind på de medel som är särskilt avsatta för kvinnor, resurscentra eller jämställdhet. Inom Lika Villkor har vi därför, bland annat med hjälp av våra forskare, diskuterat möjligheterna att definiera resurscentras verksamhet som ett innovationssystem. Malin Lindberg skriver i sitt kapitel att det är Lika Villkors strategiska organisering med samverkan mellan aktörer från de offentliga, privata, civila och kunskapsutvecklande sektorerna och resultaten i projektet som gör att projektet, och för den del även enskilda LRC, kan betraktas som ett innovationssystem. Genom att sätta »ny etikett« på arbetet och verksamheten i och kring resurscentra och dess nätverk, finns en chans att ta sig in på tidigare stängda arenor. På så sätt vidgas möjligheterna att finna nya finansieringskällor och resurser, som kan leda till långsiktig stabilitet för resurscentra.

En förutsättning för detta är förstås att denna »nya etikett« på resurscentra accepteras av aktö-

2 Nationellt program för utveckling av Resurscentra för kvinnor 2006-2008, Nutek 2006-03-10, www.nutek.se/rc (<http://www.nutek.se/sb/d/139/a/5311>)

3 Berit Åhs »De fem härskarteknikerna« beskrivna på engelska. <http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/wis.html?tid=35132>

»Vi har arbetat med att stärka resurscentra.«

rer och finansiärer inom den samhällssfär som arbetar med innovationssystem och kluster. De måste våga tänka nytt och ompröva sin bild av resurscentra och innovationssystem.

En påtaglig likhet mellan resurscentra och de kluster som finns i Sörmland, och för den del övriga landet, är att de alla väljer sin organisationsform utifrån de möjligheter och resurser som de har tillgång till. Inom klustervärlden har vi exempel på alla olika slags organisationsformer – ideella föreningar, ekonomiska föreningar, stiftelser och nätverk med förankring i en kommun eller annan organisation – precis som inom resurscentravärlden.

Integrering för vem och varför?

För att nå målet med ett förändringsarbete med genusperspektiv eller inom jämställdhetsområdet krävs att man har en strategi. Oavsett inom vilket sakområde man verkar, kan man välja mellan att organisera arbetet vid sidan om eller integrerat i den ordinarie verksamheten. Precis som Nutek uttrycker det i sin programförklaring för utveckling av resurscentra 2006-2008 gäller att:

»Den förstnämnda strategin ger möjlighet till mobilisering och kraftsamling men riskerar att bli sidoordnad och uppfattad som särintresse. Den andra strategin gör det möjligt att verka inom de organ där besluten fattas men riskerar att få liten uppmärksamhet och kan lätt försvinna bland andra angelägna frågor.«

Organiseringen av de lokala resurscentra i Sörmland, och andra delar av Sverige, ger uttryck för olika val mellan dessa strategier. Några verkar som fristående organisationer, medan andra bedriver sin verksamhet inom ramen för en större organisation.

INNEBOENDE KONFLIKT. Jämställdhetsintegrering – eller mainstreaming – fick genomslag i Sverige i slutet av 1990-talet. Det handlar, som Inger Danilda skriver om i sitt kapitel, att arbeta parallellt med riktade insatser och integrering av ett genusperspektiv i det som brukar kallas «huvudfåran». Det är precis vad Lika Villkor gjort. Vi har arbetat med att stärka resurscentra – som en särskild insats för kvinnor – i länet som en självständig aktör inom regional utveckling. Samtidigt har vi sett till att överföra kunskap från resurscentras verksamhet med avseende på kvinnors företagande, till andra tillväxt- och företagsfrämjande organisationer på regional nivå.

I det arbetet finns en inneboende konflikt. Om vi lyckas med målsättningen att få andra aktörer att exempelvis erbjuda genusmedveten affärsrådgivning och anpassa sin övriga verksamhet så att den tilltalar och lockar både kvinnor och män – då behövs ju inte resurscentras tjänster? Om resurscentras unika kunskap om kvinnors företagande och kvinnors villkor i det regionala utvecklingsarbetet redan finns hos de ordinarie aktörerna på tillväxtarenan – då kommer det inte att finnas någon efterfrågan för resurscentra att tillgodose?

Från projektledarperspektiv har balansgången mellan de två huvudmålsättningarna i projektet inte alltid varit lätt att hantera. Att stärka resurscentras inre organisation samtidigt som man skall bjuda andra organisationer på en del av den kunskapen kräver en väl uttänkt strategi. Det kräver att man beslutar sig för tydliga gränsdragningar mellan vad som kan förbli resurscentras egna kunskap och vad som bör delges andra. Det handlar om att bevaka resurscentras intressen, samtidigt som man upprätthåller goda kontakter med och påverkar andra organisationer.

»Det som är gratis är väl inte lika bra?«

Ett av motiven för flera av länets LRC att delta i Lika Villkor var att det stärkta regionala samarbetet skulle trygga en mer långsiktig finansiering. Resurscentra skulle få en mer stabil verksamhet. Som en följd därav kan andra organisationer och givetvis även huvudmålgruppen för resurscentras aktiviteter – kvinnorna – få bättre kunskap om vad resurscentra står för och erbjuder. Långsiktiga relationer kan byggas upp och verksamheten erhåller en större legitimitet.

En väg att gå för att få en mer långsiktigt tryggad ekonomi är, som nämnts ovan, att söka medel från andra finansieringskällor än tidigare. Inom projektet har vi i samband med affärsplanearbetet också diskuterat vilka tjänster som är möjliga att ta betalt för. Generellt sett kan man säga att det som resurscentra får offentlig finansiering för att genomföra – exempelvis den enskilda rådgivningen till kvinnor med företagsidéer – inte får kosta något för den enskilde. Men erbjuder man ett coachingprogram för etablerade företagare, då är det både möjligt och tillrådligt att ta betalt. För det som är gratis är väl inte lika bra? När det gäller uppgiften att bidra till att integrera ett hållbarhetsperspektiv i den sociala dimensionen, i det här fallet jämställdhet, i ett tillväxtprogram, kan väl det betraktas som en ordinär konsulttjänst? Och konsulter brukar ju få betalt, eller hur?

PUNKTINSATS ELLER LÅNGSIKTIGHET? Alla resurscentra har inte som målsättning att verka för en långsiktig överlevnad. Enligt de intervjuer jag genomförde med de sörmländska LRC i början av Lika Villkors projektperiod, hade några som mål att på sikt avskaffa sig själva. Den ståndpunkten finns kvar hos vissa även nu när projektet avslutas. Dessa kvinnor ser som resurscentras främsta uppgift att integrera ett genusperspektiv i det företagsfrämjande tillväxtarbetet på lokal och regional nivå. Och när det målet är nått menar de att det inte finns något behov av resurscentras tjänster.

I Lika Villkors affärsplan formuleras visionen för det regionala resurscentrasamarbetet som »Ett jämställt näringsliv och en hållbar tillväxt.«. Hur kan man definiera det? Är det en utopi eller går detta tillstånd att nå?

Ser man till den grundläggande tjänsten som LRC Sörmland erbjuder – den enskilda rådgivningen – så hävdar jag bestämt att den särskilda rådgivningen för kvinnor bör finnas kvar så länge kunden efterfrågar den. Men när andra aktörer har tillräcklig kunskap och väl fungerande metoder för att tillgodose behoven hos kvinnor med företagsidéer utifrån deras villkor, behövs inte resurscentras rådgivningstjänster längre.

En annan av resurscentras styrkor, ja kanske rentav det mest unika i vad resurscentra erbjuder, är nätverket. Kvinnor – i Sörmlands fall främst (blivande) företagare – erbjuds att tillhöra ett

»Vad blir måttet på ett jämställt näringsliv?«

lokalt, regionalt, nationellt och internationellt nätverk där möjlighet ges att träffa andra kvinnor med samma önskemål och behov. För mer information om det internationella perspektivet, se första kapitlet.

Genom resurscentra finns en arena där de företagsamma kvinnor som så önskar kan träffas och nätverka i grupper med enbart kvinnor. Jag menar att resurscentra där fyller samma behov som de slutna sällskap och nätverk inom näringslivet som ännu idag, 2007, enbart tillåter män att delta. Ett exempel är Round Table som syftar till att »främja kamratskap mellan unga män (22-40 år, min anmärkning) från olika verksamhetsområden«. Ingenstans på deras hemsida⁴ hittar jag information om att de har som målsättning att avskaffa sig själva.

Skillnader mellan kvinnors och mäns företagande beror till största delen på branschtillhörighet. Kvinnor och män driver företag i olika branscher, vilket är en avspeglning av den könssegregerade arbetsmarknaden. Kvinnor och män väljer oftast att starta företag inom den bransch eller det yrke de haft tidigare. Vad blir då måttet på »ett jämställt näringsliv«? Är det lika många kvinnor som män som startar och driver företag? Eller är det när det finns lika många företagande kvinnor som män i alla branscher? Har vi kommit en bit på väg om lika många kvinnor som män deltar i de aktiviteter som anordnas av »de ordinarie« företagsfrämjarna? Det vill säga; när »huvudfårans« företagsfrämjande aktiviteter tillgodoser både kvinnors och mäns behov före, under och efter företagsstart. När resurscentras tjänster utförs av andra och deras unika kunskaper om kvinnors företagande är allmängods. När når vi dit?

4 Round Table Sverige, www.rts.org

FAKTA: GENDER FOCUS

GENDER FOCUS är en av flera avknoppningar från Lika Villkor i form av nya projekt och ett konkret resultat av Lika Villkors och LRC Sörmlands många internationella kontakter.

GENDER FOCUS är ett program för att kvalitetssäkra kundfokus med genusperspektiv i affärsrådgivning. Konceptet är utarbetat av Prowess, en brittisk lobbyorganisation som arbetar för att främja kvinnors företagande i Storbritannien¹.

LIKA VILLKORS projektledning fann att Gender Focus var ett passande verktyg för att nå målsättningen att integrera ett genusperspektiv i tillväxtarbetet på regional och lokal nivå. Under 2006 lyckades projektledningen intressera Nutek för att finansiera en vidareutveckling av Gender Focus-konceptet för den svenska marknaden. Projektet avrapporteras till Nutek samtidigt som Lika Villkor avslutas i oktober 2007.

PROGRAMMET BESTÅR bland annat av en endags workshop för rådgivare som vill förstå hur kundanpassad rådgivning får bättre träffsäkerhet med ett genusperspektiv, hur könsaspekter påverkar olika

former av insatser för att främja företagande, samt varför kvinnor är underrepresenterade som företagare. Utbildningen vänder sig till rådgivare som arbetar med att främja entreprenörskap, företagande och innovation. Det kan vara exempelvis affärsrådgivare, innovationsrådgivare, coacher, konsulter, revisorer, bankanställda och de som arbetar med företagsstöd på olika myndigheter.

WORKSHOPEN INNEHÅLLER både teoretiska avsnitt och praktiska övningar som genomförs både enskilt och i olika gruppkonstellationer.

Under dagen får deltagarna kunskap om kvinnors (och mäns) företagande, det företagsfrämjande systemet ur ett genusperspektiv, samt normer och föreställningar om företagande/företagaren. Deltagarna får arbeta både med fiktiva praktikexempel och göra en analys av sin egen organisations genusmedvetenhet.

MED DEN utveckling och anpassning av Gender Focus-konceptet till svenska förhållanden som genomförts av Lika Villkor, passar det mycket väl in i det nationella programmet för kvinnors företagande som gäller 2007-2009.

¹ För mer information om Prowess, se www.prowess.org.uk

METODRUTA

Lika Villkors arbetssätt

Tips för framgångsrikt förändringsarbete

Projektledningen:

Håll ledningen informerad och engagerad. När projektet backas upp av organisationens högsta ledning – i Lika Villkors fall landshövding och övrig länsledning – får det legitimitet och draghjälp.

Var gärna två projektledare. Man har en ständig dialog och kan dela upp huvudansvar för olika delar mellan sig. Om man måste arbeta som ensam projektledare ska man se till att få regelbunden handledning.

Vad är det som behövs? Aktiviteter och insatser ska utgå från fakta om behoven, inte tvärt om.

Dela med er. När kunskapen sprids till viktiga utomstående aktörer och egna kollegor ökar deras engagemang, vilket ger möjligheter till påverkan.

I projektgruppen:

Värdegrund och spelregler. Börja med att gemensamt fastställa värdegrunden och vilka regler som ska gälla i projektet, så slipper man ta uppslitande diskussioner om detta i efterhand.

Transparens. Sträva efter "allt till alla" när det gäller information. Ett intranät för att dela gemensamma dokument underlättar.

Anpassning och respekt för varandras förutsättningar. Ett exempel är att lägga dygnslånga konferenser från lunch till lunch, söndag till måndag. Det är bra både för dem som arbetar ideellt och för anställda med vanliga kontorstider.

Laget runt vid svåra frågor. Alla får i tur och ordning säga vad de tycker utan att bli avbrutna. Först i andra vändan tar man diskussionen och följdfrågorna.

Strategier för fortsättningen. Arbeta hela tiden med strategier för att gå vidare när projektet är avslutat. Det är ett sätt att hålla mål och visioner levande och vara förberedd för nya situationer.

INTERVJUER

Åsa Rosendahl Söder, NORA Joyce Kimwaga Lundin NEEM

NORA, Nyköping Oxelösund Resurscentrum Allians, är ett av åtta lokala resurscentra för kvinnor i Sörmland. Ordföranden Åsa Rosendahl Söder tycker att Lika Villkor givit både NORA och individuella medlemmar ett större och bättre nätverk.

– Vi är ganska udda i samhället och behöver samarbeta. Nu ser vi nya kompetenser, nya möjligheter och nya samarbetspartner.

Åsa Rosendahl Söder arbetar som personalstrateg i Oxelösunds kommun. Också i den yrkesrollen ser hon nytta med Lika Villkor. Genom projektet har hon nämligen upptäckt ett antal kompetenser runt företagande och arbetsvillkor, som hon inte tidigare känt till och som kan användas inom den kommunala organisationen.

– Dessutom är NORA en fascinerande organisation med massor av kompetens och spännande människor som ger mig energi. Framtiden med FöretagSam Sörmland är spännande, säger Åsa Rosendahl Söder. Det kan gå jättebra – och det kan visa sig att vi inte har tillräckligt med muskler. Det hänger på varje resurscentrum. Inställningen är att vi ska förvalta det vi fått genom Lika Villkor och hitta nya samarbetsprojekt. Vi inom NORA tror på det.

NEEM är det yngsta resurscentrat i Sörmland. Förkortningen står för Nätverk för entreprenörer från etniska minoriteter i Katrineholm, Flen och Vingåker. För NEEM blev Lika Villkor avgörande när det gällde att få status som resurscentrum. Joyce Kimwaga Lundin i NEEM tror att den processen annars skulle ha tagit mycket längre tid.

Lika Villkor har betytt mycket annat också:

– Vi har nu samarbete med andra resurscentra. Vi vet var de olika kompetenserna finns och det är en trygghet att veta att man inte är ensam. En annan viktig sak vi fått är medvetenheten om vikten av att ha ett varumärke. Genom Lika Villkor skaffade vi ett regionalt varumärke och nu gör vi det lokalt, vilket går så mycket lättare när vi fått själva processen gratis i det regionala samarbetet.

Joyce Kimwaga Lundin nämner också kvalitetssäkringsarbete och arbetsverktyg som tagits fram i Lika Villkor, som till exempel metoden Gender Focus, och hur man arbetar med ekonomisk och social hållbarhet. NEEM har även fått ett brett kontaktnät och kanaler in i länsstyrelsen och Regionförbundet Sörmland samt deltagande i RTP.

– Över huvud taget har vår kompetens höjts massor! Det skulle ha varit svårt att nå dit på egen hand. Ett exempel på nyvunna kompetenser är inom mikrokrediter – Women's World Banking.

I framtiden är det Regionförbundet Sörmland som blir resurscentras främsta regionala samarbetspartner. Joyce Kimwaga Lundin känner att resurscentra där accepteras som viktiga aktörer. Hon tycker att det är viktigt att den nya regionala organisationen FöretagSam Sörmland, som består av alla lokala resurscentra och ska drivas av dem gemensamt, inte blir beroende av ideellt arbete:

– Vi har ju i Lika Villkor skrivit fram en affärsplan och det är viktigt att vi som organisation också tänker affärsmässigt. Vi har kompetens och verktyg som många andra kan ha nytta av. Vi kan sälja massor av bra tjänster. Vi ska vara lite mer kaxiga!

»Vi vet
var de olika
kompetenserna
finns.«

Lika Villkor – ett expanderande innovationssystem

av MALIN LINDBERG

Innovationssystem i teori och praktik

» Innovation« har under de senaste två decennierna vuxit fram som ett delområde inom den regionala utvecklingspolitiken och näringslivspolitikerna i Sverige. Utveckling och spridning av innovationer – i betydelsen nya varor, tjänster, metoder, processer, teknologier eller upplevelser, som tagits i bruk och skapat ett värde i samhället¹ - betraktas som centralt för att lyckas ställa om landets ekonomi till att bli mer dynamisk och kunskapsbaserad. Sverige följer här en internationell trend. Enligt det mål som antogs av EU:s ministerrådsmöte i Lissabon under mars 2000 ska unionen vara världsledande som kunskapsekonomi senast år 2010.²

Ett av de verktyg som medlemsländerna förbundit sig att använda för att uppnå detta mål är det som kommit att kallas för »innovationssystem«.³ Begreppet syftar på en typ av gemensamma plattformar som skapas i samverkan mellan aktörer från olika samhällsområden för att stimulera utvecklingen av innovationer. Man talar också om »triple helix«. I denna modell utpekas forskning, politik och näringsliv som de huvudsakliga tre aktörerna i

innovationssystem. Samverkan mellan dessa tre aktörer anses bidra både till att ny, relevant kunskap utvecklas och till att denna kunskap omsätts till innovationer och på så sätt kommer till användning i samhället.⁴ Inom forskningen lanserades denna systemsyn på innovation och innovationspolitik i början av 90-talet, då bland andra

OECD, Porter och Lundvall publicerade rapporter på detta tema.⁵ Tre former av innovationssystem har identifierats. Nationella innovationssystem handlar om de aktörer, ramvillkor, resurser och den innovationsförmåga som kännetecknar ett land. Regionala innovationssystem består av de nätverk som formeras på regional nivå. Sektoriella innovationssystem är de som organiseras inom specifika bransch-

knippen.⁶

I Sverige delar staten ut ekonomiska medel till utvecklingen av regionala och sektoriella innovationssystem via myndigheter på regional och nationell nivå. I de program som utarbetas vid länsstyrelser och regionförbund, till exempel regionala tillväxt- och utvecklingsprogram – RTP och

SOM KLUSTER

»JAG TYCKER det stämmer jättebra överens med att tänka resurscentra som likställt med kluster och innovationssystem, eller vad man vill kalla det för.«

Citat från deltagare vid dialogseminarium i Lyftet, 21 sep 2006

1 Per Frankelius i Benner (red.) 2005, sid 210

2 Åke Ublin i Benner (red.) 2005, sid 165

3 Åke Ublin i Benner (red.) 2005, sid 165

4 Begreppet innovationssystem en fördjupad definition, Visanu

5 Granat Thorslund m.fl. 2006, sid 17

6 Begreppet innovationssystem en fördjupad definition, Visanu

»SNI-koderna missgynnar kvinnor.«

RUP – och vid de nationella myndigheterna Nutek och Vinnova, utpekas i regel specifika områden och aktörer som primära målgrupper för denna finansiering.⁷ I genomförandet av programmen är det sedan enskilda handläggares uppgift att utarbeta ett underlag för en bedömning av vilka av de sökande som ska beviljas medel. Genomförandet av den innovationspolitik som bedrivs i Sverige följer i dessa hänseenden det mönster som inom den statsvetenskapliga policyanalysen brukar kallas för »top-down«, i betydelsen att den är styrd uppifrån genom formella beslut och administrativa hierarkier.⁸

KVINNOR OFTA EXKLUDERADE. Det är visserligen så att genomförandet av innovationspolitiken kännetecknas av ett visst mått av decentralisering. En betydande del av identifieringen av innovationssystem har hittills skett på regional snarare än central nivå, det vill säga åtminstone ett steg närmare medborgarna. Dessutom utarbetas de regionala tillväxt- och utvecklingsprogrammen i samverkan mellan statliga myndigheter och aktörer från andra samhällssfärer.⁹ Detta arbetsätt går under namnet »governance«.¹⁰ Dock har det från flera håll påpekats att det trots detta finns aktörer och områden som exkluderats från arbetet med, och innehåller i, programmen.¹¹ Bland andra har Emma Resurscentrum visat hur programmen främst främjat mansdominerade branscher på bekostnad av branscher som sysselsätter

fler kvinnor som anställda och företagare.¹² På samma sätt har IM-gruppen, i sin utvärdering av statens satsning på att utveckla och driva resurscentra för kvinnor, konstaterat att dessa generellt sett inte tillåtit sig det avtryck i regionala policyprogram som det var tänkt från början.¹³ I anslutning till den kartläggning av Sveriges kluster som Göran Lindqvist med flera publicerade 2002 påpekades att den nuvarande formen för branschstatistik inte ger tillräckligt med information för att kunna analysera kopplingar som går på tvärs över branscher, vilket är fallet i kluster och innovationssystem.¹⁴ Vidare har Lina Stenmark uppmärksammat att de SNI-koder som bland andra SCB bygger sin statistik på missgynnar kvinnor. Detta i och med att de branscher som kvinnor främst är verksamma inom döljs i alltför breda bransch kategorier eller under beteckningarna »annat« och »liknande verksamhet«.¹⁵

På grund av dessa förhållanden har flera branscher hittills gått miste om långsiktiga projektmedel till utveckling via innovationer och innovationssystem. Detta har också gett upphov till att det i stor utsträckning saknas kunskap om karaktären, tillväxten och potentialen hos dessa branscher när det gäller att bidra till regional utveckling. I detta kapitel vill jag råda bot på dessa brister genom att analysera Lika Villkor som innovationssystem. Särskilt vill jag lyfta fram hur Lika Villkors verksamheter har bidragit till att fylla igen kunskapsluckor, utveckla en systemsyn och initiera samverkansprocesser i näringar som hittills inte varit föremål för sådana satsningar.

7 *www.nutek.se, www.vinnova.se*

8 Premfors 1989, sid 123

9 Granat Thorslund m.fl. 2005, sid 28-29
För en översikt av olika modeller för statlig styrning, se Markus Gossas i Lundqvist 2006

10 Sorensen 2007

11 Rönnblom 2003 & Lindberg 2004

12 Lindberg 2004

13 Forsberg m.fl. 2004, slutsatser och rekommendationer

14 Lindqvist m.fl. 2002, sid 10

15 Stenmark 2007, sid 1

»Ett resurscentrum kan vara ett innovationssystem.«

LIKA VILLKOR SOM INNOVATIONSSYSTEM. I Sörmland har lokala resurscentra för kvinnor varit aktiva sedan mitten av 90-talet, då medel till uppbyggnaden av resurscentra initierades av den dåvarande regeringen. Syftet var att komma tillrätta med att kvinnor generellt haft lite inflytande över, och lite nytta av, den regionala utvecklingspolitiken.¹⁶

Enligt Stenmark är det unikt att det i Sörmland finns resurscentra i samtliga nio kommuner.¹⁷ Fram till idag har en kontinuerlig dialog ägt rum mellan Sörmlands lokala resurscentra och länsstyrelsen om resurscentras roll i främjandet av kvinnors företagande och i den regionala utvecklingspolitiken. Under perioden 2003-2007 har lokala resurscentra i Sörmland samlats inom ramarna för Lika Villkor, som har drivits som ett regionalt samordnande nätverk och projekt med länsstyrelsen som huvudman.¹⁸ Parallellt med detta har Länsstyrelsen Södermanland i mer än tio års tid arbetat med att utveckla kluster och innovationssystem. Idag inbegrips en handfull kluster i detta arbete: Biotechvalley.nu, En smak av Sörmland/Food experience, Fordonskomponent Mälardalen, Idea plant, Robotdalen och SecLink. Dessutom har länsstyrelsen deltagit i nationella satsningar på kunskapsutveckling om kluster och innovationssystem, bland annat i utvecklingen av

ett innovationsindex och i studier av branschknippet »Barns lek, lärande och utveckling«.¹⁹

Lika Villkor har i praktiken fungerat som en plattform för samverkan mellan lokala resurscentra, myndigheter, högskola och andra aktörer.

Målet för verksamheten har dels varit att »utveckla metoder för att synliggöra och ta tillvara företagande kvinnors idéer och utvecklingskraft i lokalt och regionalt tillväxtarbete«, dels att »utveckla och stärka resurscentras roll som en långsiktigt stabil aktör i länets tillväxtarbete«.²⁰ I de verksamheter som bedrivits utifrån dessa mål har de resurscentra som ingår i Lika Villkor bidragit till att skapa såväl nya företag som innovationer. Det är just denna strategiska organisering och dess utfall som utgör grunden för det innovationssystem som Lika Villkor byggt upp. Det är också möjligt att betrakta varje lokalt resurscentrum som ett innovationssystem i sig, likväl som alla resurs-

centra i Sverige och internationellt tillsammans kan anses vara ett sådant. De utgör innovationssystem i betydelsen att de sammanför aktörer från olika samhällssektorer på ett sätt som ger upphov till kunskapsutveckling och innovation.²¹

MALIN LINDBERG, Luleå tekniska universitet, är doktorand vid institutionen för arbetsvetenskap. Medverkar i forskningsprojektet Lyftet, ett samarbete med Mälardalens högskola, där Lika Villkor ingår.

16 Forsberg m.fl. 2004, sid 3-4

17 Stenmark & Johansson 2005, sid 6

18 www.likavillkor.se

19 www.d.lst.se/d/amnen/Regional_utveckling/Kluster+och+Innovation

20 www.likavillkor.se

21 Det var från Marianne Karlberg som jag första gången hörde talas om idén att de resurscentra för kvinnor som byggts upp i Sverige skulle kunna betraktas som innovationssystem.

»Varje relevant analysenhet måste bevisas, inte tas för given.«

VÄNDA PERSPEKTIVET. Följande avsnitt ägnar jag åt att analysera hur Lika Villkor har organiserats som innovationssystem utifrån de aktörer, verksamhetsområden och innovationer som har berörts. I detta tar jag hjälp av ett perspektiv som jag valt att kalla för »bottom-up«, vilket ska ställas i kontrast till det mönster av »top-down« som karaktäriserar Sveriges innovationspolitik. Istället för att utgå från i förväg definierade antaganden om vilka aktörer, verksamhetsområden och innovationer som ingår, håller jag då dörren öppen för att en rad olika konstellationer kan spela centrala roller i det innovationssystem jag studerar. Det blir således upp till Lika Villkors deltagare att själva definiera ramarna för sina plattformar. Varje relevant analysenhet måste bevisas, inte tas för given.²² På så sätt bidrar jag till att utveckla kunskap om hur innovation och innovationssystem organiseras i praktiken, vilket sedan kan ställas i kontrast till nuvarande utformning av innovationspolitiken och dess genomförande.

I arbetet med denna kunskapsutveckling utifrån bottom-up som perspektiv har jag haft nytta av en interaktiv forskningsansats. En sådan kännetecknas av att forskaren och de övriga deltagarna gemensamt resonerar sig fram till problem, frågeställningar och lösningar.²³ Idealet är att den kunskap som utvecklas under processens gång ska spegla alla deltagares erfarenheter och engage-

mang. Som interaktiv forskare bör man bland annat vara uppmärksam på vad de övriga deltagarna kan, vilka frågor de ställer, vilka undersökningsmetoder de använder och hur de kommer fram till sina slutsatser.²⁴ Det var med en sådan

ansats som samarbetet mellan Lika Villkor och projektet Lyftet, där jag ingår, har bedrivits. Projektet initierades utifrån frågeställningar som var formulerade av de fyra nätverk som ingår, däribland Lika Villkor. I Sörmland har dialogseminarier anordnats en gång per termin där representanter för lokala resurscentra och Lika Villkor har deltagit. Vid dessa har deltagarna beskrivit och analyserat de egna verksamheterna på lokal och regional nivå. Efter en återkoppling av min bearbetning av deras uppgifter har resonemangen utvecklats ytterligare. Utöver materialet från dessa dialogseminarier

utgår min analys från befintliga texter från Lika Villkor och respektive resurscentrum, i form av exempelvis hemsidor och projektbeskrivningar. I och med att forskningen på detta sätt tillåts bli infiltrerad och förbättrad av den sociala kunskap – det vill säga de erfarenheter och verklighetsuppfattningar – som nätverksdeltagarna bär med sig kan man påstå att kunskapsutvecklingen kännetecknats av en stark social kontextualisering. För mig är det viktigt att visa hur organisering av innovationssystem varierar med tid och rum eftersom människors erfarenheter ser olika ut i olika sociala kontexter. Enligt Nowotny, Scott & Gibbons är det ett mått på validitet, det vill

22 Carlsson 1996, sid 527 & 532

23 Ohlsson i Svensson m.fl. 2002, sid 98-99

24 Svensson i Svensson m.fl. 2002, sid 13

»Samhället består av minst tre sfärer med olika syften.«

säga tillförlitlighet, att den kunskap som tas fram är »socialt robust« genom att synliggöra lokala variationer.²⁵

Organisering av Lika Villkors innovationssystem

INVOLVERADE AKTÖRER. För att ge dig som läsare en bild av vilka aktörer som de lokala resurscentra inom Lika Villkor involverat i sitt arbete presenterar jag här några av dem som nämnts vid dialogseminarier och i befintliga texter. Utan inbördes ordning utgörs dessa aktörer bland annat av kommuner, kommunchefer, kommuners näringslivsenheter, Nutek, länsstyrelsen, Sörmlands regionala tillväxt- och utvecklingsprogram, Riksförbundet Nationellt resurscentrum för kvinnor, Arbetsförmedlingen, företagare, nyföretagare, media, SEB, LRF konsult, Resurscentrum för kvinnor i Gävleborg, Aktörsnätverket, Munkteall science park, Idea plant, politiker, coacher, jobbkompisar, Regionförbundet Sörmland, Nyföretagarcentrum, Almi, Handelskammaren, Internationella Företagarföreningen, Designstugan, ESF-rådet, revisionsbyråer, Fabriksföreningen, Näringsdepartementet, regeringen, Coompanion Sörmland, Intersecta, Transferens AB, HälsoSam Sverige, Mälardalens högskola – Ekonomihögskolan, IDP, studentkåren, Idélab med flera – Statistiska centralbyrån samt Institutet för tillväxtpolitiska studier.

Utifrån denna uppräknings är det möjligt att urskilja att Lika Villkor och de ingående resurscentra inkluderat aktörer från olika samhällssfärer; det vill säga från *den offentliga, den privata och den civila*. Samhället kan nämligen ses som bestående av (åtminstone) tre sfärer med delvis olika syften, huvudmän, deltagare och verksamheter. I den sfär

som tar avstamp i civilsamhället ingår bland annat ideella föreningar, studieförbund och stiftelser. I den privata sfären ingår den del av näringslivet som har privata ägare. I den offentliga sfären innefattas myndigheter och förvaltningar på alla geografiska nivåer.²⁶ Samtidigt framkom det vid dialogseminarierna att gränsen mellan de olika sektorerna inte är vattentät. En aktör kan beskrivas tillhöra flera olika sektorer beroende på vilken aspekt av dennas verksamhet man väljer att uppmärksamma. Kooperativ utveckling handlar exempelvis om aktörer som på samma gång utgör ekonomiska föreningar – civil sektor – och företag – privat sektor.

Likaså menade deltagarna att de olika sektorerna i praktiken går in i varandra avseende på organisationsform eller verksamhet. Resurscentra för kvinnor har exempelvis organiserats olika i olika kommuner. I vissa fall är resurscentrat en integrerad del i kommunens verksamhet, medan de i andra fall drivs av fristående entreprenörer på uppdrag av kommunen eller utgör ideella föreningar som är organisatoriskt fristående från kommunen.²⁷ Dessa påpekanden kan tolkas som att deltagarna i Lika Villkor delvis ifrågasätter nyttan av att dela in ekonomin i åtskilda sektoriella kategorier. Ett annat faktum som pekar i denna riktning är att vissa av de aktörer som räknades upp ovan involverats i flera olika roller. Offentliga myndigheter har haft betydelse både som finansärer, policyskapare och projektägare. Privata företag har fungerat som målgrupper, kunskapsutvecklare, projektledare med mera. Civila organisationer har intagit rollen som samordnare av nätverk, kluster och innovationssystem likväl som inspiratörer.

25 Nowotny, Scott & Gibbons 2001, sid 142 & 167

26 af Malmberg & Wijkström i Amnå 2005, sid 85-87

27 Stenmark & Johansson 2005, sid 7

»Strategier behövs för att utforma verksamheten.«

KUNSKAP FRÅN FLERA HÅLL. Ett annat utmärkande drag i Lika Villkors innovationssystem är att *ett flertal olika kunskapsorganisationer* bjudits in i syfte att utveckla kunskap på områden där Lika Villkors deltagare ansett sådan saknats i tillräcklig omfattning. Utöver högskolan har exempelvis konsulter engagerats för detta ändamål. I vissa fall har de själva utfört den kunskapsutveckling de ansett vara nödvändig. Arbetet med att ta fram en branschanalys för den alternativa hälsobranschen i Sörmland leddes till exempel av ett par personer från två av de lokala resurscentra som ingår i Lika Villkor. Under processens gång fick de hjälp av tjänstemän vid länsstyrelsen. Till detta anlätades en extern konsult för att bistå i de moment som krävde statistisk analys. Även en trendanalytiker fick bidra med sina analyser av branschens framtidsutsikter.²⁸ Men inhämtandet av kunskaper har inte alltid enbart syftat till egen kunskapsutveckling inom Lika Villkor. Kända forskare och konsulter har i vissa fall strategiskt involverats som föreläsare med målet att uppnå legitimitet för Lika Villkors verksamheter bland externa aktörer.²⁹

VILKA VERKSAMHETSOMRÅDEN HAR BERÖRTS?
Vid ett av dialogseminarierna påpekade deltagarna att de inom Lika Villkor brukar lyfta fram

fyra *temaområden* som sammanhållande för den gemensamma verksamheten i nätverket. Dessa är 1) Branschanalyser 2) Jämställdhetsintegrering 3) Kompetensutveckling och kvalitetssäkring samt 4) Affärsplan. Inom dessa fyra områden har deltagarna tillämpat olika *strategier*

för att utforma den praktiska verksamheten på lokal och regional nivå. Man har bland annat arbetat med rådgivning, projekt, mötesplatser, nätverk, kluster, metoder/tjänster och strukturer.³⁰

För att komma åt det jag är ute efter att analysera i detta avsnitt, nämligen de *verksamhetsområden* som berörs av Lika Villkors och de ingående resurscentras verksamheter, krävs dock ytterligare en specificering. I det befintliga textmaterial jag haft tillgång till har jag därför hållit utkik efter branscher och liknande verksamhetsbeteckningar som omfattats av de strategier som nyss räknades upp. Vid det upp-

följande dialogseminariet fick deltagarna komplettera den uppsättning av verksamhetsområden jag funnit. På samma gång placerade vi gemensamt in de olika områdena i de olika kategorierna av strategier. Resultatet av detta presenteras i tabellen nedan. Observera att de strategier och verksamhetsområden som tas upp i tabellen utgör ett urval av alla som i praktiken berörs.

28 Bergmark & Gilbert 2005, sid 4 & 6

29 Dialogseminarium 21 sep 2006

30 Dialogseminarium 21 sep 2006

»Även andra än högskolan kan bidra med kunskap.«

Strategier (i urval)	VERKSAMHETSOMRÅDEN (i urval)	Strategier (i urval)	VERKSAMHETSOMRÅDEN (i urval)
RÅDGIVNING	Kultur ²¹ Hantverk ²² Design ³³ Handel ³⁴ Tillverkningsindustri ³⁵	PROJEKT	Kultur ⁴⁵ Design ⁴⁶ Mikrokrediter ⁴⁷
METODER/TJÄNSTER	Analys av branscher där många kvinnor verkar ³⁶ Affärsrådgivning till kvinnor ³⁷ Affärsutveckling till kvinnor ³⁸ Starta eget-rådgivning ³⁹ Resurscentra för kvinnor ⁴⁰ Kompetensutveckling ⁴¹ Coachning/mentorskap för kvinnor ⁴² Mikrokrediter ⁴³	MÖTESPLATSER	Hälsa ⁴⁸ Kultur ⁴⁹ Företagare ⁵⁰ Turism ⁵¹
STRUKTURPÅVERKAN	Jämställdhetsintegrering ⁴⁴	NÄTVERK	Hälsa ⁵² Turism/besöksnäring ⁵³ Kultur ⁵⁴
		KLUSTERPOTENTIAL	Hälsa ⁵⁵ Turism/besöksnäring ⁵⁶ Kultur ⁵⁷ Hantverk ⁵⁸

31 Tillväxtbladet nr 6, 2005

32 Dialogseminarium 21 sep 2006

33 Dialogseminarium 21 sep 2006

34 Dialogseminarium 21 sep 2006

35 Dialogseminarium 21 sep 2006

36 Tillväxtbladet nr 5, 2005

Bergmark & Gilbert 2005

37 Tillväxtbladet nr 5, 2005

38 Tillväxtbladet nr 5, 2005

39 Dialogseminarium 21 sep 2006

40 www.pitem.se

41 Dialogseminarium 21 sep 2006

42 Tillväxtbladet nr 5, 2005

Dialogseminarium 21 sep 2006

43 Dialogseminarium 21 sep 2006

44 Dialogseminarium 21 sep 2006

45 Tillväxtbladet nr 6, 2005

46 Seminarium Lika Villkor, 15-16 jan 2006

47 Dialogseminarium 21 sep 2006

48 Tillväxtbladet nr 5, 2005

49 Nyhetsbrev SKA, mars 2007

50 Seminarium Lika Villkor, 15-16 jan 2006

51 Seminarium Lika Villkor, 15-16 jan 2006

52 Tillväxtbladet nr 5, 2005

53 Dialogseminarium 21 sep 2006

54 Nyhetsbrev SKA, mars 2007

55 Bergmark & Gilbert 2005, sid 2

Tillväxtbladet nr 1, 2005

56 Dialogseminarium 21 sep 2006

57 Tillväxtbladet nr 2, 2005

58 Tillväxtbladet nr 2, 2005

»Den sekundära könssegregeringen är fortfarande stark.«

Vid det uppföljande dialogseminariet underströk deltagarna vikten av att på detta sätt koppla varje verksamhetsområde till den strategi som denna är en del av. Motivet till detta var att de inte ville att resurscentras verksamheter skulle ses som synonyma med vissa branscher. Särskilt externa aktörer riskerar att få denna uppfattning, menade de. Istället framhölls att resurscentra i Sörmland i själva verket kan jobba med exempelvis rådgivning i alla typer av branscher. En annan aspekt i detta är att resurscentra inte urskiljningslöst arbetar med alla branscher där många kvinnor valt att vara yrkesverksamma. Snarare ingår varje enskilt verksamhetsområde i en väl genomtänkt strategi, menade seminariedeltagarna. Där emot skulle man kunna betrakta vissa av de områden som resurscentra arbetar med som *spetskompetenser* just inom Lika Villkor, exempelvis kultur och den alternativa hälsobranschen.⁵⁹

FÖRTYDLIGA. Detta behov av att förtydliga verksamhetsområdenas betydelse för Lika Villkor och de resurscentra som ingår där var en direkt respons på min slutsats att de i första hand arbetar gentemot verksamhetsområden där många kvinnor valt att arbeta som anställda eller företagare. Som en statistisk bakgrund kan jag nämna att författarna till den jämställdhetspolitiska utredning som publicerades 2005 konstaterar att »även om den primära könssegregeringen mellan betalt och icke betalt arbete är bruten genom att kvinnor finns på arbetsmarknaden i nästan lika stor utsträckning som män« så är »den sekundära könssegregeringen... fortfarande stark, där kvinnor och män återfinns inom olika sektorer, branscher, yrken och befattningar på arbetsmarknaden«.⁶⁰ Majoriteten av de företagande

och anställda kvinnorna i Sverige befinner sig inom tjänstenäringar och offentlig sektor.⁶¹ Min analys är att det därmed i praktiken främst är kvinnor som gynnas av, och som utgör subjekt i, det innovationssystem som Lika Villkor organiserar.

INNOVATIONSINNEHÅLLET. Nu ska jag gå in på innehållet i de innovationer som verksamheten inom Lika Villkor och dess ingående lokala resurscentra har bidragit till att förverkliga. Den definition av innovation som jag valt att använda mig av säger att innovation är lika med någonting »principiellt nytt som också tas emot och skapar värde i ett samhälle«. I praktiken kan en innovation enligt detta synsätt ha formen av exempelvis en metod, en produkt, en produktionsprocess, ett tjänstekoncept, en teknologi eller en upplevelse. Det »nya« kan således ta sig flera olika former.⁶² Och »det nya« ligger inte främst i nya fysiska föremål eller tjänster, utan snarare i nya arrangemang av befintliga föremål och tjänster.⁶³ En annan aspekt i min syn på innovationer är att den som i slutändan avgör värdet av en innovation är människor i rollen som brukare, kunder eller medborgare.⁶⁴

Bland annat går följande *innovationer* att urskilja som sprungna ur de verksamheter som bedrivs av Lika Villkors deltagare:

Metod för branschanalys av branscher där många kvinnor driver företag

- Denna innovation bygger på att kartlägga och analysera existerande regionala ansamlingar av

59 Dialogseminarium 21 sep 2006
60 SOU 2005:66, sid 11-12

61 Holmquist & Sundin 2002, sid 13-15

62 Frankelius i Benner 2005, sid 210

63 Barry 1999/2000, sid 65

64 Frankelius i Benner 2005, sid 210

»Klusterbygge i kvinnors branscher – en innovation.«

företagare inom branscher där kvinnor främst väljer att starta företag, med hjälp av en kreativ kombination av SNI-koder, alternativa företagsregister och nyckelord. På så sätt skapas kunskap om branschknippen och deras tillväxtpotential och könsfördelning som annars inte skulle finnas tillgänglig. Om detta utvecklas till en tjänst som säljs via nätverket kan till exempel kommuner och regionala myndigheter att utgöra kund.⁶⁵

Nätverks- och klusterbygge inom den alternativa hälsobranschen

- Utifrån den branschanalys som nätverket genomförde angående den alternativa hälsobranschen har ett antal företag inom branschen gått samman i ett gemensamt nätverk/klusterembryo för att genom en ökad affärs- och kundnytta bidra till tillväxten i branschen. Denna organisering kan betraktas som en innovation i bemärkelsen att ett sådant medvetet klusterbygge baserat på en systematisk branschanalys i ett branschknippe där många kvinnor driver företag är ytterst sällsynt i Sverige.⁶⁶

Tjänster inom affärsrådgivning för kvinnor

- Tanken är här att nätverket på affärsmässig basis ska kunna erbjuda till exempel offentliga myndigheter att köpa intressanta, attraktiva, och genusmedvetna tjänster i syfte att i sin tur kostnadsfritt kunna erbjuda dessa tjänster till enskilda personer i kommunen eller regionen. Affärsrådgivning i sig är inte en innovation i Sörmlands geografiska och historiska kontext eftersom metoden tillämpats av myndigheter och andra organisationer under lång tid. Affärsrådgivning särskilt anpassad till

behoven hos, och villkoren för, kategorin kvinnor kan däremot betraktas som en innovation. Men även denna har använts av resurscentra för kvinnor i Sverige under drygt tio års tid, vilket inte gör den ny i Sörmlands kontext. Det nya utgörs här istället av att Lika Villkor nu väljer att organisera affärsrådgivningen som en tjänst på den ekonomiska marknaden, vilket gör att exempelvis resurscentra har möjlighet att driva denna del av sin verksamhet på affärsmässig basis istället för att fortsätta göra detta med hjälp av projektmedel, som hittills främst kommit från offentligt håll.⁶⁷

Riktad affärsrådgivning som metod för att utveckla kulturföretagande

- Affärsrådgivning är som sagt inte en innovation i Sörmlands geografiska och historiska kontext, inte heller riktad affärsrådgivning till kvinnor. Däremot är riktad affärsrådgivning till kulturföretagare en innovation. Denna har visserligen tidigare prövats i Västerbotten (inom Artist-ResursCenter i Västerbotten, ARCIV). Men i Sörmland tillämpas idén i en ny geografisk (och därmed också en ny social) kontext. Dessutom inspirerades Sörmlands variant även av framgångarna för den riktade affärsrådgivning till kvinnor som resurscentra i länet bedrev. Det bör poängteras att denna affärsrådgivning riktar sig till alla kulturarbetare, oavsett kön.⁶⁸

Metod för mikrokrediter riktade till kvinnor från etniska minoriteter

- Syftet med mikrokrediterna är att hjälpa kvinnor från etniska minoriteter till egen försörjning. De ges möjlighet att låna ett mindre belopp i syfte att starta företag eller utveckla ett befintligt

65 www.likavillkor.se

66 www.likavillkor.se

67 www.likavillkor.se

68 *Tillväxtbladet* nr 6, 2005

»Innovationer i form av fysiska föremål lyser med sin frånvaro.«

företag. Många banker är ovilliga att ge så pass små lån som dessa personer efterfrågar, eftersom det medför höga administrativa kostnader och eftersom det bedöms ligga en hög risk i att låna ut till företag inom handel och service, där många kvinnor enligt statistiken är verksamma. Själva fenomenet med mikrokrediter är inte en innovation eftersom det tillämpas på andra platser runt om i världen. Däremot är det en innovation i bemärkelsen att använda mikrokrediter för att inkludera och möjliggöra empowerment just hos kategorin kvinnor från etniska minoriteter och just i Sörmland.⁶⁹

Strategier för struktupåverkan

- Även de strategier som Lika Villkors deltagare använder för att påverka strukturer baserade på föreställningar om kön/genus kan betraktas som innovationer i betydelsen av nya metoder som skapar ett värde för användaren. Sådana kan ta form av en metod för att sätta rubriker på inbjudningar så att målgruppen verkligen anmäler sig, en metod för att säkra representationen av kvinnor vid vissa möten etcetera. En del av strategiernas framgång ligger emellertid i att de delvis hålls hemliga, eftersom de inte skulle få avsedd verkan om de blev kända. Detta gör det i vissa fall olämpligt att formulera dessa för utomstående.⁷⁰

TILLGÅNG TILL RESURSER. Ovanstående genomgång av innehållet i de innovationer som har sin upprinnelse i Lika Villkors organisering av innovationssystem visar en gedigen uppsättning av nya tjänster, metoder och organiseringsformer. Jag ser likheter med det som kommit att kallas för

»demokratiska innovationer«, som handlar om utveckling av nya tekniker och processer för att involvera människor i samhällets beslutsfattande.⁷¹ I Lika Villkors fall kan detta begrepp utvidgas till att innefatta jämställdhet vad gäller möjligheten att dra nytta av offentliga satsningar på att främja företagande och innovation, i och med att deras innovationer underlättar för kvinnor att få tillgång till resurser såväl på individuell nivå som branschnivå. Samtidigt uppvisar ovanstående innovationer tydliga inslag av kommersialisering, vilket också understryker vikten av att möjliggöra för kvinnor att bidra till regional utveckling i egenskap av företagare eller på annat sätt självförsörjande.

Det som till stor del lyser med sin frånvaro i listan över innovationer inom Lika Villkor är innovationer i form av fysiska föremål. Detta kan tolkas som ett tecken på att de verksamhetsområden som nätverken är aktiva inom främst ger incitament till innovationer i form av tjänster, metoder och organiseringsformer. Samtidigt har jag svårt att föreställa mig att dessa verksamhetsområden *enbart* skulle ge upphov till nyheter i sådana former, eftersom exempelvis turismen i allra högsta grad bygger sina attraktioner på en kombination av tjänster, metoder, organiseringsformer och fysiska föremål (det senare kan då vara föremål skapade av antingen människan eller naturen). En alternativ tolkning kan vara att det material jag haft tillgång till främst berört det gemensamma arbetet inom Lika Villkor, samt de projekt som drivits av lokala resurscentra, och därmed inte visat vilka innovationer som resurscentras målgrupp – det vill säga de enskilda kvinnor som

69 www.pitem.se

www.arciv.se

70 *Dialogseminarium inom Lyftet*, 21 sep 2006

71 http://www.makeitanissue.org.uk/2007/01/is_there_more_to_democracy.php

»Det finns anledning att använda begreppet <Quattro helix>.«

anlitat resurscentras tjänster har gett upphov till. Dessutom kan det vara så att nätverksdeltagarna i sina berättelser och texter själva väljer att främst lyfta fram de resultat som blivit synliga som tjänster, metoder och organisering. Detta kan mycket väl hänga ihop med den tendens som Ann-Christin Nyberg uppmärksammar och som visar att de bidrag till att utveckla nya föremål som förknippas med kvinnor sällan betraktas som någonting värt att tala om i termer av innovation.⁷²

Lika Villkor i jämförelse med Sveriges innovationspolitik

Utifrån ovanstående genomgång av de aktörer, verksamhetsområden och innovationer som kännetecknar det innovationssystem som organiserats av Lika Villkor kan jag konstatera att nätverket agerat i enlighet med den grundläggande utgångspunkten i Sveriges innovationspolitik, nämligen den att samverkan mellan aktörer från olika samhällssektorer kring utveckling och spridning av nya kunskaper ger upphov till nya företag och innovationer. Därutöver skiljer sig dock Lika Villkors innovationssystem från andra antaganden som görs i innovationspolitiken på fyra områden. Dessa avvikelser består i att:

- Civilsamhället utgjort en viktig aktör vid sidan av offentlig och privat sektor

- Såväl högskola som andra aktörer involverats i kunskapsutvecklingen
- Verksamhetsområden där många kvinnor verkar som företagare och anställda utgjort specialkompetenser i strategiarbetet

- Innovationer i form av metoder, tjänster och organiseringsformer blivit resultatet av samarbetet.

QUATTRO HELIX. Jag menar att dessa resultat är viktiga att framhålla i syfte att påverka utformningen av Sveriges framtida innovationspolitik. För att innovationssystem och innovationer ska utvecklas på alla de områden där potential finns, krävs en politik som är anpassad till de förutsättningar och logiker som råder i olika lokala och regionala kontexter. Modellen Triple helix döljer exempelvis civilsamhällets roll i innovationssystem. Även betydelsen av andra kunskapsutvecklande organisationer än

högskolor och universitet osynliggörs. Därför finns det anledning att istället använda begreppet »quattro helix« och då avse offentlig, privat och civil sektor samt en bred kategori för kunskapsorganisationer.

I och med att Lika Villkor varit så pass drivande i frågor som rör regional utveckling har deltagarna tillskrivit sig rollen som agerande subjekt på detta område. Detta betyder att de utmanat uppfattningen att kvinnors yrkesverksamheter främst skulle bygga på en reproduktiv logik som inte anses bidra till ekonomisk omsättning eller

72 Nyberg 2002, sid 21

»Lika Villkors deltagare – agerande subjekt.«

tillväxt. Genom att genomföra analyser av branscher där många kvinnor är verksamma och initiera nätverks- och klusterbygge i dessa utgör Lika Villkor idag ett expanderande innovationssystem, där tillväxtpotentialen ännu återstår att utforskas på en rad verksamhetsområden och branschknippen. Denna expansion torde välkomnas inom länets satsning på utveckling av kluster och inno-

vationssystem, eftersom man där redan omförhandlat gränserna för innovationspolitiken genom att lyfta fram kreativa näringar och branschknippen där många kvinnor är verksamma som anställda och företagare, till exempel via Idea plant, Food Experience samt Barns lek, lärande och utveckling.

FAKTA

KLUSTER = Geografiska ansamlingar av företag som delar ett gemensamt fokus och som utbyter information, kunskaper, teknik, personal med mera.

INNOVATIONSSYSTEM = Samverkan mellan aktörer från olika samhällsfärer där kunskapsutbyte ger upphov till innovationer.

TRIPLE HELIX = Samverkan mellan aktörer från offentlig sektor, näringsliv och akademi.

KONTEXT = Ett visst geografiskt eller tematiskt sammanhang.

KONTEXTUALISERING = Beskrivning av ett fenomen utifrån dess geografiska eller tematiska sammanhang

INTERVJU

Britt-Marie Torstensson, Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor

Britt-Marie Torstensson är ordförande för Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor, NRC. Hon är väldigt glad över Malin Lindbergs forskning kring resurscentra som innovationssystem.

– Jag började använda ordet innovationssystem i samband med resurscentra redan 2002. Det känns verkligen bra att det tagits upp på det här seriösa sättet. Det gäller att definiera begreppen utifrån vårt, resurscentras, perspektiv.

Britt-Marie Torstensson beskriver hur ord som innovationssystem och kluster definierats av män. Att då, 2002, använda de orden i samband med resurscentra för kvinnor blev ifrågasatt. Det var som att svära i kyrkan.

– Vissa aktörer verksamma i RTP-sammanhang tyckte inte att »innovation« stämde med sådant som kvinnor sysslar med. En innovation är i deras värld något som måste leda fram till en produkt. Det är inte så konstigt, så har vi ju utvecklat Sverige över tid.

Kvinnors innovationer är sprungna ur ett annat sammanhang, säger Britt-Marie Torstensson.

– Vi måste ta oss ett tolkningsföretråde och utveckla de innovationssystem som kvinnor driver, och vi måste veta hur vi ska jobba med detta, utifrån den genusordning som faktiskt råder. Med detta för ögonen kan vi alla koppla innovationssystem och kluster till hur kvinnor jobbar inom ett visst område.

»Det är viktigt att ta makten över ett ord.«

Det har inte varit lätt att tala om resurscentra som kluster och innovationssystem, särskilt inte på nationell nivå, menar Britt-Marie Torstensson. På vägen har hon lärt sig att det är viktigt att ta makten över ett ord och resonera i sin egen organisation om ordet och dess betydelse som grund för utveckling av verksamheten.

Hon återkommer till Malin Lindbergs forskning, som hon menar visar vikten av att man ser och pekar på något centralt i den praktiska verkligheten.

– Sådan forskning väger tungt för resurscentras framtida roll. Detta kommer jag att framhålla när NRC har sitt årliga företråde hos riksdagens näringsutskott. Det handlar om resurscentra som innovationssystem och egentligen också som infrastruktur på lokal, regional och nationell nivå – ja, även internationellt!

Från Trosa till Oman– – visioner då och nu

av BULLE DAVIDSSON

I ett rum i länsstyrelsens vackra hus i Nyköping träffas två veteraner när det gäller resurscentra för kvinnor. Kristina Gilbert, företagare och aktiv i FöretagsSam Trosa Gnesta har just berättat för planeringsdirektör Peter Eklund att hon fått en inbjudan att komma till Oman och delta i en mässa. Hon funderar allvarligt på att tacka ja till inbjudan till Woman Expo 2007. Peter Eklund blir inte förvånad. Efter många års arbete med WERAN-projektet i Ryssland vet Kristina Gilbert vad hon talar om när det gäller internationell spridning av idén om resurscentra för kvinnor.

Med länsstyrelsen och det regionala utvecklingsarbetet som utgångspunkt har Peter Eklund ett starkt engagemang i resurscentra. Han är helt säker på att resurscentra spelar en betydande roll för tillväxten. För tio år sedan, då resurscentra just hade startat, var knappt en femtedel av Sörmlands företagare kvinnor. Nu är nästan var tredje företagare kvinna.

När det gäller nystartade företag år 2000 var kvinnornas andel i Sörmland tre procentenheter under riksgenomsnittet, för att år 2006 ligga två procentenheter över.

–Det är jätteroligt och vi har klarat 2007 års mål i RTP med råge ett år i förväg.

– Så hade det inte kunnat bli utan resurscentra och den en regionala satsning som länsstyrelsen gjort. Det är faktiskt en enorm utveckling!

1996 blev Kristina Gilbert projektledare med uppgift att inrätta ett resurscentrum för kvinnor i Trosa kommun. Idag har hennes företag Global Relations i uppdrag att driva FöretagsSam Trosa Gnesta. Med all sin erfarenhet från lokalt, regionalt, nationellt och internationellt arbete med resurscentra värdesätter hon starkt det som hänt under projektet Lika Villkor.

POSITIV RESPONS

»SÄGER MAN idag att man jobbar med kvinnors företagande i ett lokalt resurscentrum bemöts man med respekt.»

Kristina Gilbert,
FöretagsSam Trosa Gnesta

MÖTESPLATSER. – På lokal nivå jobbar vi med individer och skapar mötesplatser där individer kan växa och nätverk utvecklas. På regional nivå

handlar det om grupper och strukturer. Det blir mer och mer viktigt och det har Lika Villkor visat, säger Kristina Gilbert. Följeforskningen och det regionala arbetet med strukturerna har också givit legitimitet och råg i ryggen lokalt. Vi vet att vi är delaktiga i en genomtänkt process på flera plan, och det vet också lokala politiker och andra samhällsaktörer, som nu faktiskt ser oss och lyssnar på oss.

Mycket har skett sedan Sörmland genom länsstyrelsen för ett drygt decennium sedan började arbeta med resurscentra. Peter Eklund var med och startade projektet Lika Villkor. Hans vision

»Jag tror på min vision.«

var att genom Lika Villkor hitta en långsiktig struktur, en struktur där man skulle slippa söka pengar varje år.

– Så långt kom vi inte, säger han hösten 2007 när Lika Villkor avslutas. Jag hade hoppats på det.

IDEELL KRAFT AVGÖRANDE. Nej, än är inte resurscentra för kvinnor en självklar ordinarie verksamhet med kontinuerlig finansiering, inte mer än i enstaka kommuner. Visserligen har de lokala resurscentra i Sörmland gått samman i FöretagSam Sörmland, men dess existens är beroende av ideella krafter och kortsiktig finansiering.

– Jag tror på min vision i alla fall, säger Peter Eklund. Målet är fortfarande en fast struktur. För långsiktigheten tror jag dock att FöretagSam Sörmland måste bli en stark spelare och gå fram gemensamt för att säkertställa verksamheten.

– Vi börjar som kalvar på skälvande ben, säger Kristina Gilbert, men vi är inte helt ostadiga. FöretagSam Sörmland har bra stadgar och vi har affärsplan och kommunikationsplan, rejäla verktyg att samlas runt. Det är viktigt att vi fått detta, men jag skulle ändå önska att Lika Villkor kunde ha fått fortsätta. Vi har haft kompetenta projektledare med länsstyrelsen i ryggen. De har försett oss med kunskap och information och visat på möjligheter.

– Du vet, säger Kristina Gilbert, att i den här sektorn blir man väldigt mycket ifrågasatt. Då behöver vi varandra men också en regional pro-

jektledare som har kontakterna och håller reda på vad som är på gång. Min stora önskan är att vi i det regionala resurscentret skulle kunna bli finansierade på samma villkor som till exempel Almi Företagspartner och Coompanion Sörmland,

både lokalt och regionalt. Det skulle också vara bra med ett fysiskt kontor, särskilt regionalt är det bra att ha en fast punkt att jobba utifrån. Jag hoppas fortfarande att Regionförbundet Sörmland kan gå in med en sådan funktion.

PETER EKLUND arbetar som planeringsdirektör på Länsstyrelsen Södermanland.

PÅ EGNA BEN. Bakgrunden till Kristina Gilberts önskan är att länsstyrelsen i och med Lika Villkors avslut lämnar det regionala ansvaret för resurscentra. FöretagSam Sörmland ska stå på egna ben med Regionförbundet Sörmland som samtalspartner. Som det ser ut kommer regionförbundet snarare att stötta lokala resurscentra än att ta ett regionalt samordningsansvar, vilket blir Företag Sam Sörmlands sak.

– Till det behövs pengar. Samordningen måste ske kontinuerligt och det finns inte en chans att klara det ideellt, säger Kristina Gilbert bestämt.

Hon understryker att resurscentra idag har både kunskap och kapacitet för aktiv medverkan i regionala sammanhang:

VI ÄR DUKTIGA! – Ur resurscentras perspektiv har Lika Villkor varit fantastiskt. Vi har höjt vår kompetens och insett betydelsen av våra insatser. Vi tycker också att vi fått bekräftelse på att vi är mycket duktiga på det vi gör, det har Lika Villkor

»Jag vill få kvinnor att tänka <Kan hon så kan jag>.«

lyft fram. Vissa aktörer har sett oss som projektarbetare med tillfälliga uppgifter, men nu har vi blivit mer tydliga och fått mycket mera makt, både lokalt och regionalt – säger man idag att man jobbar med kvinnors företagande i ett lokalt resurscentrum bemöts man med respekt. Man är känd och erkänd för det resurscentra gör, och det är tack vare Lika Villkor. Vi har ju utvecklat våra resurscentra så mycket de senaste åren, och våra metoder är efterfrågade både här hemma, i andra län och utomlands. Vi har så stor erfarenhet idag att det är självklart att vi ska vara med och påverka. Det är regionalt vi kan åstadkomma mest när det gäller tillväxtpolitik och strukturer.

Kristina Gilbert och Peter Eklund är överens om att en av de stora vinsterna med Lika Villkor är att de lokala resurscentra nu arbetar tillsammans som kollegor i stället för som konkurrenter, och att de blivit mer professionella. Tydligast visar det sig i att nyföretagandet är så högt bland kvinnor i länet.

– Visst träffades vi tidigare också, säger Kristina Gilbert, men vi jobbade i var sitt hörn av länet. Nu ser vi att vi kan samverka och lyfta aktiviteterna så att vi når så många fler. Och det vi gör hemma i kommunerna kan vi också erbjuda hela länet. Det är en styrka som jag menar att vi måste fortsätta utveckla i FöretagSam Sörmland.

FöretagSam Sörmland vill att andra aktörer förknippade med näringslivet ska utnyttja deras kompetens, framför allt inom genusutbildning, mikrokrediter, kultursektor och turism.

KRISTINA GILBERT är aktiv i FöretagSam Trosa Gnesta och är ordförande i FöretagSam Sörmland. Hon driver företaget Global Relations AB.

GÅ FRAM GEMENSAMT. Peter Eklund hoppas att FöretagSam Sörmland nästa år har skapat ett självklart och professionellt regionalt resurscentrum med finansiering av kommuner, Nutek och regionförbund på samma villkor som till exempel Almi och IFS.

– FöretagSam Sörmlands utmaning är att sätta fart och gå ut hårt och få kommunerna att ställa upp med resurser och medfinansiering, säger han. Det måste bli en mer professionell hållning bland de lokala resurscentra.

Samtalet kommer återigen in på hur ideella krafter först känner att de måste klara sin egen lokala verksamhet på ett bra sätt innan de kan gå in i ett regionalt ansvar.

– Min roll i FöretagSam Trosa Gnesta är att se till att det händer saker och att kvinnor – och män – i de båda kommunerna känner att de är delaktiga. Jag vill försöka ge företagarna i resurscentrum

något nytt hela tiden. Jag vill lyfta fram förebilderna och få kvinnor att tänka »Kan hon så kan jag!«

TILLSAMMANS GÖR VI MER. Peter Eklund påminner Kristina Gilbert om att hon också har ett stort engagemang i resurscentraprojekt utomlands. Han menar att WERAN-projektet¹, som han här syftar på, är ett tydligt exempel på att uppgifter som kan tyckas för stora ändå blir väl

1 *Women's Entrepreneurship, Relationship And Network. Se första kapitlet.*

»Genomslaget i politiken är inte tillräckligt.«

genomförda när man går samman. WERAN är ett samarbetsprojekt mellan Sörmland och Ryssland som lett till att resurscentra byggs upp och nu sprids till allt fler ryska städer och regioner.

– Det var för att vi gick ihop som det blev något, säger han. Varje resurscentrum för sig är för litet för att klara ett sådant engagemang.

– WERAN har öppnat för kontakter också i en större krets, inte bara mellan kvinnor utan även brett inom politiken och näringslivet, eftersom det resulterade i en hel del affärsuppgörelser, tillägger Kristina Gilbert. Dessutom är det fantastiskt att se vad de ryska resurscentra betyder. Där de finns har ekonomin växt enormt!

VISS BESVIKELSE. Samtalet mellan Kristina Gilbert och Peter Eklund, hon från den konkreta verkligheten i resurscentra, han från den regionala planeringsnivån, böljar fram och tillbaka och studsar mellan då och nu, stort och smått, glädje och oro. Peter Eklund kan inte dölja en viss besvikelse över att frågorna om jämställdhet och kvinnornas betydelse för den regionala tillväxten ändå inte nått så långt som han önskat. Om Sörmland vore jämställt och hade ett arbetsliv och företagarklimat som passade både män och kvinnor skulle han lättare kunna vara nöjd:

– Trots att vi varit så framgångsrika när det gäller att främja kvinnors företagande, främst genom resurscentra och Lika Villkor, så har det inte fått tillräckligt genomslag i politiken. Det verkar som om många inte vågar ta de här frågorna på allvar, riktigt på djupet. Det visar sig i att de unga kvinnorna i Sörmland drar härifrån! De ser ingen framtid här.

Han tror att man måste våga satsa på nya branscher vid sidan av de traditionella.

– Vore jag kommunalråd skulle jag värna om både och. Jag skulle gödsla i nätverk och försöka

bädda för branscher som ingen annan tänker på. Titta på vilka behov människor har och vilka branscher som ser det. Hittills är det nästan bara förskoleföretaget Pysslingen och Ikea som fattat galoppen och tar det på allvar. Här vill jag se Sörmland visa framfötterna! Man måste känna sig för, lyssna, betrakta vad människor gör, fråga hur de tänker. Allt går inte att planera. Det är ett problem att politiker fortfarande tror att de kan planera fram allting i stället för att skapa en arena för människors tankar och idéer. När politikerna inte kan erbjuda det, söker människor sig till andra arenor och nätverk.

Kristina Gilbert hakar på. Hon menar att Peter Eklund nu är inne på tankar som »passar« resurscentra. Kvinnor utgår ofta från människors behov i sitt entreprenörskap. Det är varken bättre eller sämre än ett mer traditionellt sätt att tänka. Båda sätten behövs. Hennes önskescenario är att FöretagSam Sörmland är en stark organisation för utveckling och tillväxt i kvinnors företagande och resurscentra.

– Vi kan inte ändra på kvinnor och män, vi är olika, men vi kanske kan få resurscentra för *kvinnor och män*. Jag tycker att det ska bli spännande, jag tror mycket på människor och företag i nätverk.

GLÖM EGNA REVIRET. För den närmaste framtiden med resurscentra i Sörmland ser Kristina Gilbert framför sig hur det samarbete med andra aktörer som inletts under Lika Villkors tid nu ska fortsätta. Det kan alla parter bara vinna på, menar hon.

– Vi måste se till målgruppen och inte till det egna reviret. Då händer det saker.

Hur blir det med Oman?

– Jag reser dit och presenterar den sörmländska resurscentramodellen.

INTERVJUER

Lars-Eric Antonsson, Länsstyrelsen Södermanland

Göran Norberg och Birgitta Lundh, Regionförbundet Sörmland

Länsstyrelsen Södermanland, som drivit projektet Lika Villkor och i flera år haft det regionala ansvaret för resurscentra, kommer fortsättningsvis inte längre att ha den rollen. Länets lokala resurscentra kommer i stället att ligga under Regionförbundet Sörmland.

Det är i skrivande stund, oktober 2007, inte klart hur relationen mellan resurscentra och regionförbundet ska se ut. Länets avgående jämställdhetsexpert *Lars-Eric Antonsson*, är övertygad om att de lokala resurscentra tillsammans kommer att driva den positiva utvecklingen vidare:

– Lika Villkor har arbetat väldigt framgångsrikt. Nu finns lokala resurscentra i alla kommuner. Projektet har haft hög kvalitet och skapat en bra plattform för resurscentras samverkan.

Lars Eric Antonsson ser en viss fara i att föreningen FöretagSam Sörmland, som de lokala resurscentra nu bildar, kan komma att bli beroende av eldsjälar och ideella krafter, samtidigt som dess roll i förhållande till regionförbundet ännu inte klarlagts.

– Ingen röd matta är utrullad att gå vidare på, men jag tror att det kommer att fungera ändå.

En positiv sak är regeringens nya program för att främja kvinnors företagande. Där finns en hel del pengar, som kanaliseras via länsstyrelsen och som resurscentra kan söka för olika projekt.

På Regionförbundet Sörmland understryker

VD *Göran Norberg* organisationens intresse av frågorna.

– Det är oerhört viktigt att stimulera kvinnors företagande. Vi har deltagit i delprojekt inom Lika Villkor, och i samband med det har jag förankrat politiskt att vi ska se till att vi kan vara med och medfinansiera insatser. Nu ser vi fram emot en dialog med FöretagSam Sörmland. Något regionalt samordningsansvar, i likhet med det länsstyrelsen haft, kommer regionförbundet dock inte att ta.

Birgitta Lundh, också hon på regionförbundet, tycker att Sörmland har all anledning att känna stolthet över resurscentra.

– Hittills har jag följt deras arbete som betraktare och jag tycker mig se att resurscentra nu arbetar mer professionellt. Generellt är de väldigt duktiga, säger hon och nämner särskilt resurscentret NEEM i Katrineholm, Flen och Vingåker:

– Det arbete som NEEM gjort i fråga om mikrokrediter är helt fantastiskt!

Birgitta Lundh tror att resurscentra även fortsättningsvis kommer att vara en viktig aktör, nu med namnet FöretagSam Sörmland.

– Vi får lyssna till deras projektförslag. Kanske blir det så att FöretagSam Sörmland blir en regional part i likhet med Almi Företagspartner och Östsvenska Handelskammaren. Det *kan* bli så, men det vet vi ännu inget om. Regionförbundet Sörmland arbetar på uppdrag av kommunerna och vi får höra med dem hur de vill ha det.

»Ingen
röd matta är
utrullad att gå
vidare på.«

REFERENSER

Lika Villkor – nationell pilot och modell på export

NRC hemsida www.nrckvinnor.org: En historik av Ing-Marie Persson

Nutek hemsida www.nutek.se

Winnet Europe hemsida www.winneturope.eu

Friberg Tora, *Den andra sidan av myntet: om regionalpolitikens enögdhet. En idéskrift ur kvinnligt perspektiv* Glesbygdsmyndigheten 1993

Weran hemsida www.weran.org

Sörmland – en nationell experimentverkstad

Berglund (2007) *Jakten på Entreprenörer – om öppningar och låsningar i entreprenörskapsdiskursen*.

School of Business, Mälardalen University Press.

FEM (2007) Forum för småföretagsforskning
webbplats. www.fsf.se/fem

Fürst Hörte & Hansson (2005) *Projektutveckling som förutsättning för jämställdhet och regional hållbar utveckling*. Artikel i VINNOVAs förändringsprojekt för jämställdhet: »Vad hände sen?«, Högskolan i Halmstad.

Hård (2005) *Presentation av Länsexperten i jämställdhet och ResursCentra för kvinnor samt några centrala begrepp*. Ingår i Hanna Westberg (red) *Regionala tillväxtavtal – en fråga om att bryta gamla mönster?*

Kvinnors och mäns delaktighet i arbetet med tillväxtavtalen. Arbetsliv i omvandling 2005:8. Arbetslivsinstitutet.

IM-Gruppen (2007) *Strategier för jämställdhet – lokala genuskontrakt i Uppsala län*. IM-Gruppen i Uppsala AB

ITPS (2007) *Nyföretagandet i Sverige 2005 och 2006*. Stockholm: Institutet för tillväxtpolitiska studier ITPS 2007:004

Länsstyrelsen Södermanlands län (2004a) *Fakta om kvinnor och män*. Länsstyrelsen i Södermanland

Länsstyrelsen Södermanlands län (2004b) *Regionalt tillväxtprogram för Sörmland 2004-2007. Handlingsprogram*. Nyköping; Länsstyrelsen i Södermanland.

Länsstyrelsen Örebro län (2006) *Regional konkurrenskraft och sysselsättning, Östra Mellansverige 2007-2013*. Örebro; Länsstyrelsen Örebro län
Publ. Nr 2006:50

Michaeli (2000) *Bland eldsjälar och gränsgångare. En studie i två kommuner av Agenda 21 som social styrform*. Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet.

Axelsson & Inger Ungmark (2000) *Särskilda insatser för kvinnor? en studie av lokala resurscentramodeller och metodutveckling*. Centrum för Välfärdsforskning, Mälardalens högskola

Nutek (2004) *Resurscentra för kvinnor för kvinnor – en kraft för hållbar regional utveckling?*
NUTEK R 2004:14

Nutek (2006) *Jämställdhet i regionala tillväxtprogram*.
NUTEK Infonr 095-2006

Nutek (2007) *Att främja kvinnors företagande*.
Programförslag 2007–2009. NUTEK

Ramböll Management (2007) *Följeforskning av verksamhet vid lokala och regionala resurscentra för kvinnor*. Delrapport 1. April 2007.

REFERENSER

Regionförbundet Sörmland (2006) *Regionalt Tillväxtprogram (RTP) för Sörmland 2006-2007 – uppdatering av handlingsprogram*. 2006-07-03.

SCB (2007) webbplats http://www.h.scb.se/scb/bor/scbboju/jam_html/index.asp

Svenskt näringsliv (2007) *Om 80 år är kvinnorna ikapp männen som företagare! En analys av hur många kvinnor och män som driver företag i Sveriges län och kommuner*. Svenskt näringsliv.

VINNOVA (2003) *Genusperspektiv på innovations-system – exemplet Svensk musikindustri*.

Vinnova VR 2003:12. *Ett urval av svenska studier, 2000-2007, skrivna på svenska om kvinnors företagande och/eller med ett genusperspektiv på entreprenörskap*.

Abbasian (2003) *Integration på egen hand – En studie av invandrade kvinnoföretagare*. Geografiska Regionstudier, Uppsala universitet.

Berglund (2007) *Jakten på Entreprenörer – om öppningar och låsningar i Entreprenörskapsdiskursen*, Mälardalen University Press.

Bergqvist (2004) *Självständighetens livsform(er) och småföretagande: tillämpning och utveckling av realistisk livsformsanalys*. Arbetsvetenskap, Karlstad University Studies.

Björnsson (2002) *En bank även för kvinnor? Småföretagares erfarenheter av rådgivningsmöten i bank*. Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.

Braag (2003) *En kontrakterad karriär – en studie av manliga och kvinnliga franchisetagare*. Forum för småföretagsutveckling, Örebro.

Bünger & Wennberg (2003) *Företagens villkor och verklighet 2002: Kvinnors företagande – format av samhället*. NUTEK B 2003:7

Danilda (2001) *Finns det ett speciellt företagsklimat för kvinnor som driver företag? Ingår i Kunskap och handling för företagande och regional utveckling*, Ekstedt (red). Arbetsliv i omvandling 2001:4, Arbetslivsinstitutet

Dareblom (2005), *Prat, politik och praktik – Om individers möten med strukturer i en kommunal satsning på kvinnors företagande*, Handelshögskolan i Stockholm

Gustavsson & Rönnqvist (2004) *Företagare i sin profession. I spänningsfältet mellan företagare- och yrkesidentitet*. NUTEK R 2004:6.

Holmquist, C. *Företagaren – han, hon eller de?* Ingår i Gandemo (red) *Familjeföretag och familjeföretagande*. Forum för småföretagsforskning, Örebro.

Holmquist & Sundin, red. (2002) *Företagerskan – om kvinnor och entreprenörskap*, SNS Förlag

Hård, Sundin, & Tillmar, Malin (2007), *Kvinnors företagande – arbetsmarkandsbeteende och organisatorisk lösning*. Arbetslivsinstitutet.

Javefors Grauers (2000) *Familjeföretagande ur ett genusperspektiv – exemplet ICA*. Ingår i Gandemo (red) *Familjeföretag och familjeföretagande*. Forum för småföretagsforskning, Örebro.

Javefors-Grauers (2002) *Profession, genus och företagare – en studie av advokater och köpmän*. Företagsekonomiska Institutionen, Linköpings Universitet

Javefors Grauers (2003) *Kvinnor och män som jordbrukare: lantbruksbaserat företagande och olika stödformer för utveckling av landsbygden i ett genusperspektiv med exempel från Östergötland*. NUTEK.

REFERENSER

Javefors Grauers (2004) *Kvinnors företagande, en avspiegling av samhället. Kvinnor som företagare i Gnosjö och Jönköping*. NUTEK R 2004:3

Lindgren (2000) *Kvinnor i friskolor: Om kön, entreprenörskap och profession identitetsskapandet*. Forum för småföretagsforskning, Örebro.

Lönnbring (2003) *Självständighetens former, kvinno-företagande på värmäländsk landsbygd*. Sociologi, Karlstad University Studies.

Näsman (2000) *Pappas flickor – Entreprenöriella processer i kvinno-företagandets tillkomst*. Företagsekonomiska institutionen, Stockholms Universitet.

Pettersson (2002) *Företagande män och osynliggjorda kvinnor: diskursen om Gnosjö ur ett könsperspektiv*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

Salminen-Karlsson & Sundin (2002) *Kvinnor som företagare, invandrare som företagare – om likheter och olikheter i retoriken. Ingår i Marginalisering eller integration. Invandrades företagande i svensk retorik och praktik*. NUTEK.

Scholten (2003) *Kvinnors försörjningsrum: hegemonins förvaltare och murbräckor*. Institutionen för kulturgeografi och ekonomiskgeografi, Lunds Universitet.

Tillmar (2004) *Är det möjligt? Om villkor för småföretagande inom vård- och omsorgssektorn*. NUTEK R 2004:4

Frisk tillväxt i hälso-branschen – en branschanalys som gav mer
Länsstyrelsen Södermanland (2005) *Frisk tillväxt i hälso-branschen! Lika Villkors kartläggning och analys av den alternativa hälso-branschen i Södermanlands län*.

Länsstyrelsen Södermanland (2007) *Jämställd tillväxt och strukturförändring, slutrapport från projektet*.

Idea plant hemsida www.ideaplant.com

SCB (2004)

SOU 2005:66 *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*.

Nutek R 2006:20 *Klassificering och perception – en studie av genusaspekter på SNI-koden som klassificeringsverktyg av näringsgrenar*.

Om vi lyckas, behövs vi inte då?
– arbetssätt, metoder och reflektioner
Nationellt program för utveckling av Resurscentra för kvinnor 2006-2008, Nutek 2006-03-10, www.nutek.se/rc (<http://www.nutek.se/sb/d/139/a/5311>)

Berit Åhs *De fem härskarteknikerna beskrivna på engelska*. <http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=35132>

Round Table Sverige på www.rts.org

REFERENSER

Lika Villkor
– ett expanderande innovationssystem
Amnå Erik (red), *Civilsamhället, några forskningsfrågor*,
Riksbankens Jubileumsfond & Gidlunds förlag 2005
Arcivs hemsida, www.arciv.se

Barry Andrew, Invention and Inertia, *Cambridge Anthropology* vol 21, nr 3, 1999/2000

Begreppet innovationssystem – en fördjupad definition,
infoblod inom programmet Visanu

Benner Mats (red), *Innovationer – dynamik och förnyelse i ekonomi och samhällsliv* Studentlitteratur 2005

Bergmark Margareta & Gilbert Kristina, *Frisk tillväxt i hälsobranschen!* Länsstyrelsen i Södermanland 2005

Carlsson Lars, Nonhierarchical implementation analysis i *Journal of theoretical politics* 8(4), Sage publications 1996

Dialogseminarium inom *Lyftet*, Flen 21 sep 2006

Forsberg Gunnel m.fl., *Resurscentra för kvinnor – en kraft för hållbar regional utveckling?*
Nutek R 2004:14

Granat Thorslund Jennie, Elg Lennart & Sandgren Patrik,
En lärande innovationspolitik – samordning och samverkan?, Vinnova, VA 2005:07

Granat Thorslund Jennie, Elg Lennart & Sandgren Patrik,
End of an era? Governance of Swedish innovation policy, Vinnova, VA 2006:01

Holmquist Carin & Sundin Elisabeth (red),
Företagerskan, SNS 2002

Lika Villkors hemsida, www.likavillkor.se

Lindberg Malin, *Samlade tankar om hållbara kluster*,
Emma Resurscentrum 2004

Lindqvist Göran, Malmberg Anders & Sölvell Örjan,
Svenska klusterkartor, Uppsala universitet 2002

Lundqvist Torbjörn (red), *Den kreativa staten*,
Institutet för framtidsstudier 2006

Länsstyrelsen i Sörmlands hemsida, *Kluster och innovationer*, www.d.lst.se/d/amnen/Regional_utveckling/Kluster+och+Innovation

Make it an issue:s hemsida, *Citizen empowerment – is there more to democracy than voting in elections?*
http://www.makeitanissue.org.uk/2007/01/is_there_more_to_democracy.php

Nowotny Helga, Scott Peter & Gibbons Michael,
Re-thinking science – knowledge and the public in an age of uncertainty, Polity Press 2001

Nuteks hemsida, www.nutek.se

Nyberg Ann-Christin, *Genus och innovation*,
Forskningsrapport KTH 2002:16

Nyhetsbrev SKA, mars 2007

Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål, SOU 2005:66

Pitems hemsida, www.pitem.se

REFERENSER

Premfors Rune *Policyanalys*, Studentlitteratur 1989

Rönblom Malin, »Mainstreamad« regionalpolitik i *Politologen* hösten 2003

Seminarium Lika Villkor, Nyköping 15-16 jan 2006

Sorensen Eva, *Theories of democratic network governance*, Palgrave Macmillan 2007

Stenmark Lina, *Ett kritiskt perspektiv på mätande av företagande och jämställdhet*, referat från föredrag vid LTU den 25 jan 2007.

Stenmark Lina & Johansson Anders W, *Särskilda insatser för att främja kvinnors företagande*, papper presenterat vid konferensen HSS05 i Östersund, 2005

Svensson Lennart, Brulin Göran, Ellström Per-Erik & Widegren Örjan (red.), *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*, Arbetslivsinstitutet, Arbetsliv i omvandling 2002:7

Tillväxtbladet, Lika Villkor, nr 1, 2, 5, 6, 2006

Vinnovas hemsida, www.vinnova.se

Publikationer inom projektet Lyftet

Johansson Anders W, *Kritisk reflektion och handling i interaktiv forskning*. Papper presenterat vid HSS 07 i Jönköping, 8-11 maj 2007

Johansson Anders W & Lindberg Malin, *Everyday innovation – deconstructing beyond conceptual figures of creativity, men and masculinity*. Papper presenterat vid the 13th Annual International Sustainable Development Research Conference i Västerås, 10-12 juni 2007

Lindberg Malin, *Deconstructing gender and innovation – four regional networks challenging Swedens innovation policy*. Papper presenterat vid Past, Present, Future, Umeå 14-17 juni 2007

Lindberg Malin, *Gender theory in promoting small business entrepreneurship in a context of «cluster» and «innovation system» – experiences from northern Sweden*. Papper presenterat vid the 14th Nordic Conference on Small Business Research, Stockholm 11-13 maj 2006

Lindberg Malin, *Organisering av innovationssystem och innovativa processer – ett avstamp inför interaktiv genutforskning med civilsamhället som position*. Luleå tekniska universitet, Teknisk Rapport 2006:08

Lindberg Malin & Udén Maria, *Krav på nya former för interaktiv forskning vid ett tekniskt universitet*. Papper presenterat vid HSS 07 i Jönköping, 8-11 maj 2007

Stenmark Lina & Johansson Anders W, *Särskilda insatser för att främja kvinnors företagande*. Papper presenterat vid HSS 05 i Östersund, maj 2005

Udén Maria, *Kan kvinnor vara renskötare?* Luleå tekniska universitet, Forskningsrapport 2007:09

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Lika Villkor

– pilot, modell, experimentverkstad
och innovationssystem

I SÖRMLAND ska kvinnor och män på lika villkor kunna medverka i regional utveckling och bidra till tillväxten. Med den målsättningen har länsstyrelsen i drygt tio års tid medvetet arbetat för att stärka entreprenörskapet med särskilt fokus på kvinnors företagande. Detta har framför allt skett genom en regional satsning på resurscentra för kvinnor. I synnerhet det nationella pilotprojektet Lika Villkor 2003 - 2007 har varit fruktbarande såväl lokalt och regionalt som nationellt och internationellt.

SÖRMLAND har med råge överträffat sitt mål för 2007 när det gäller kvinnors nyföretagande och resurscentra medverkar aktivt i det regionala utvecklingsarbetet. Den sörmländska modellen för resurscentra för kvinnor sprids såväl i Sverige som utomlands.

DE LOKALA RESURSCENTRA FÖR KVINNOR i länets alla kommuner har genom utbildning, metodutveckling och gemensamma projekt, ofta i samarbete med andra aktörer, flyttat fram sina positioner. Enskilda kvinnor har stärkts i sitt företagande, nätverk har byggts och utvecklats och strukturer har påverkats.

I DENNA ANTOLOGI beskrivs Lika Villkors arbete, metoder, effekter och resultat. Ett exempel som skildras i boken är den metod för genusmedvetna branschanalyser som projektet utvecklat. Ett annat kapitel beskriver Lika Villkor som ett expanderande innovationssystem. Boken innehåller också en exposé över resurscentras historia och utveckling, både i Sörmland och nationellt. Här finns också reflektioner, både från medverkande i projektet och från kvinnor och män som på annat sätt kommit i beröring med Lika Villkor.

LÄNSSTYRELSEN I SÖDERMANLANDS LÄN

Stora Torget 13, 611 86 NYKÖPING

Tel 0155-26 40 00 · Fax: 0155-26 71 25

www.d.lst.se